

TRIBUNA

Director fondator:

Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA

CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei

de cultură Tribuna:

Alexandru Boboc

Nicolae Breban

Andrei Marga

D. R. Popescu

Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman

(manager / redactor-șef)

Ovidiu Petca

(secretar de redacție)

Ioan-Pavel Azap

Ani Bradea

Claudiu Groza

Ștefan Manasia

Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan

Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Virgil Mleşniță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59. 14. 98

Fax (0264) 59. 14. 97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro

Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor

revine în întregime autorilor

in memoriam

Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România anunță cu durere stingerea din viață a scriitorului Eged Péter, intelectual emblematic pentru cultura maghiară din Transilvania.

Odihnească-se în pace!

EGYED Péter (6 aprilie 1954, Cluj - 2 august 2018, Cluj-Napoca). Poet, critic literar, filosof. Facultatea de filosofie Cluj. Volume: *A parton lovashajnal* (Zori pe mal), versuri, 1978; *A szenvedés kritikája* (Critica suferinței), 1980; *Búcsúkoncert* (Concert de adio), versuri, 1981; *Előzés hajtűkanyarban* (Depășire în curbă), nuvele, 1984; *A vadlúd őszi útja* (Drumul de toamnă al găștei sălbaticice), nuvele, 1989; *Az ész hierogl.fái* (Ieroglifele minții), eseuri, 1993; *Leopárdok éjszakája* (Noaptea leoparzilor), versuri, 1997; *A jelen-létről* (Despre prezență), studii, 1997; *Szabadság és szubjektivitás* (Libertate și subiectivitate), studii, 2003; *Madonnák, porban* (Madonele în praf), roman, 2004; *23 buborék. A Kurszk balladája*; Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 2007 etc.

Literatura de expresie maghiară din România pierde un reprezentant de seamă al scrisului contemporan.

Serile de poezie de la Ilidia Concursul internațional de literatură Dr. „Ion Țeicu”

- ediția a IV-a, lucrările pot fi trimise până la 1 septembrie a.c. -

Asociația „Ilidia Historical Village” împreună cu Protopopiatul greco-catolic Oravița organizează la Ilidia, județul Caraș-Severin, în zilele de 22-23 septembrie 2018, cea de a patra ediție a „Serilor de poezie de la Ilidia” și a „Concursului internațional de literatură Dr. Ion Țeicu”. Juriul, alcătuit din scriitori membri ai Uniunii Scriitorilor din România, va acorda Marele premiu „Dr. Ion Țeicu”, premiile I, II și III la poezie, Marele premiu „Ilie Cătina” la reportaj literar și, în premieră, pentru că sărbătorim centenarul Marii Unirii, Premiul special „Ioan Covrig - România 100” pentru o poveste adevărată despre Marea Unire de la 1918. Concurenții, indiferent de vârstă, cu sau fără volume personale, vor trimite, în trei exemplare, alături de un CV literar, poeziile, reportajele literare și poveștile adevărate despre Marea Unire pe adresa Asociația „Ilidia Historical Village”, localitatea Ilidia, jud. Caraș-Severin, cod 327076, până pe data de 1 septembrie 2018. Manifestările din acest an se vor desfășura în Centrul cultural „Casa Dr. Ion Țeicu”, amfitrion fiind scriitorul și medicul de renume mondial Dr. Dimitrie Grama, nepotul scriitorului Dr. Ion Țeicu, participant la actul Marii Uniri de la 1918, precum și la Casa de vacanță Ilidia, situată pe malul râului Vicinic, amfitrioni fiind Florin și Andreea Lazăr. Cu prilejul sărbătorii de la Ilidia se va dezveli o placă de marmura pe casa preotului greco-catolic Ioan Covrig, participant și el alături de Dr. Ion Țeicu și Cornel Țeicu la Marea adunare de la Alba Iulia. Informații suplimentare la telefon 0721721568 (Adam Măran, președintele Asociației „Ilidia Historical Village”; Nicolae Pătruț, directorul festivalului).

Pe copertă:

Anca Seel-Constantin *Personje roșii*,
ulei pe pânză 150 x 100 cm

www.clujtourism.ro

Vizitați site-ul nostru:

tribuna-magazine.com

comentarii
analize
interviuri

TRIBUNA MAGAZINE,
WEEKLY MAGAZINE IN ENGLISH, ROMANIAN AND ITALIAN

Scurt istoric asupra noțiunii de fenomen – ce este fenomenologia? (II)

Mircea Arman

Această noțiune de *epoche*, ba, mai mult, și câteva din cele zece argumente ale lui *Pyrrhon*, au fost preluate de Husserl, și chiar încă de Brentano, în încercarea de a defini noțiunea de fenomen în sens fenomenologic.

Husserl, referindu-se la fenomen, spune că acesta este considerat el însuși fenomen și nu natură, iar o reflecție asupra oricăruia dintre fenomene ar arăta că nu există nici o deosebire între aparență și ființă, iar dacă natura este înțeleasă în simțul comun ca ființă concretă care apare în fenomene, atunci aceste fenomene nu constituie o ființă ce s-ar arăta ea însăși prin fenomenele prin care apare.

„În consecință, un fenomen nu este o unitate substanțială, nu are nici un fel de proprietăți reale, și nu cunoaște nici o schimbare reală și nici o cauzalitate: toate aceste cuvinte fiind înțelese în sens naturalist-științific.

A atribui fenomenelor o natură, a cerceta părțile lor componente reale, conexiunile lor cauzale - aceasta ar fi nici mai mult nici mai puțin decât o pură absurditate, tot așa cum ai vrea să cercetezi proprietățile cauzale, conexiunile etc., numerelor. Aceasta nu este decât absurditatea naturalizării a ceva a cărui esență exclude ființa considerată ca natură. Un lucru rămâne ceea ce este și rămâne pentru totdeauna în identitatea sa: natura este eternă¹. Mai departe, Husserl afirmă că un fenomen este evanescent, este ceva psihic, apare și dispăre neavând nimic identic, o ființă permanentă în sens naturalist-științific, de aceea ea este neanalizabilă în sensul propriu al termenului. Mai degrabă, spune el, fenomenul ca fenomen psihic și nimic mai mult, poate fi ceva *reamintit*, și astfel experimentat, în reamintit găsiindu-se acel „*a fost perceput*”. Acest reamintit poate să fie „repetat”, în reamintiri ce sînt reunite într-o conștiință, care la rîndul ei are drept conștiințe chiar reamintirile, fie sub forma reamintitului, fie sub forma a ceea ce este totdeauna reținut. În această conexiune și numai în ea, psihicul poate fi „sesizat” apriori ca fiind identicul unor astfel de „reluări”. Orice psihic astfel experimentat, cum pe drept putem să îl punem în evidență în aceste condiții, are o ordonare într-o totalitate cuprinzătoare, într-o unitate „monadică” a conștiinței, unitate care, în sine, nu are absolut nimic de a face cu natura, cu spațiul și timpul, cu substanțialitatea și cauzalitatea, ci își are „formele” sale, forme cu totul unice. Este un flux de fenomene nelimitat de ambele părți, cu o linie intențională care-l traversează și constituie, în același timp, indicele unității care străbate pretutindeni, anume linia „timpului” imanent, fără început și fără sfîrșit, „un timp pe care nici un cronometru nu-l măsoară”².

În *Posifața* sa la mai sus amintita lucrare husserliană, Alexandru Boboc arăta că noutatea acestui adevărat program nu constituie nici deducerea și nici producerea fenomenului ci *reducția - epoche*, în sensul unei fenomenologii pure. Problema *reducției - epoche*, spune Alexandru Boboc, a stat în atenția lui Husserl pe parcursul întregii sale vieți.

Filosoful german făcea o deosebire netă între *reducția eidetică* și *reducția transcendențială* sau fenomenologică. Prima - *reducția eidetică* - este constitutivă și fundamentală pentru orice fenomenologie netranscendențială, prin urmare, fenomenologia pură urmează că va avea un dublu sens, nu doar cel de transcendențial pur.

Ceea ce deosebește fenomenologia pură, transcendențială, de fenomenologia netranscendențială este distanțarea de atitudinea naturală. Punctul de plecare al acestei schimbări este *reducția*, ce are la bază îndoiala, pe care Descartes o utiliza „în vederea revelării unei ființe absolut neîndoielnice”. Husserl arată că punem în afara acțiunii - *schalten wir aus* - și „împarantezăm” - *klammern wir ein* - ceea ce „constituie oarecum sarcina libertății noastre”, și în locul „proiectului cartesian face să treacă *epoche* universală”.

Astfel concepută, spune academicianul român, metoda punerii în paranteză exclude tot ceea ce cuprinde lumea în sens ontic, ființările ici-colo contingente, ceea ce nu înseamnă o negare a lumii, ci doar faptul că individul se îndoiește de determinările ei, nefolosindu-se de ea și nici de științele referitoare la ea. Reziduul fenomenologic rămas este *conștiința pură sau transcendențială*, ceea ce dovedește că punerea în paranteză privește *lumea ca fapt* și nu *lumea ca eidos*, ajungîndu-se la o nouă *regiune a ființei*, regiune ce corespunde *fenomenologiei*³.

Emul al lui Husserl, Heidegger pune și el, în mult comentata sa *Ființă și timp*, problema fenomenului și fenomenologiei ca metodă originară a cercetării. El arată⁴ că atunci cînd folosim termenul de ontologie noi nu determinăm o anumită disciplină filosofică și că acest termen nu e de natură să satisfacă sarcinile unei discipline oarecare ci, din contra, numai pornind de la necesitățile termenului vizat se poate dezvolta, eventual, o disciplină. Filosoful german afirmă că maniera autentică de tratare a ontologiei este fenomenologia. După el, fenomenologia nu este nici un punct de vedere și nici o direcție atîta timp cît ea se înțelege pe sine însăși. Astfel, fenomenologia este în primul rînd un concept metodologic. Această metodologie nu caracterizează ceea ce sunt după ceea ce sunt ci după felul în care acestea sunt. Cu cît această metodologie este mai conformă cu conceptul de fenomenologie pură, spune Heidegger, cu atît ea va determina mai complet ansamblul principiilor ce fac demersul unei științe, cu atît mai mult se distanțează de acea manieră tehnică de tratare specifică disciplinelor științifice. Așadar, fenomenologie înseamnă tot atît cît *la faptele însele*, formulă opusă tuturor constructelor lipsite de fundament, al întîmplărilor, al conceptelor construite superficial, interogațiilor aparente proclamate de-a lungul timpului drept *probleme*. Aparent, termenul este compus din două cuvinte; fenomen și logos, iar compunerea lor în termenul de fenomenologie a apărut, pentru prima oară, în școala lui Wolff.

Mircea Arman

Heidegger arată, preluînd o parte a interpretării de la Aristotel, că în limba greacă *phainomenon*, termen ce derivă de la verbul *phainesthai*, înseamnă cel ce se arată, arătîndul de sine, manifestul; însuși *phainesthai* provenind de la *phaino* - care ține de rădăcina *pha - phos* însemnînd lumina, seninul, cel ce poate deveni manifest, vizibil din sine însuși. Prin urmare, așa cum spunea Aristotel, fenomene sînt totalitatea celor ce stau la lumina zilei sau care pot deveni vizibile, adică acel ceva pe care grecii îl numeau simplu *ta onta*, existența, ființarea. Dar, spune Heidegger, în funcție de modalitatea de acces la ea, ființarea se poate arăta sau nu în ceea ce este ea însăși, în concluzie ea poate apărea și doar la modul aparenței. În greacă, expresia *phainomenon* are și sensul de: a arăta precum, a apărea drept..., aparență. Exemplu pe care îl dă filosoful german este cel al lui *phainomenon agaton*, adică ceva care apare drept bun, dar în realitate nu este acel ceva care se dă, care apare. Prin urmare, există două valențe al celui ceva desemnat prin noțiunea de fenomen: fenomenul ca arătare-de-sine și fenomenul ca aparență, în ciuda faptului că ambele au la bază o structură unitară a conceptului. Ca dovadă, atunci cînd un ceva are pretenția de a fi fenomen, atunci acel ceva poate să se arate ca fiind *altceva*, ceea ce el nu este, arătînd doar precum... Heidegger delimitează strict cele două valențe ale termenului și conferă noțiunii de *aparență* un sens *privativ* al fenomenului.

Cu toate acestea, spune el, apariția nu va doborîdi niciodată calitatea de fenomen, dar este, totuși, posibilă pe baza faptului că ceva se arată. Însă acest fapt de a se arăta nu este arătîndul de sine. Apariția este doar anunțarea arătîndului de sine, așa cum în febră *se face anunțată* boala dar nu ne apare boala însăși. Așadar, fenomenele nu sunt niciodată apariții, însă orice apariție este tributară fenomenelor.

Note

1 E. Husserl, *Filosofia ca știință riguroasă*, trad. rom. A. Boboc, p. 35.

2 E. Husserl, *Op. cit.*, p. 36.

3 cf. E. Husserl, *Filosofia ca știință riguroasă*, trad. rom. A. Boboc.

4 M. Heidegger, *Op. cit.*, p. 44-57, trad. rom.

„Pălăriei în orice caz nu i se putea reproșa nimic”

Irina Lazăr

Cătălin Pavel
Chihlimbar
Iași, Editura Polirom, 2017

Deseori mi-am spus că mult mai realiste sunt acele creații artistice în care nu se ține cont de timpul cronologic pentru că acesta e doar o convenție umană și, ca atare, cred, mai mult ne dăunează această raportare continuă la timp. Trăim într-un prezent perpetuu, iar trecutul și viitorul rămân la fel de misterioase, pentru că trecutul nu e decât o continuă reconsiderare a unor amintiri, în funcțiile de capriciile memoriei, iar viitorul... e doar viitor. Lectura romanului *Chihlimbar* al lui Cătălin Pavel mi-a readus în minte aceste lucruri.

Chihlimbar este un roman captivant, luxuriant, cu un personaj principal a cărui identitate nu contează prea mult, denumit simplu trubadurul Josquin, ce a trăit într-un timp nedeterminat – cumva avem o atmosferă de Ev Mediu, unde acest personaj chiar a existat, dar elementele din decor se schimbă periodic în așa fel încât ai impresia că îți este contemporan. Citez: „Cînd (acesta pare să fie începutul unei trilogii, dar nu este), Josquin intrase în sat la

o oră tîrzie din cauza poștalioanelor date în mă-sa, el fu confundat cu un coropcar. Mai mulți bărbați de vîrste diferite și mai multe femei, care nu lăsau să se vadă, erau acolo, în fața primăriei. El se apropia și avea pe cap o pălărie și la spate o gheată plină cu sanglots longs de violons și ceea ce este necesar. Împreună făcuseră drumul de la Calais la Callatis și avuseseră contribuții importante la o carieră destul de mediocră: pălăriei în orice caz nu i se putea reproșa nimic”. Josquin pornește să ne spună o poveste, aceea a întemeierii unui oraș, dar este deturnat de alte povești și de alți povestitori, lăutarul Dimitrie Cantemir, Argint, tâlharul Akiba, aflați în calea sa, într-un spațiu mitic, să-i spunem Dobrogea. În același timp poveștile de iubire trăite de personaj se reliefează și se conturează pe măsură ce el își reconfigurează viața personală, totul clarificându-se și în același timp complicându-se la nesfârșit.

O trăsătură definitorie a prozei lui Cătălin Pavel este că redă mai multe lucruri care se petrec simultan. De exemplu, aflăm despre o pasăre neștiută, neobservată, care scoate ciocul dintr-un tufiș, în timp ce în prim plan se întâmplă altceva: “Cei doi bărbați se înnegură, față în față cu o frumusețe de

neatribuit, de nerevendicat, căreia nu-i corespundea nimic. Pentru a doua sau a treia oară în acea zi bătu vîntul. Josquin rămăsese pe gânduri. Amândoi tăcură o vreme. Fără să fie văzută, o pasăre scoase ciocul dintr-un tufiș scurtă vreme și intră înapoi, unde avea o fructă zaharisită”. Parcă am contempla o pictură. La început ne concentrăm pe ce fac personajele principale, după care putem observa mici detalii care ies treptat la suprafață. Apoi, acest timp fixat în eternitate, – scos din matcă, în care evoluează toate personajele cărții –, ca o picătură de chihlimbar ce a prins un fragment de viață și de mișcare cu toate ciudățeniile sale zugrăvite, cu toată frumusețea și complexitatea unei existențe privite nu în mod convențional, ci dintr-o perspectivă ce parcă trece dincolo de cele trei dimensiuni pe care le cunoaștem și de unde putem anticipa alte dimensiuni, altă ordine a lucrurilor, prin racursi sau prin orice altă metodă, singurul criteriu fiind cunoașterea și frumusețea lumii din jurul nostru. Imensa ei, a lumii, vulnerabilitate, tristețe, dar și râsul ei fără sfârșit, asociere pe care Cătălin Pavel o subliniază în mai multe rânduri. Edificator este concursul de povestiri despre Dumnezeu – fiecare dintre ele fiind o metaforă – ce are loc la o nuntă: nimic nu este tratat într-un registru tragic sau grav, ci cu o anume detașare și conștientizare a neînțeleșului, chiar o anume descumpănire și derută a celor care povestesc.

Un plus al prozei lui Cătălin Pavel este umorul debordant, spiritul ludic care jonglează permanent cu nenumărate referințe livrești, dar și cu inserări de aparent absurd într-un peisaj cât se poate de firesc.

Discursul unui copil maturizat de devreme

Tudor Voicu

Violeta Anciu
alte mașini și-un fotograf amator
Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2018

Mai mult sau mai puțin conștient, Violeta Anciu a avut premoniția unui progres liric încă din subtitlul volumului de debut (*Amprente urbane*), *Evoluția*. De data aceasta, *alte mașini și-un fotograf amator* este o carte mai asumată, având ceva din discursul unui copil maturizat de devreme, de fapt, autoarea chiar reprezintă unul din cazurile fericite în care poetul se identifică – până la a se confunda – cu propria creație, iar în vasta și interminabilă discuție despre originalitate, cred că aceasta este una din trăsăturile ei esențiale.

Vocea care se conturează în acest volum este una preponderent criptică, aspect ce poate avea două efecte diferite asupra cititorului. Pe de o parte există scenariul în care acest ermetism îl respinge pe cititor, iar pe de alta, îl poate provoca să se deschidă misterului, sugestiilor livrești sau atmosferei și să rezoneze cu o metodă foarte ofertantă de a transmite poetic, însă doar în lipsa unor prejudecăți de formă sau conținut.

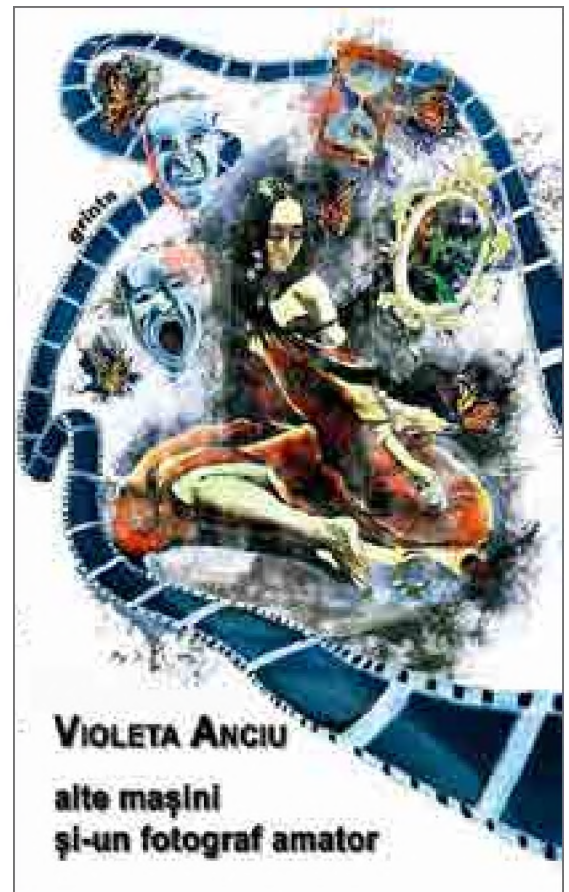
O altă caracteristică a poeziei din *alte mașini și-un fotograf amator* este ritmul interior, tot mai des întâlnit în poezia postdouămiistă ca o replică la muzicalitatea versului clasic sau chiar ca o

încercare nonconformistă de rehabilitare a sa. Acest ritm interior denotă interesul Violetei Anciu de a transmite stări prin intermediul metodelor complementare pe care poezia le pune la dispoziție, autoarea fiind, de altfel, pentru cei care o cunosc mai puțin, preocupată de muzica instrumentală.

Stilistic, aș încadra lirica din volumul *alte mașini și-un fotograf amator* într-un suprarealism redescoperit și mai ales feminin, deși feminitatea este exprimată pe cât de melancolic, pe atât de rece, într-un joc al contrastelor specific perioadei de căutare din parcursul oricărui tânăr poet.

În ansamblu, evoluția este vizibilă și plăcut surprinzătoare, mai ales că Violeta Anciu s-a bucurat de o bună primire încă de la primul volum, amintitul la începutul acestor rânduri *Amprente urbane*. Acest drum, despre care spuneam și mai sus, de găsire (sau regăsire) a vocii personale, în antiteză cu o asumare (încă) fugară a versurilor (să observăm proporția dintre poeziile scrise la persoana întâi și cele la persoana a doua), transmite cititorului un sentiment al luptei cu sinele, chiar cu efectul de a-i schimba radical starea.

Potențialul Violetei Anciu nu este la apogeu, și nici nu ar trebui să fie la o vîrstă literară atât de fragedă. Volumul de față creează mari așteptări pentru următoarea carte, responsabilitate pe care autoarea sunt convins că o va înfrunta cu succes.

Ca cititor, aștept ca poeta să-și asume talentul și să îndrăznească până la capăt fără niciun fel de constrângere. *alte mașini și-un fotograf amator* este un volum curajos, aproape impecabil, cu o doză de uman în care se poate regăsi oricare dintre cititorii mai mult sau mai puțin avizați, iar Violeta Anciu este o scriitoare (și un promotor cultural) care trebuie urmărită și, de ce nu, cunoscută, atât prin poezie cât și în mod direct.

Poezia, ca pâinea de toate zilele

Meniu Maximilian

Constantin Cubleșan
Poezia de toate zilele
Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2017

Constantin Cubleșan este unul dintre cei mai activi scriitori ai spațiului transilvan, publicând constant cronici în reviste importante, fiind un critic cu lecturile la zi, un cunoscător a tot ceea ce înseamnă istoria noastră literară.

Volumul *Poezia de toate zilele* aduce în fața cititorilor nu mai puțin de 51 de texte care vorbesc despre scriitori aparținând diferitelor generații dar care, împreună, formează o oglindă a liricii românești.

De la Tudor Arghezi până la Călin Vlășie, singurul criteriu de aranjare în economia volumului este cel alfabetic. Ne întâlnim cu poezii țării a căror operă este surprinsă de Constantin Cubleșan după propria lui grilă estetică. De altfel, în cei peste 40 de ani de când scrie cronici, criticul și-a format propriile criterii de evaluare a scriitorilor, așezându-i în curente literare și creionând portretul acestora în funcție de epoca în care au creat.

Putem vorbi, în cartea de față, ea însăși o istorie în miniatură a poeziei românești, despre relecturi, scriitori readuși în actualitate, începând cu Tudor Arghezi și continuând cu Ștefan Augustin Doinaș, Nina Cassian, Marin Sorescu sau Radu Stanca. Urmează generația anilor '60, cu Ileana Mălăncioiu, Nora Iuga, Ovidiu Genaru, Mircea Ivănescu, apoi șaptezecizii Horia Bădescu, Adrian Popescu sau optzeciștii Magda Cârneci, Alexandru Mușina, Ioan Es. Pop, Călin Vlășie, nelipsind Mircea Cărtărescu, Ruxandra Cesereanu, iar din generația douămiiștilor Vasile George Dâncu.

Cartea este și o pledoarie pentru lectura proprie dincolo de obligațiile programelor școlare pentru acumularea de cunoștințe și pentru a observa, cu lecturile la zi, unde se integrează literatura noastră în sfera literaturii internaționale. „Mereu proaspătă, mereu actuală, poezia argheziană n-ar trebui să lipsească din bagajul cultural/literar al tinerilor de azi, al liceenilor, chiar și urmând o programă de învățământ destul de restricționată, pe motive nu îndeajuns de convingătoare. Ea este, după cea eminesciană, creația care a dat limbii poetice românești contemporane noi măsuri de împlinire și rostire verbală de expresivitate și gândire în canon artistic” (p. 20). La fel ca pentru Tudor Arghezi, Constantin Cubleșan are, pentru fiecare înaintaș într-ale poeziei actuale, un cuvânt pentru lectura acestuia. De fapt, suntem într-o perioadă a literaturii în care ar trebui să ne reîntoarcem la valorile care au așezat România pe harta mare a lumii.

Deși cartea nu beneficiază de un indice al numelor prezente în ea, dincolo de cuprinsul în care sunt trecuți doar autorii ale căror cărți sunt recenzate, nu și numele cu care criticul compară

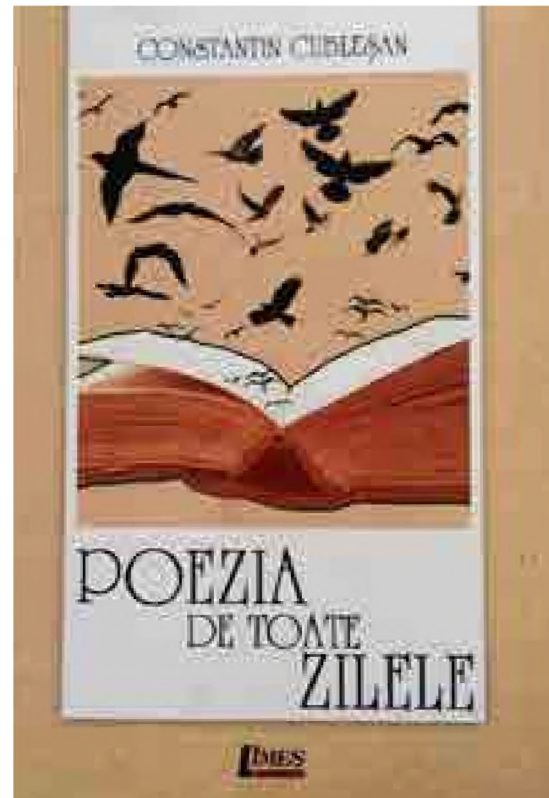
din când în când atmosfera literară dintr-un anumit cadru, dincolo de recepția imediată, se observă, la Constantin Cubleșan, o anumită ordine a ideilor care vine de la sine prin experiența acumulată în zeci de ani. Se vede că stăpânește foarte bine curente literare, fiind cu adevărat o voce care de-a lungul timpului a autorizat prezența unor nume în spațiul literar profesionist.

Despre colegul de la Uniunea Scriitorilor Cluj, cu care se întâlnește la filială la fiecare eveniment, criticul spune: „Horia Bădescu este un prețuitor împătimit al poeziei clasice, al prozodiei rânduită după formele fixe ale marilor virtuți creatoare (a scris sonete, rondeluri, pe care le-a combinat creator într-o nouă specie ce-i poartă marca) preluând cu lejeritate ritmica populară a cântecului și descântecului de dor și of” (p. 32).

Poveștile Ninei Cassian aveam să le aflăm în periplul pe care l-am avut la New York, acolo unde autoarea stabilită peste Ocean a fost bine ancorată în comunitatea românească care are un respect deosebit pentru poezie. Despre plecarea într-o altă lume decât cea românească, pe tărâmul făgăduinței, Nina Cassian afirma în jurnalul ei: „La 80 de ani, cât am acum, și călare pe două continente, e ciudat cum mă cutreieră fantomele vieții trecute, dar nu fantome ci realități atât de vii de parcă s-au petrecut alaltăieri, de parcă le ating cu cele cincisimțuri”. Ca o paranteză ar merita citit și jurnalul Ninei Cassian, *Memoria ca zestre*, publicat în 2005, care surprinde dramele literare și existențiale trăite de aceasta. Despre soarta poetei, Constantin Cubleșan spune că în spatele fațadei active „și-a știut organiza refugiul cu iubirile sale pătimașe care i-au dimensionat intimitatea existenței. Este, fără îndoială, eroina unui roman dramatic... O eroină ciudată într-un secol ciudat pe care l-a răstălmăcit poetic în dorința de a dobândi o glorie profund feminină și de aceea viabilă și veritabilă ca destin artistic” (p. 48). „Pentru nu puțini scriitori care s-au afirmat, s-au validat și s-au impus în literatura noastră de după război, supraviețuirea dincolo de epoca lor de glorie, din anii proletcultului și apoi ai realismului socialist a însemnat, fără îndoială, o dramă de creație, în primul rând, chiar dacă unii au reușit să-și depășească mai apoi condiția ideologică din acei ani literari. Este și cazul Ninei Cassian, una dintre cele mai interesante figuri ale acelei perioade cu prelungirea angajamentului artistic până-n zilele de azi” (p. 35).

Rămânem la mișcarea literară românească de peste Ocean prin preotul și poetul Theodor Damian, cel care întreține prin Cenaclul „Mihai Eminescu” atmosfera culturală vie la New York și despre a cărui poezie Cubleșan spune: „Lirica sa se afirmă dincolo de ipostaze strict ilustrative, aducând fiorul unei autentice trăiri mistice în halou transcendent” (p. 68).

Despre Mircea Cărtărescu, cel care este unul dintre cei mai „pomeniți” scriitori ai țării, fiind „la modă”, criticul spune că hotărârea lui de a abandona definitiv poezia în favoarea prozei nu

a fost luată în serios de critica literară: „Noutatea pe care o aducea Mircea Cărtărescu în poezia română (nu doar a momentului) constă întocmai capacitatea cu care a contestat – mai mult bravat decât vehement – însăși poezia, condiția ei prozodică tradițională, abandonarea premeditată a figurilor de stil” (p. 50), putându-l asemăna pe undeva cu ceea ce au făcut avangardiștii la vremea lor.

Câte texte sunt în carte, tot atâtea portrete ale scriitorilor avem, deoarece Constantin Cubleșan știe să așeze pe fiecare dintre aceștia pe piedestalul pe care-l merită, dar dincolo de acest lucru, citind un text de-al criticului, îți dai imediat seama de rolul pe care un anumit autor îl are în sfera literaturii.

Pe Ștefan Augustin Doinaș îl cataloghează, dintre membrii Cercului Literar de la Sibiu, „cel mai cerebral, cel mai echilibrat în elaborarea poemelor și, fără îndoială, de un mare rafinament și eleganță în filtrarea poetică a unei vaste culturi de unde livrescul implicat al parabolilor sale baladești” (p. 83).

Pe aceeași schemă a așezării fiecăruia în spațiul literar, despre poezia lui Gellu Dorian spune că este împlinită „într-o rezonanță amplă de construcție simfonică, aduce sonorități dramatice în expresie” (p. 93), iar despre Emil Hurezeanu că, deși în ultima perioadă s-a dedicat publicisticii, rămâne „mereu un poet autentic” (p. 122), „lirica lui... reține atenția prin sobrietatea elegantă a exprimării, în ea decantându-se o vastă acumulare livrescă stăpânită de cenzura afectivă interioară ce dublează libertatea sensibilității spiritului său reflexiv deplin modern” (p. 126).

Și merge Constantin Cubleșan mai departe în schema lui cu alți și alți poeți pe care i-a citit sau recitat în ultimii ani. Despre Ioana Nicolaie spune că are un discurs liric ce „surprinde prin simplitate, prin inocență și mai ales prin sinceritatea cu care evocă relatând aproape narativ lumea copilăriei, a adolescenței și apoi a tinereții” (p. 192). Mai departe, ajunge la Adrian Popescu, la care „factologia cea mai banală a vieții devine în trăirea lui... poezie” (p. 218).

„Critic și istoric literar, eseist, poet, prozator și dramaturg, profesor de literatura română la Universitatea 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia,

Constantin Cubleşan dovedeşte prin cărţile sale o intuiţie fină a sensurilor operelor interpretate, o capacitate fermă de a discerne valorile, precum şi o certă pasiune a documentului literar, comentat cu rigoare şi tact critic (...) Sunt, toate acestea, cărţi ce dovedesc competenţa cu care a ştiut să discearnă diversitatea şi specificitatea problematicii circumscrise”, scrie pe coperta IV Iulian Boldea. Şi îi dăm dreptate.

Receptarea cărţii ce însuşează cărţi, fiind ca o enciclopedie, a început să apară. “Prezenţă extrem de agreabilă în cercurile pe care le frecventează, cuvântul său este ascultat cu respect, bonomia sa induce starea de calm între spiritele încinse. Mai rar un scriitor atât de echilibrat, care nu poate fi rău, oricât s-ar strădui. Mai rar un critic literar cu o atât de cuprinzătoare înţelegere pentru orgoliul confrăţilor, pentru efortul creator al acestora, indiferent de păcatele pe care le-au săvârşit. Trăind de peste o jumătate de veac între actorii şi figuranţii de pe scena vieţii noastre literare, a scris cronici de când îl ştim. Şi întotdeauna cu deplină onestitate... Criticul îşi face datoria de cronicar. Citeşte atent, pătrunde cuviincios în intimitatea cărţii, nu atât spre a se desfăta cu delicii de lectură, cât a o face cunoscută publicului în ce are ea particular. Şi întotdeauna îşi exprimă observaţiile elegant. Cititorii îşi pot da seama, după lectură, ce va să zică poezia de toate zilele atât de în vogă astăzi”, spune Iuliu Pârvu.

Fără prefaţă sau postfaţă, cartea intră propriu-zis în subiectul poeziei aducând, prin exemplele lecturilor proprii ale criticului, o atmosferă a vieţii literare surprinsă de Constantin Cubleşan. Mare parte a acestor cronici au apărut la vremea lor în revistele literare iar acum, fără a mai nota sursa primei apariţii, împreună constituie un volum care ne apropie şi mai mult de poezie, de care avem nevoie precum de pâinea biblică în toate zilele. Titlul cărţii este unul inspirat, iar setea pentru cunoaşterea poeziei ne-o putem stămpăra cu ajutorul lui Constantin Cubleşan.

Ce ar mai fi de adăugat? Poate faptul că energia debordantă a criticului, hărnicia lui, modul în care împacă în casa propriului suflet poezia proprie cu critica ar trebui să fie exemplu pentru noi.

Angajare prin contagiune osmotică

Radu Ilarion Munteanu

Andrea H. Hedeş
Orele aspre
 Cluj-Napoca, Ed. Neuma, 2018

Andrea H. Hedeş a debutat în poezie cu un volum premiat de editura Limes: *Cartea cu fluturi* (2008). Trecând peste celelalte activităţi literare cunoscute de public, profesionalizat sau quasi amator, să notăm că alt volum, *Aritmii*, publicat în 2015, de data asta la propria editură, înfiinţată un an mai devreme e, la rândul lui, premiat.

N-aş putea spune că volumul prezent, produs tot al editurii Neuma, ce-i aparţine, nu mi-a produs încă de la copertă, o senzaţie de provocare. Era cât pe ce să spun „un şoc”, dar, pe de o parte, aş fi exagerat, pe de alta, cunoscând deja în bună măsură autoarea, am certitudinea (sic!), coerenţei neobişnuit de riguroase. Nimic artificial, totul la locul predeterminat, totul cu sens. Oricât ar fi, uneori, de dificil pentru cititor, să-l decripteze. Ce anume m-a provocat? Titlul, evident. *Orele aspre*. Primul gând m-a dus la sintagma, nu neapărat uzată, *per aspera ad astra*. Că drumul autoarei e orientat cu determinare *ad astra*, nu mei e un secret pentru nici unul din cititorii ei. Fie cei ai poeziei, fie cei ai textelor critice. Atunci titlul s-ar putea citi drept conştiinţă, oarecum acută, a faptului că, în dezvoltarea pe care i-o urmăresc de doar şase ani (de la lectura neobişnuit – atunci! – de sagace şi pătrunzătoare a unui volum de proză), a sesizat necesitatea unei încordări. A unei poate prime luări la trântă fără rabat cu acel adversar inerent, impersonal, imuabil, pe care cei dăruiţi cu potenţialul – şi determinarea – de a ajunge *ad astra* îl merită ca element provocator.

Identitatea acestui demon – să-i spunem așa deoamdată – vom încerca a o schița, din piese de puzzle ale lecturii.

Un complement subiectiv, un pandant sui generis, al titlului avui șansa de a întâlni în pagina de gardă. Dedicăția, sobră, la limta neutralității politicoase, definește din altă perspectivă opul: ipostaze poetice. Cititor de meserie (referire lipsită de falsă modestie la volumul *Meseria de cititor*, Ed. Neuma, Cluj-Napoca, 2016), îmi iau libertatea de a interpreta sintagma neutră drept o cheie. Pandant, la rândul ei, al cheii oferite, obiectiv, impersonal, de titlu.

Să purcedem. Primul capitol, intitulat *Zeul blând*, poetizează – și tematizează – însuși actul trudnic al creației. Și, în subsidiar, conștiința, cum spuneam, acută a nevoii creației. Și remarcabil e că nu reduce creația la poezie. Avem voie să ne referim la celelalte laturi ale creației autoarei? Incluzând, pe lângă bijuteriile critice și ce va mai scrie, însăși activitatea editorială? Da, câtă vreme textul poetic lasă liberă interpretarea cea mai largă.

Singurătatea e rugăciune pe întuneric, clamează poeta. Dincolo de lectura directă, sintagma ne sugerează sensul larg, multiplu, în care folosește cuvântul *singurătate*. Și de aici avem o bază de a selecta o *samă de cuvinte* cu același rol și același rost: simboluri identitare. *Carte* (ce altceva?), *întuneric* (ce cuvânt aspru...), *oase*, mai găsească și cititorii altele.

Dialogul perpetuu cu divinitatea, remarcat ca atare în volumul precedent, capătă, la rândul său, aceeași ambiguitate fundamentală. Divinitatea însăși poate

capăta un spectru larg de sensuri. Poate fi, la urma urmei, chiar acel demon propriu de care spuneam că e subiectul adânc al volumului. De n-ar fi așa, poezia ar rămâne poezie, dar cu cel puțin un pas mai aproape de obișnuit. Drumul parcurs de poezia-poezie, de la dialogul lui Arghezi cu un Dumnezeu luat de brăcinari care nu e altceva decât e, trecând pe la supratrăirea exaltată a lui Ioan Alexandru, la această poezie mânătoare de ambiguități e, metaforă riscantă, drumul de la proces verbal la poezie. Portretul poetic al *zeului cel Blând* e o metapoezie sui generis – față de *Vreau să te pipăi și să urlu – este!* Și asta rămâne valabil, indiferent de locuțiunile ce-l definesc pe interlocutorul ambiguu: *Cel Prea Înalt*, sau chiar *Tatăl*.

Cel puțin asta e percepția cititorului care sunt.

Al doilea capitol, *Trepte*, e centrat pe dialogul unei mame cu copilul ei. Nu trebuie să particularizăm, presupunând, automat, mai ales pe baza motoului volumului, că materia primă ar fi personală. Tocmai respirația largă a poetei, capacitatea de a extinde sfera semnificațiilor la universal ne obligă să admitem că, fie și dacă particularizarea ar avea, eventual, acoperire, că dialogul poetic e construcție fictivă. Dar sensul lui nu e decât ilustrarea faptului că terenul de luptă al eului poetic al autoarei se extinde până la limitele naturale ale ființei sale. Căci dialogul are tensiune. Aceeași tensiune precum în primul capitol.

În al treilea capitol, însuși titlul explicitează tensiunea existențială. Poeta se întreabă, sub pretextul adresării unei privighetori, de ce cântă. Adică de ce scrie. Adversarul ambiguu, divinitatea – simultan demon personal, capătă nume: *Zeul cel Crunt*. Eul poetic îl împoașcă cu imprecizia supremă. Trădându-i lipsa de noblețe: *Lașule!* Dar eul poetic nu e singur pe lume. El își asumă cuvântul în numele unei solidarități. A cui? A ființelor afine. În sens larg, a celor ce au ales lupta ca unic mod decent de existență: „Noi, lepădații / mâncați de vii de singurătate/ cântând ne așteptăm sfârșitul/ noi cei lăsați în urmă/ pe câmpul de luptă al dragostei“. Aici poeta nu ne comunică doar asumarea dreptului și capacității de a vorbi în numele unei lumi, ci ceva esențial: câmpul luptei pe care o duce e dragostea. Ce altceva? E cartezian.

Poemul *Pentru ce* nu e, în dezvoltarea logică a demersului poetic, decât un altfel de a spune „Eli, Eli, Lama Sabachthani?“

Iar concluzia logică e limpede: „Nu există țară pentru cei învinși“. Perifrază transparentă la titlul de film *No country for Old Man*.

Ultimul capitol, *El Expolio*, sub titlul singurului poem, *Baijocoria lui Isus*, rezumă prin transfigurare întregul demers poetic.

Bref, volumul *Orele aspre* e, mai mult decât o mărturisire de credință, mai mult decât un autoportret existențial, e o declarație de angajare fără echivoc. Pentru cititor și pentru cititori e un privilegiu și o sursă de vitalizare și de angajare prin osmoză.

Anca Seel-Constantin *Darul iubirii*, carte-obiect, tehnică mixtă, 30 x 25 cm

Reflexe poetice ale copilăriei

Ion Buzași

Veronica Oșorheian
Anotimpul macilor și Addenda „Ocazionale”
Prefață de Iacob Naros
Postfață de Gabriela Mircea
Cluj-Napoca, Editura Ecou Transilvan, 2018

Dominantă este în poezia Veronicăi Oșorheian nostalgia copilăriei, evocarea duioasă a vârstei fericite și fără griji. În *Anotimpul macilor* această temă se îmbină cu evocarea mamei, ca o icoană scumpă a copilăriei. Mama, spunea un critic literar, este evocată mai ales de poeți – și se cunosc, și în poezia universală și în cea românească, veritabile capodopere, ode închinat mamei. Explicația ar fi una de ordin afectiv: poeții sunt mai atașați sufletește de mame.

Poeziile din acest volum sunt grupate pe trei cicluri: I. Poezii închinat mamei, II. Reflecții și III. Ocazionale. În poeziile închinat mamei, poeta re trăiește vârsta fericită și ocrotirea maternă, folosind ca modalitate lirică folclorul copiilor: *descântecul* ia forma unei invocații în *Ploaia*: „Curcubeu, beu/ taie pita-n două/ ș-o unge cu ouă/ și ne dă și nouă...” sau *cântecul de leagăn* cu duioșii ce mărturisesc dragostea mamei: „Legănel, lin legănel,/ Culcă-mi pruncul mititel? Și mi-l huță, și mi-o huță/ De-o fi Nucu ori Anuță.../ Haide lin, somnule lin./ În legănuțul divin/ Câte cântece de pui/ Ca al meu niciunul mu-i,/ Că-i din poala cerului.” Mama suferă alături de copila bolnavă, se interesează dacă soarta i-a hărăzit o căsnicie nefericită, dar ea știe că are o „sfântă menire” – „de a duce firul vieții/ cum datu-s-a poruncă,/ la început de lume”. Cuvintele sunt ființe, sunt păsări călătoare și au și ele un „cuib al lor”, și capătă har „în gura mamei”. Frumoasă și poetică explicație a limbii materne: „Cuvintele și ele/ au drumul lor în lume/ și au, la fel, nevoie de un cuib -/ să fie

apărate de vorba otrăvită. Ce le pocește rostul,/ întunecând lumina:/ În gura mamei,/ Har capătă vorba,/ culoare, limpezime și neuitare.

Al doilea ciclu, așa cum sugerează și titlul, *Reflecții* cuprinde meditații existențiale, cu ecouri biblice. Ascultând într-o biserică plânsul orgii i se pare că florile din glastră îi șopteau misterios înduioșate: „Nu te mira/ fiecare urcă/ o Golgotă.” Elogiul vieții și armoniei conjugale capătă expresie cosmică, îndrăgostiții fiind două stele și „ce-rul ar putea fi mai sărac cu două stele,/ când vom apune.” Pastelurile au aceeași undă nostalgică, uneori colorată elegiac, precum în *Imagini regăsite*, în care casa părintească, părăsită și ajunsă paragină, amintește de cunoscuta elegie a lui O. Goga, *Casa noastră*, dar aici fiecare enunț aduce o nouă imagine dezolantă a pustiului: „Cu pași osteniți./ străbat ocolul casei părintești;/ Speranța s-a năruit./ Urzicile sunt cât palanul;/ țâțânile ruginite/ îngână un tunet mănios;/ Sub târnațul înverzit,/ o secure zdrelită doarme/ în rumegușul putred.” Câteva „reflecții” sunt „arte poetice” și constituie reușite certe ale volumului. Poezia *De dragul tău* este în desfășurarea ei până aproape de final o poezie de dragoste, o mărturisire patetică a felului în care își petrece cu gândul numai la persoana iubită, pentru ca încheierea poeziei să ne dezvăluie că aceasta este ... „eterna poezie”: „Vezi cum vorbesc cu tine? - /cum aş vorbi c-un frate,/ în ceasul cel de taină/ știut numai de noi:/ Acum ora-i târzie/ și-alerg pe fir de gând/ ca să mă joc cu tine,/ eternă poezie!”

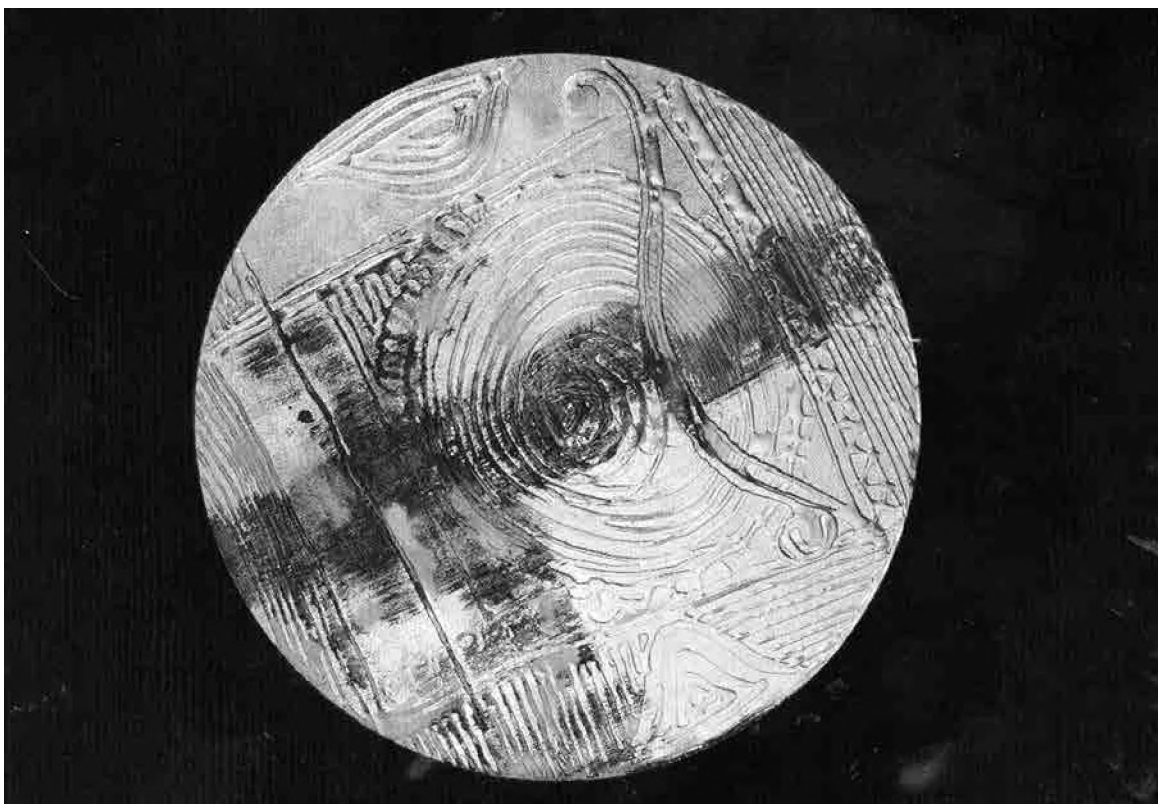
Peisaj de mai – o poezie picturală –, cu imagini ce aduc pe pământ raiul biblic, iar *Anotimpul macilor*, poezia care dă titlul volumului este o completare și o explicație: simbol al frumuseții primăverii anului și al primăverii vieții, macii aduc o priveliște încântătoare a naturii, speranța și

bucuria vieții: „Priviri jucăușe/ Oprite peste/lanul de maci/ Legănați în poala holdelor;/ horă încing/ cuprinși de mirare;/ Copii îmbujorați/ așteaptă sârbătoarea;/ Nestăpânite glasuri întrec stoluri grăbite;/ ploaie de petale roșii.” Fiecare propoziție enunțiativă, compune o nouă imagine, peste ele domină imaginea *copiilor îmbujorați*, într-un sugestiv paralelism cu macii din holde.

Poeziile ocazionale sunt tot „omagiale” și omagiul este mai convingător, atunci când „ocazia” nu este un eveniment recent pe care autoarea crede că trebuie să-l celebreze. Îi reușesc acele „ocazionale” în care elogiul are teme istoric și prețuire sinceră. *Cântec pentru Năsăud* este o asemenea poezie ce se poate alătura odelor, închinat acestui orașel cultural din nordul transilvan de către Iustin Ilieșiu și Al. Husar. Și oda închinată Clujului, iese din tiparele unui elogi conjunctural, iar cea închinată lui Tudor Jarda este un portret al unui artist îndrăgostit de muzica populară, de tradițiile locului și de Țara Năsăudului, pe care a iubit-o ca puțini alții: „Compozitor cu drag de tot ce-i țărănesc/ În cântec, în culoare, în sfântul strai străbun,/ În sfintele bucate pe care le gătesc/ Femei cu trupuri coapte la umbră de alun”. Și o imagine ce amintește de poeziile de început ale lui Ioan Alexandru: „Și cheful în toată legea lui se-ncinge dimineața/ E țuica-n zori mai cutră și mai tare” – la Veronica Oșorheian: „Și încălziiți de cântec de-alean și de jinars,/ Se adunau șirag bărbat lângă bărbat,/ În tropot din bătrâni condus către hăitaș,/ Să-și răcorească trupul de dor înfierbântat”. Și ca într-o poveste, finalul poeziei spune că acele „vremuri sfinte” aparțin trecutului, dar evocarea lor spre neuitare este o datorie a urmașilor: „Acele vremuri sfinte sunt duse pe vecie./ Rămân de-acum povești cuprinse într-o carte,/ S-o afle cititorul care ar vrea să știe/ Și el s-o povestească, la alții, mai departe.”

Regionalismele sau localismele, cuvintele „năsăudene” sunt intim integrate contextului artistic, dau o plăcută culoare locală evocării poetice, potențată de sugestivele desene în cărbune ale pictorului Anton Medinski, a cărui obârșie este tot din Leșu, desene care transpun în imagini textul poetic și pe marginea cărora s-ar putea face un comentariu al poeziilor din această perspectivă.

Anca Seel-Constantin

Obiect Interzis, ulei pe pânză

Despre „mari oameni” într-o societate devoratoare de modele

Adrian Lesenciuc

Teodor Baconschi
Mic almanah al marilor oameni
(pe care i-am cunoscut)
Iași, Ed. Polirom, 2018

Teodor Baconschi este fiul lui A.E. Baconsky, poetul, publicistul, traducătorul basarabean stabilit la Cluj-Napoca, apoi la București, primul scriitor român care a abandonat canonul realismului socialist. Iar această schimbare s-a produs în urma unei acțiuni publice asumate, a unei luări de poziție față de literatura proletcultistă, asumându-și c[ulterior neo-expresionismul său avea să fie supus criticilor Ninei Cassian, ale lui M.R. Paraschivescu, Cornel Regman sau Ov.S. Crohmălniceanu, iar poetul să fie acuzat de „diversiune ideologică” și de „evazionism”. Cu toate acestea, „sinteza simplității” propusă de A.E. Baconsky avea să stea la baza configurării canonului șaizecist. Volumul de versuri *Cadavre în vid* și romanul refuzat de Marin Preda la Cartea Românească, *Biserica neagră*, au rămas repere ale creației celui care a schimbat macazul dinspre liniile proletcultiste spre literatura redată sieși. Estetismul rafinat, servind unei forme retractile, *katabasis*-ului, dar, totodată, pedagogiei literare, deschiderii ochilor celorlalți asupra literaturilor străine și creației eliberate de chingile politicii, este o marcă a lui A.E. Baconsky, cum marcă avea să devină, peste ani, în opera fiului său. Pentru că, revenind la Teodor Baconschi, estetismul său rafinat servește unui *anabasis* înțeles mai întâi ca figură de stil, iar apoi ca încercare de transcendere. Un adaos, un *incrementum* ca spor interrelațional este ceea ce aduce și cea mai recentă lucrare a lui Teodor Baconschi, *Mic almanah al marilor oameni* (pe care i-am cunoscut): „Indiferent de credința noastră religioasă (sau de opțiunea noastră politică), indiferent de ce am reușit să facem din ce ne-am propus și din ce am fost obligați să trăim, mai presus de voința personală, înțelegem că numai cooperarea interumană ne-a dat o identitate recunoscutibilă. Se poate spune că întreaga noastră existență e rezultanta unor permanente interacțiuni superficiale sau complexe, intime sau sociale, culturale sau spirituale” (pp.159-160).

Și, pentru că asemănările, nu din perspectivă stilistică, ci din perspectiva angajării, continuă, să notăm pledoaria pentru o aristocrație a spiritului, pedagogia literară, exercițiul sincerității și al deciziei practicat de tată și fiu, incapacitatea de a fi indiferent ca lector sau actor social în raport cu ei. Doar că ceea ce în cazul tatălui îmbracă forma explicită, la fiu e implicit, iar explicitul ca opțiune pentru fiu este acolo unde se înțelege de la sine în parcursul tatălui. Și atunci, cum să nu înțelegi ca răspuns la pedagogia literară a lui A.E. Baconsky pedagogia modelelor

(implicită, în raport cu piosul exercițiu de admirație) când însuși tatăl nu poate fi decupat din galeria celor care merită admirația, a modelelor adică? Doar că fiul își asumă o galerie a figurilor de „mari oameni” pe care i-a întâlnit într-un parcurs al său prin viață, asumat, citind hărțile personalităților „în *pcfida* accidentelor de relief constatate cu ochiul liber” (p.14). Așa că, pentru a înțelege logica galeriei, să încercăm să identificăm parcursul.

Teodor Baconschi, absolvent al Institutului Teologic București, redactor la Editura Institutului Biblic, doctor în antropologie religioasă și istoria comparată a religiilor la Universitatea Paris IV Sorbonne, sub coordonarea profesorului Michel Meslin, reușise anterior obținerii bursei doctorale să întemeieze, împreună cu Bartolomeu Anania, patriarhul Teoctist, Constantin Galeriu, Dumitru Stăniloae, Daniel Ciobotea (actualul patriarh), Iustin Marchiș, Sorin Dumitrescu și Horia Bernea, „Grupul de Reflecție pentru Înnoirea Bisericii”. După întoarcerea de la Paris a început o carieră diplomatică deosebită: a fost numit ambasador la Sfântul Scaun, ulterior în Portugalia, Franța (plus Andorra și Principatul Monaco), a servit ca secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe și, pentru mai bine de doi ani, a fost ministru de externe. Simplul parcurs nu ar însemna nimic dacă nu am adăuga câteva realizări remarcabile: vizita Papei Ioan Paul al II-lea la București și repatrierea osemintelor regelui Carol al II-lea. De pe un asemenea parcurs, care înseamnă contactul cu personalități notorii, Teodor Baconschi a ales patruzeci de „mari oameni”, indiferent de relieful accidentat al hărții fiecăruia, care servesc admirației proprii, nu „educației în spiritul artelor liberale” (p.6), implicit imitației acestora (de aceea intenția autorului nu a fost una pedagogică explicită, de idealizare, dar valențele pedagogice ale textului nu pot fi negate¹).

Cartea lui Teodor Baconschi este scrisă din admirație sinceră. Portretele prietenilor, foștilor prieteni, personalităților întâlnite fie și pentru o oră în contexte oficiale sunt realizate din tușe. Celor „din lumea largă” li se alătură cele „din lumea noastră”, multe dintre ele „portrete spirituale”, realizate într-un exercițiu de smerenie. Toate portretele galeriei servesc argumentării poziției de „mare om” într-o societate în care reperatele valorice anterioare au fost abandonate, chiar dacă instrumentarul la dispoziție, cuvintele care ar fi putut servi acestui exercițiu și-au pierdut inocența (ca urmare a erodării axiologice și, implicit, morale, a societății): „Printr-un soi se pervertire fals umanistă a modelului christic, am ajuns să convertim orice figură suverană într-un țap ispășitor. Nu mai „admirăm” decât ceea ce putem distrage, sau măcar batjocori. Odată cu tot mai vasta noastră

luciditate, cuvintele la care recurgem pentru a ne exprima admirația (și a fixa statura unor exemple) și-au pierdut inocența. Și, tocmai pentru a omagia duhul relativizant al modernității, am preluat ca titlu al prezentului opus formula consacrată, puțin înaintea Revoluției Franceze, de către Rivarol & Champcenetz: *Le Petit almanach de nos grands hommes, pour l'année 1788*” (pp.15-16).

Așadar, într-o societate care a uitat rostul modelelor și practica lor, în care ideea de „mare om” este supusă biografismului demistificator, marea problemă devine cea a fixării reperelor. Adică a depășirii relativizării generalizate, a lipsei coordonatelor (istorice, morale) pentru situarea, între lumi, a omului-oglină, a omului-ecran, a omului-terminal de multiple rețele, cum îl devoalase Baudrillard. Așezarea conștientă într-un context pre-relativizant, în proximitatea societății moderne marcate, printre altele, de amintita Revoluție Franceză, nu înseamnă o privire paseistă, lipsită de alt temei decât cel de natură pur estetică. Printr-o asemenea poziționare Teodor Baconschi încearcă recuperarea unui sistem de valori de dinainte de societatea relativizată, mozaicată, fluidă, pentru a servi, în deconstrucția și reconstrucția necesare, unei organizări, unei ordini meritocrație. Încearcă să stopeze fluxul demitizării *per se*, pentru proiectarea arhitecturii unei remitizări adecvate noilor coordonate. Căci societatea caracterizată prin „tabloidizarea conștiinței” este cea care, într-un orizont paradigmatic imposibil de identificat din cauza prafului rezultat din demantelarea vechilor sisteme de valori, necesită așezări în baza unor schițe, a unor repere axiologice. Importul formulei de reaşezare, pledoaria pentru modele și pentru o elită care să înțeleagă funcționalitatea organică a societății sunt absolut necesare în intenția de a zări orizontul noii paradigme. Și nu întâmplător, chiar dacă propriul profil se prefigurează ca sumă a conlucrării cu ceilalți, cele două galerii paralele din iconografia lui Baconschi, în fapt, debutează cu portrete în care simpla tușă în exercițiul de admirație a presupus schițarea unor icoane: Papa Ioan Paul al II-lea și Bartolomeu Valeriu Anania, ambii confidenți ai lui Dumnezeu în respirarea firească, prin cei doi plămâni ai creștinismului, ortodox și catolic.

Exercițiul de admirație și smerenie al lui Teodor Baconschi se transformă, pentru lectorul care nu caută prilej de demitizare în această carte, într-un exercițiu de re-poziționare, de coagulare în jurul unor valori importate dintr-o societate în care masele, firesc, gravitează în jurul elitelor.

Notă

1 Miza pedagogică (explicită) lipsind: „Ceva cu totul modern marchează însă exercițiile noastre de admirație. Nu ne mai închinăm la „marii oameni” ca la niște icoane, preferând idealizării pedagogice lectura critică, mult mai nuanțată. Noul egalitarism democratic ne împinge chiar mai departe de atât. Se poartă biografismul demistificator.” (p.6) Teodor Baconschi a compensat, cumva, prin efectele pedagogice (implicite).

Marginalii

Irina-Roxana Georgescu

Iulian Bocai

Ciudata și înduioșătoarea viață a lui Priță Barsacu
Iași, Editura Polirom, 2018

Iulian Bocai este câștigătorul concursului de debut al Editurii Polirom, ediția 2018. Romanul *Ciudata și înduioșătoarea viață a lui Priță Barsacu*, numit de autorul său, „bildungsroman”, înfățișează într-un soi de neorealism postmodern viața unor marginali cu tot soiul de povești care le asigură supraviețuirea. Educație sentimentală, inițiere socială & încercare de restituire a unei realități care descinde din romanele hrabaliene sau din filmele lui Kusturica, narațiunea lui Iulian Bocai navighează printre tipologii de țarați, fără să-și propună mai mult de a înfățișa lumea așa cum i se prezintă. După *Băgău* (2004) de Ioana Bradea, care începea retoric și autoironic, cum mai poate arăta romanul? Printre publicațiile de proză sau de roman, notabile rămân *Downshifting. Un pas înapoi* de Alexandru Done (2017), *S. de Stelian Müller* (2018), *Pascal desenează corăbii* de Radu Niciporuc (2016), *Simona Antonescu, Fotograful Curtii Regale* (2015).

Microromanul lui Iulian Bocai plonjează într-un topos al marginalilor, surprinzând micile manii care diferențiază oamenii de la țară, furia lor candid exprimată, intensitatea pornirilor obsesiv-compulsive și lipsa de falsitate a individului simplu, în căutarea identității. Lumea acestor inadaptați – social și erotic – se încarcă asemenea unei baterii solare: descifrăm în viața mlăștinoasă a Bricegarilor personaje prinse spasmodic în istoria recentă a unui sat prăfuit din sudul (?) României postcomuniste, un soi de Macondo rizomatic și convulsiv. Caracterul legendar al relatării la persoana a treia pare să se risipească în cele câteva istorii mărunte ale familiei Barsacu. Sărântoci, ușor alienați, neajutorați în fața unor primejdii sociale ori a cataclismelor sufletești, batjocoritoare, dar inițiatice, în definitiv, Barsacii își găsesc locul între țigani și nevoiași. Protagonistul, Priță Barsacu, prin ochii căruia ajungem la dedesubturile măloase ale lumii descrise Iulian Bocai, devine un antierou sangvin – „avea treisprezece ani când era cât pe-aci să moară, tras peste copastia bărcii de prostovolul pe care încercase să-l scoată din apă înainte de răsăritul soarelui. După el erau cât pe-aci să mai rămână taică-său, doi frați, mamă-sa – Lenuța –, care înnebunise și pe care o țineau în curte, deși mai reușea din când în când să dea drugul de sus al porții la o parte, fără să zică nimic, dar rânjind din când în când la oameni cu cele două măsele, trei dinți din față și-un canin care-i mai rămăsese în gură.” (p. 5). De fapt, autorul încearcă să-și legitimizeze eroii printr-o serie de porniri de inventariere/clasare a realității, de la șoarecii de câmp care sapă tunele sub lumea forfotindă de deasupra, la sărântocii inconștienți care o populează: „Toată strada Bricegarilor era o stradă de sărăcani și dincolo de ea, într-o parte, era numai câmpul – pe care își făceau veacul circa trei sute de șoareci-de-câmp, vreo zece

dihori mereu înfomețați, cu familiile lor, un număr indefinit de guguștiuci muți, câțiva șerpi – pe care Priță nu putuse să-i numere, fiindcă Stancăi, partenerii lui de numărare animale, îi era frică de șerpi și fugea acasă de câte ori vedea vreunul – și, calculaseră ei, cam două sute treispatru de mii cinci sute șaptezeci și șase de râme, aproape la fel de multe urechelnite și o cantitate de gânganii mai mici decât urechelnitele și muștele, pe care nu le știau după nume, dar pe care hotărâseră să le măsoare în biotone. Șapte biotone de gânganii.” (p. 6)

Nimic fabulos nici în originile ignobile ale lui Priță, nici în viața pe care o duce; totuși, o incertitudine a zilelor – care definește, de fapt, viața fiecăruia dintre noi, catapultându-ne înspre vâltorile existenței – planează asupra lumii în care micul Priță se însinuează, un Grenouille mai puțin odios și poate, de aceea, condamnat la dispariție prematură: „Când s-a născut Priță n-a știut nimeni; toată strada era în păduricea din spatele semeteului, cu lopeți și sape, pregătindu-se să facă șanțuri pentru inundații. Mama lui Priță era acasă și dormea lângă sobă, cu burta până la gură, răsând în somn, deja știrbă, dar încă întreagă la minte.” (p. 9) Dintre ceilalți doi frați ai lui Priță, unul lucra la brutărie, celălalt încerca să-și deschidă o afacere de făcut paturi, descurajat hătru de tatăl său: „Tatăl lui Priță, fiind un bărbat al puținelor cuvinte, nu făcea decât acest ocol explicativ, dar se rezuma să remarce doar, cu un talent proverbial pentru brevități: —Faci tu paturi o pulă. Și-și vedea de ale lui.” (p. 9-10) Tot fratele mai mare, Marian, este cel care inaugurează soarta de criminali latenți ai familiei Barsacu: „Marian, care moștenise de la taică-său și firea mânioasă, și lipsa de tact, a luat o bilă de biliard și i-a dat cu ea în cap de la mică distanță, în timp ce încă o ținea în căușul

Anca Seel-Constantin
Darul iubirii, carte-obiect,
tehnică mixtă, 30 x 25 cm

palmei, crăpându-i craniul într-o parte a creștetului și împingând câteva bucăți mici de os suficient de jos să-l lase pe Ion fără vedere în ochiul stâng și să-l culce la pământ, inconștient. Marian nu și-a dat seama imediat, deresponsabilizat de alcool” (p. 12) Astfel, Marian primește doi ani și jumătate la Balș, greblând pajiști aride și lucrând într-un atelier de tâmplărie, la făcut paturi. Întors din închisoare, „a început să umble prin vecini și pe la țigani după chereștea, uluci vechi, aracet și cuie” și în două zile „a făcut un pat de copii pe care mă-sa nu mai contenea să-l laude” (p. 13) Cât despre Lenuța, mama lui Priță, mintea i se deșiră ca un preș țesut fără prea multă îndemânare: „Lenuța se smintea încet, dar sigur, însă acum parcă din ce în ce mai des o găsea învârtindu-se degeaba prin curte, privind în gol și uitând pentru ce se oprise în vreun loc sau altul. Erau încă departe zilele în care ieșea să alerge dezbrăcată, în pielea goală, prin sat, răsând cu gura ea știrbă la toți trecătorii, și căcându-se în fața porților tuturor oamenilor pe care avea motive să-i urască, dar, dacă ar fi știut să citească începutul acestei demente, Barsacilor nu le-ar fi dat prin cap să-i facă ceva s-o vindece, căci pe Bricegari nebunii nu stărneau decât hazul, disprețul și câteodată mila, iar mica lor comunitate nu ducea niciodată lipsă de damblagii, dilii, zăluzi, zărghiți, oameni căpiați de viață, copii bolânzi care învățau să vorbească la zece ani, femei zăltate de prea multă pasiune și o întreagă mulțime de extravaganti – adică de oameni care nu erau nebuni, dar ar fi putut la fel de bine să fie și erau tratați ca atare” (p. 22-23) Singura prietenă a lui Priță este țigăncușa Stanca, și cu ea împarte temporar pasiunea pentru taxonomii.

Lumea Barsacilor este oglinda răsfrântă în interior, în căutare de legitimare. Lumea Barsacilor este un joc de poker început la biroul din sat și lăsat neterminat, până la următorul eveniment care să zdruncine din temelii acalmia vieții, un cataclism sau o nouă stare a lumii.

Vasile Gogea – 65

Vasile Gogea s-a născut la Sighetu Marmației în 7 august 1953. Este absolvent al Liceului “Radu Negru” din Făgăraș (1972) și al Facultății de Istorie-filosofie, Secția Filosofie a Universității “Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1979). Este autorul mai multor cărți în care, în general, a scris cum s-a priceput mai bine, mai ales despre alții și despre ale altora. A fost elev la Liceul Militar “Dimitrie Cantemir” pînă după revolta din noiembrie 1969, a fost martorul *Virgil* al Revoltei de la Brașov din 15 Noiembrie 1987, este Luptător pentru Victoria Revoluției din Decembrie 1989 – Luptător cu Rol Determinant.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România și membru al *PEN Internațional* – Centrul România. I-a fost acordat Titlul de *Cetățean de Onoare al Municipiului Sighetu Marmației*.

Volume de autor: *Doisprezece prozatori* (proză scurtă, volum colectiv de debut, Ed. *Dacia*, 1988); *Scene din viața lui Anselmus* (roman, ed. I, Ed. *Litera*, 1990; ed. a II-a, cu o prefață de *Ion Bogdan Lefter*, Ed. *Limes*, 2008; Premiul „Corona” al revistei “*Calende*” și Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor, Filiala Brașov, 1991); *Fragmente salvate. 1975-1989 (Jurnal și alte texte*, cu o prefață de *Vladimir Tismăneanu*, Ed. *Polirom*, 1996; Premiul „Cartea anului”, la Salonul național de carte, Cluj, 1997; nominalizare la premiile ASPRO); *Propoieziții* (versuri, Ed. *Solstițiu&Decalog*, 1998); *Exerciții de tragere cu pușca de soc* (publicistică, Ed. *Paralela 45*, 1998); *(Re)citindu-l pe Eminescu. În umbra timpului* (eseu, Ed. *Charmides*, 2000; Premiul special al Editurii *Scrisul românesc*); *CftalMOFTologia sau ochelarii lui Nenea Iancu* (eseu, ed. I, cu o postfață de *Mircea Muthu*, Ed. *Grinta*, 2002; Medalia comemorativă a Primăriei Cluj-Napoca; nominalizare la premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor; ed. a II-a, cu o prefață de *Gheorghe Grigurcu*, Ed. *Grinta*, 2012); *Logodnica mecanicului Gavrilov* (proză scurtă, Ed. *Limes*, 2002; Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj, 2003; nominalizare la premiile ASPRO); *Repere ale gândirii românești* (în colaborare cu *Aurel Ion Brumar*, cu o prefață de Acad. *Alexandru Surdu*, Ed. *Grinta*, 2003; nominalizare la premiile Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor); *Tratat despre înfrînt* (meditații, Ed. *Charmides & Eikon*, 2004; Premiul Centrului pentru Cultură al județului Bistrița-Năsăud la Concursul Național de proză „*Liviu Rebreanu*”, 2004); *Încă Propoieziții* (versuri, cu o postfață de *Ion Mureșan*, Ed. *Grinta*, 2006; Premiul Festivalului internațional de poezie Sighetu Marmației, 2006; Nominalizare la premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor); *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca* (interviu, cu o postfață de *Liviu Antonesei*, ed. I, Ed. *Eikon*, 2010; Diploma de excelență a Bibliotecii Județene “*V. A. Urechia*”, Galați, 2011; ed. a II-a, cu trei fotografii de Constantin Cojocaru, Ed. *Eikon*, 2013.); *Mcfteme* (comentarii la I. L. Caragiale, Ed. *Charmides*, 2012; Premiul revistei “*Mișcarea literară*”, Bistrița, 2013; Premiul „*I. D. Sârbu*” al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, 2013); *Singur cu Hegel (un autoportret ascuns)* (cu o prefață de *Vasile Muscă*, filosofie, Ed. *Eikon*, 2013; nominalizare la Premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor); *Propoiezițiile din Salonul 9 (6 fiind ocupat)* (versuri, cu un text critic de *Gheorghe Grigurcu* în loc de postfață, Ed. *Charmides*, 2014); *La scara blogului. Jurnal dedus (2919-2014)* (prefață de *Dorin Tudoran*, postfață de *Letiția Ilea*, Ed. *Charmides*, 2014; Premiul Festivalului Național de Proză „*Saloanele Liviu Rebreanu*”, Bistrița, 2014; Premiul „*Radu Petrescu*” al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, 2015; nominalizare la Premiile „*Observator cultural*”, 2015; nominalizare la Premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor); *ANAMTEME. Exerciții de anamneză* (postfață de *Andrei Zanca*, Ed. *Eikon*, 2015; Premiul „*Liviu Petrescu*” al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, 2016); *LUCA PIȚU. Fărâmele meteoritului din Cajvana înregistrate la Observatorul cyberspațial Gogea's Blog. IN MEMORIAM* (prefață de *Bedros Horasangian*, post-prefață de *Șerban Foarță*, pre-posi-față de *Dorin Tudoran*, postfață de *Vasile Gogea*, Ed. *Charmides*, 2015); *Timbre literare fără... T.V.A.! (prefețe, posifețe și alte cuvinte însoțitoare*, Ed. *Grinta*, 2016); *Din gramaTEMATICA* (poezii, Ed. Școala Ardeleană, 2016; Premiul Național pentru Poezie eCreator, 2016); *ANAMTEME II. Noi exerciții de anamneză* (Ed. *Eikon*, 2017); *65. Ani și propoieziții* (versuri, antologie de autor, Ed. Școala Ardeleană, 2018).

A tradus din limba franceză lucrarea *Maramureșul*, de *Alexandru Filipașcu*, după ediția din 1944, *Le Maramureș*, Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania, Biblioteca Rerum Transsilvaniae, X, Sibiu, Ed. *Echim*, Sighetu Marmației, 2002.

A îngrijit (alături de *Adrian Michiduță*) edițiile critice: *Mircea Florian, Filoscfa Renașterii*, Ed. *Grinta*, 2003; *Ion Petrovici, Misiunea filoscfului*, Ed. *Grinta*, 2004.

Este prezent în numeroase antologii și volume colective.

Mi-au spus ursitoarele

cînd m-am născut:
sandale de aur nu vei avea
nici de argint
nici măcar bocanci de bronz
nu vei încălța.

Dar va veni o vreme
cînd în sandale de lut
vei umbla
și cămașă din firul paingului
vei îmbrăca.

Mi-au spus ursitoarele:
deja moartă
e viața ta.

Umbra copilăriei (la Sighet)

brusc
așa cum vine iarna
mi-a rămas mică umbra
copilăriei

cred că am crescut mai mult
decît poate arăta ea

de o vreme
mă strînge tare de tot
ca un bocanc
reciclat
de infanterist

umbra mea
însăși
o rană sîngerîndă

tot mai greu pășesc
în mine însumi

N-am străbătut niciodată

distanțe mai mari
decît între mine
și amintirile mele.

Nici călăuze
nici ciini
nici cămile.

Doar prieteni
care te incurcă pe drum.

Și iubite
calde, ca niște piini proaspete
gustate dimineața
cu doze mici de penicilină.

Tocmai aceasta e o mare spaimă:

Viața mă amenință, îmi dă o palmă.

Eu vreau să mor, vreau să mor.
Ea îmi spune: musai să zbor.

N-am nici o aripă-n minte,
nici una sub umăr.

Ea spune: fii cuminte,
că eu zilele-ți număr.

Tocmai aceasta e marea spaimă:

Viața mă amenință, îmi dă o palmă.

Eu vreau să mor, vreau să mor.
Ea îmi spune: musai să zbor.

N-am nici o aripă-n minte,
nici una sub umăr.

Ea spune: fii cuminte,
că eu zilele-ți număr.

Tocmai aceasta e marea spaimă:
viața mă ceartă, îmi dă o palmă.

Meditație

Mormintele părinților nu sunt
decît jumătatea de jos
a clepsidrei
în care noi
nu suntem decît nisipul
rămas în jumătatea de sus.

Timp suspendat...

Îmi imaginez o clepsidră
în care,
asemănător obiectelor nefixate dintr-o stație
orbitală,
nisipul plutește
ca un nor rarefiat,
în stare de imponderabilitate...

Un clopot de aer

Un clopot de aer
vibrînd
într-o campanilă de sticlă
la bătaia din aripi
a unui fluture
cardinal.

Clepsidra fără nisip

În lipsa Lui

timpul trecut
și timpul rămas
rămîn egale
ca-ntr-un popas.

Adun cu grebla

se dedică *cptzeștiilor*
scriitori, artiști plastici, critici de artă, muzicieni, actori:
Călin Angelescu, Nicolae Anton, Eugen Axinte, Ioan
Viorel Bădică, Nicolae Benea, Patrel Berceanu, Ion
Bledea, Andrei Bodiu, Ion Bogdan (Dumitru Iuga),
François Bréda, Ion Chichere, Alexandru Condeescu,
Val Condurache, Traian T. Coșovei, Gheorghe Crăciun,
Iosif Costinaș, Dan David, Liviu Dănceanu, Ștefan
Drăghici, Ion Dumitriu, Aurel Dumitrașcu, Mihai
Dragolea, Egyed Péter, Gheorghe Ene, Eugen Evu, Ioan
Flora, Augustin Frățilă, Traian Furnea, Dan Geacăr,
Ioan Georgescu, Anatol Ghermanschi, Dan Giosu,
Alexandru Hălmăgean, Constantin Hărlav, Gheorghe
Izbășescu, Al. T. Ionescu, Ariadna Iuhăș-Combe, Gyuri
Kazar, Ioan Lăcustă, Ion Vasile Lupșă, Paul Grigore,
Lucian Mătiș, Mariana Marin, Nicolae Mercean,
Laurențiu Mihăileanu, Claudiu Mitan, Gheorghe
Mocuța, Ion Monoran, Vladimir Munteanu, Alexandru

Anca Seel-Constantin *Melancholia*, acvaforte, 30 x 25 cm

Mușina, Călin Nemeș, Mircea Nedelciu, Luca Onul,
Bianca Osnaga, Corneliu Ostahie, Ana Maria Pop, Iustin
Panța, Emil Paraschivoiu, Viorel Paraschivoiu, Ioan
Gyuri Pascu, Alexandru Pecican, Ion Pecie, Alexandru
Pintescu, Luca Pițu, Augustin Pop, Lucian Pop, Ioan
Nicolae Pop, Cristian Popescu, Ioan J. Popescu, Sorin
Preda, George Pruteanu, Dinu Regman, Cornelia Maria
Savu, Tudor Dumitru Savu, Radu Săplăcan, Mircea
Scarlat, Dorin Serghie, Dorin Spineanu, Constantin
Stan, Gabriel Stănescu, Vali Sterian, Ion Stratan, Marian
Nicolae Tomi, Daniel Turcea, Radu G. Țeposu, George
Țăra, Ioan Vădan, Alexandru Vlad, Nicu Vladimir, Ion
Zubașcu...

umbrele prietenilor plecați
dincolo de deal.
Și
căpița de întuneric
crește
prea udă încă, prea verde
pentru a arde.
Totuși
e vremea să facem curățenie.
Hîrlețul e pregătit.
Coasa, asemeni.

Cincizeci de ani

am muncit fără bani
la crăparea zorilor.

Am avut ca unealtă
toporul cu două tășuri:
coșmare și visuri.

Acum adun cuminte
cîteva cuvinte
cît să-mi fac un pat
pentru un lung înnoptat.

Din zdrențele zilelor
îmi țes cu migală
ținută de gală:

cămașă de noapte
brodată cu șoapte.

Anca Seel-Constantin

Hier, carte-obiect

Markovits Rodion

Măr printre oameni

A fost odată, demult. Era pe vremea când noi, toți cei șase frați, încă eram copii. Acum, avem și noi, la rândul nostru, propriii noștri copii, în afară de Sándor care a căzut în război și de Ilonka care nu putea avea. Pe vremea aceea aveam multe jucării. Lângă beci, în spatele magaziei era o crăpătură mare. Aceasta se făcea doar vara, când nu ploua. Aici locuia Cimbora. La el se putea intra doar prin acea crăpătură, iar, drept pedeapsă pentru năzdrăvăniile noastre, noi am crescut, așa că nu mai încăpeam în ea, așa că nu mai puteam coborî la Cimbora. Când nu trecea nimeni pe acolo, ne aplecam deasupra crăpăturii și purtam discuții cu Cimbora. El însă nu ne răspundea imediat, aștepta noaptea, să ne culcăm și să adormim. Atunci venea și el, se așeza pe patul celui care se purtase cel mai frumos și îi arăta curcubeul și mărilă îndepărtate și pisicuța albă. Ne făcea fluieră din crengi de salcie și pistoale cu apă, din lemn de soc, ne învăța scamatorii cu sfoara pe cuțit. Toată noaptea se hârjonea cu noi, dar numai atunci când eram cumiți. Ziua râdeam când ne aminteam cum se juca Cimbora cu noi toată noaptea. Apoi, mergeam la crăpătură și, aplecându-ne asupra ei, îi mulțumeam în șoaptă, căci doar așa aveam voie, pentru toate darurile pe care ni le aduseseră. Pe lângă toate acestea, mai aveam și altă jucărie: un măr. Acest măr fusese la datorie și slujea în grădina noastră încă înainte să ne naștem noi. Cu toate acestea, era considerat încă tânăr și doar puțin mai înalt decât noi. Pe timp de vară era prietenul nostru de joacă, însă iarna stătea ghemuit și se odihnea. Primăvara ne râdea cu florile sale multe, anunțându-ne că s-a trezit pregătit pentru o nouă joacă. Ne aștepta și râdea întruna, de bucuria revederii, până ajungeam sub coroana lui. Noi fugeam la el și, de îndată ce ajungeam, îl și îmbrățișam. Ne simțeam foarte bine sub umbra ocrotitoare a mărului. Doar ierburile care creșteau în jurul lui mai aveau parte de compania sa. Mărul nu admitea să crească urzici sub crengile lui fiindcă știa că urzica e dăunătoare și ne-ar pișca. Odată a încercat să se aciuze în vecinătatea lui o ciupercă cu pălărie roșie, dar mărul, văzând că ne este frică de ea, a și alungat-o. A doua zi, ciuperca a fugit în pădure. Noi petreceam foarte bine sub mărul nostru. Ne ocrotea de razele arzătoare ale soarelui și avea grijă să avem umbră. Nimeni, în afară de acest măr, nu se îngrijea de noi. Avea grijă să nu ne îndepărtăm de el, era atent să nu ajungem acolo unde se adăpostesc câinii răi. Fugeam și ne îndepărtam puțin, dar rămâneam în vizorul lui, să ne poată purta de grijă. Nu ne cerea, la schimb, nici bombonele și nici micul dejun. Iar când ni se făcea foame, mărul trimitea vorbă și mama venea după noi, să mergem la masă. Acasă toți au aflat că noi iubim acest măr și că el are grijă de noi, așa că toată lumea știa unde să ne caute. Toamna, când se coceau merele, aveam tare multă treabă. Atunci trebuia să ne îngrijească nu numai pe noi, dar și merele. Câteodată, când obosea, mai scăpa câte un măr. Altădată, din joacă, mai arunca niște mere după noi. Cel mai mult ne era teamă de câinii răi și de țiganii cu nasturi. Dar mărul avea grijă să nu-i lase prin preajmă nici pe câini, nici pe țigani. Era la noi în slujbă o fată care după puțin timp dispăruse. Am întrebat-o pe Kati unde a plecat Irina, iar ea ne-a spus că s-a măritat și că va veni o altă fată în locul ei. Vestea ne-a speriat foarte tare. Ne-am gândit că și mărul se va căsători, și ne va părăsi și el. Ne-am plâns lui Cimbora și l-am întrebat dacă este posibil ca mărul să ne părăsească. Cimbora nu ne-a dat niciun răspuns, se gândea. Apoi am întrebat

și mărul, dar nici el nu ne-a răspuns. Zâmbea doar cu frunzele sale roșiatice de toamnă. În final am întrebat-o pe Kati dacă este adevărat că mărul se căsătorește și ne părăsește. Kati ne-a spus că mărul nu este fată, ca să se mărite. Și că nu are nevoie de pereche. Apoi am mers la culcare, dar am adormit greu. Mama ne-a întrebat de ce nu dormim. Noi am răspuns că nu putem dormi de teamă ca nu cumva să se căsătorească mărul, cum făcuse și Irina, și să plece undeva, în altă curte. Mama ne-a asigurat că putem dormi liniștiți, fiindcă mărul este foarte tânăr și că deocamdată nu se căsătorește, poate doar atunci când noi vom crește mari. A sosit noaptea și Cimbora ne-a liniștit și el că mărul este copil încă, la fel ca noi. Dimineața, când ne-am trezit, ne-am întâlnit cu niște oameni care ne-au anunțat că noaptea trecută a burnițat.

Ne-am bucurat pentru că știam că asta înseamnă că sosise timpul porumbelor. Însă repede ne-am și întristat. Odată cu burnița, trebuia să ne luăm rămas bun de la măr. Așa că am mers la el, l-am mângâiat și l-am rugat să nu se căsătorească. El însă n-a făcut nimic decât să s-a scuturat și și-a aplecat crengile. Ne-am bucurat mult. Am fost nevoiți să ne căutăm alte jocuri, mai ales că venise iarna și trebuia să petrecem mult timp înăuntru. Făceam păpuși din pănușă și ceteră din strujeni. Am primit de la un căruțaș fire de paie cu care făceam baloane frumos colorate din apă cu săpun. Am încercat să facem scamatorii cu sfoara pe cuțit, dar uitasem metoda învățată de la Cimbora și de la un meșter olar. Am primit de la niște dogari, care lucrau în curte la noi, cuburi din lemn, numai să nu le mai lovim butoaietele. Adunam cuburi, apoi începeam să construim. La venirea zăpezii, am primit sănișii, ne îmbrăcam bine și plecam la săniș și la derdeluș. În timp ce mergeam la joacă vedeam mărul nostru. Nu ne duceam la el pentru că iarna n-aveam voie să-l deranjăm, ba mai mult, odată chiar ne-a alungat. Într-o zi însorită, ne-am dus să-l vedem, în speranța că se va juca și el cu noi. Dar ne-a alungat, aruncându-ne zăpadă pe gât. După aceea nu l-am mai deranjat, am înțeles că iarna nu are timp pentru noi. Doar din depărtare îndrăzneam să-i privim crengile înzăpezite și trunchiul falnic. Într-o dimineață, o auzim pe Kati țipând și urlând:

– Vai, Doamne, Doamne, nu-i voie să-l atingeți, Doamne cum îmi bate inima!

Tata și mama au ieșit în curte. Ne-am furișat și noi după ei, iar casa a rămas goală. Toți am ieșit în grădină. Ne-am adunat lângă măr și am observat că se întâmplă ceva cu mărul nostru. Apoi am început să râdem cu toții, când ne-am dat seama că un om s-a urcat în copac și nu mai știa cum să coboare. Nu ne puteam gândi decât la zăpada multă ce putea să-i alunece în gât. Mai apoi ne-am dat seama că omul trebuie să se fi legat de măr, pentru că primarul a scos cuțitul de la brâu și a tăiat funia cu care-și legase gâtul de creangă. În acel moment, oamenii din jur ne-au observat și pe noi, am fost duși deîndată în casă căci, după cum ni s-a spus, nu avem ce căuta la cel spânzurat. Tăturor le-a fost frică de omul spânzurat și toată casa a devenit posomorâtă. Teama lor ne-a dat de știre că ăla care s-a spânzurat nu era nimeni altul decât țiganul cu nasturi. Ajunși la această concluzie, ni se făcuse frică de cel spânzurat, și ne-am întristat și noi. Mai târziu, am aflat de la Kati că omul nu era țiganul cu nasturi, ci un hoinar oarecare, însă noi îl vedeam în continuare, în spânzurat, pe acel țigan. Ocolem mărul. Mergeam pe alt drum la săniș, căci ne era în continuare frică de el. Noaptea ne-a vizitat Cimbora. A adus cu el mărul și l-a așezat

lângă pat. Mărul era înflorit, ba mai mult, avea și merele gata coapte. Dintr-o dată a coborât din măr țiganul, iar noi ne-am speriat. Apoi a venit vremea caldă. Într-o dimineață, am văzut mărul îmbrăcat în straiele lui înflorite. Ne râdea. Am alergat să-l îmbrățișăm, dar am și văzut cum coboară, printre crengi, țiganul cu nasturi. Ne-am speriat tare și am fugit. Am povestit mamei toată întâmplarea, însă ea ne-a liniștit, că nu trebuie să ne fie frică de morți, tot așa cum nu ne este frică nici la mormântul micuțului Jóska când ne jucăm lângă el, chiar dacă știm că și el este mort. Tata ne-a asigurat și el că nu avem niciun motiv să ne fie teamă și ne-a propus să vină cu noi la măr. Nouă însă ne-a fost în continuare frică. La mormântul micuțului Jóska nu ne temeam, el ne-a fost frățior, era unul dintre noi, dar din cauza țiganului cu nasturi niciodată nu am mai avut curajul să ne apropiem de măr. Vara aceea a fost foarte grea pentru noi. N-a mai fost cine să ne poarte de grijă, nu am mai avut cu cine să ne jucăm. La început am stat cu Mari, apoi cu Nuța, însă ele ne-au dat prune verzi și ne-am îmbolnăvit. Ne lăsau să intrăm în urzici, nu alungau ciupercile cu pălărie roșie și nici câinii răi, ba îi lăsau pe aproape, chiar și pe țiganii cu nasturi. Celor mari nu le era frică de țigani, așa că, de îndată ce se coceau merele, ne-au și adus să le gustăm, dar noi am refuzat să mâncăm din ele. Văzând că nu vrem merele, tata a venit la noi spunându-ne:

– La primăvară veți putea merge iar la mărul vostru să vă jucați.

– Bine ar fi! – se auzea vocea mamei din cameră.

Bietul măr! Tata ne-a luat în grădină cu el, a luat un fierăstrău de mână cu care a tăiat o creangă din pom. Apoi ne-a zis:

– De azi înainte nu mai trebuie să vă temeți. Acum mărul este din nou, așa cum a fost. Iubiți-l ca înainte. Am tăiat creanga de care s-a spânzurat hoinarul acela.

Ni s-a făcut frig și ne-am întors în cameră, dar știam că acel om nu fusese un hoinar oarecare, ci țiganul cu nasturi. Primăvara, pomul arăta din nou frumos și ne chema de departe. Acum nu mai alergam către el, ne-am apropiat în liniște. Nu mai puteam rămâne sub el, căci în locul crengii tăiate, îl tot vedeam atârând pe țiganul cu nasturi. Când știam că aude și tata, noi îi povestisem mamei problema noastră. Tăiatul crengii nu a folosit în nimic. Țiganul cu nasturi a rămas tot acolo. Mama s-a întristat. Îi spunea tatei că și un măr suferă dacă el coboară printre oameni. Are aceeași soartă când e printre oameni. Soartă de măr, soartă de om.

Lucrul ăsta nu poate fi schimbat. Tata nu a spus nimic, a ieșit pe prispă și a strigat:

– Gheorghe... Gheorghe...

A venit vizitiul nostru și tata i-a spus:

– Nu avem cum să salvăm mărul... ia toporul și taie-l...

Ne uitam cum se îndrepta Gheorghe, cu toporul, spre mărul nostru drag. Am fugit în cameră și ne-am astupat urechile cu degetele...

În cafeneaua Asfodelos

În cafeneaua Asfodelos era liniște. Așa e și firesc să fie pe lumea cealaltă. Prin ferestrele mari ale cafenelei Asfodelos se vedeau Câmpiile Elizee și apele cu șuvoaie domoale ale Lethei aruncând sclipiri argintii. În fața ușii de aramă a acestei cafenele, doi drumeți se întreceau în politețuri.

– Pofțiți, domnule Galambos!

– Numai după dumneavoastră, domnule Klein!

– Domnule Galambos, cred că dumneavoastră ați fost mai în vârstă!

– Asta nu mai contează acum, domnule Klein.

Într-un sfârșit, drumeții noștri se așează la una dintre mesele cafenelei. Stau la povești.

– Sincer să fiu, domnule Galambos, nu aș fi crezut că aici vom frecventa aceeași cafea.

– Nici eu, ...dar, slavă Domnului, se pare că aici asta nu are nicio relevanță.

– Mai aveți dureri, domnule Galambos?

– Chiar deloc, domnule Klein. Dar totuși...

– Interesant. Și ochii mei au încetat să mai lăcrimeze. Nici nu-mi voi mai pune picături câteva zile. Interesant... nici la datorii nu mă mai gândesc... totuși parcă simt...oarece durere în mine.

– Zău? Și eu simt. La dumneavoastră în ce constă, domnule Klein?

– Simt așa o durere mică, domnule Galambos. Deși, mai înainte vreme, chiar și acum o săptămână, m-a durut îngrozitor. Am suferit mult în ultima vreme din această cauză. Mi-a părut rău pentru cineva, domnule Galambos, nu am avut nici zi, nici noapte din cauza persoanei respective. Dacă îmi aduceam aminte de ea, nu mai puteam înghiți o îmbucătură. Mă ardea cămașa curată numai când mă gândeam la ea.

– Cine a fost? Din pricina cui ați suferit, domnule Klein?

– Era un tânăr... Persoana respectivă era un tânăr, domnule Galambos, care, ani la rând, și-a tras de la burtă, doar ca eu să fiu îndestulat la bătrânețe. Un tânăr care și-a sacrificat tinerețea pentru mine, a făcut totul pentru mine, a economisit pentru mine. Nu s-a însurat, nu și-a întemeiat o familie, și asta numai pentru ca eu să pot trăi fără nicio grijă. Nu mergea duminicile la promenadă, pentru ca eu să am mai mult la bătrânețe. Și-a jertfit toată tinerețea, numai ca eu să am o bătrânețe decentă.

– Și ați avut, domnule Klein?

– Am avut. La bătrânețe am devenit un om avut. Acest tânăr de care vă vorbeam m-a ajutat să devin înstărit. Însă acum fiecare înghițitură mi se oprește în gât, când mă gândesc că acest biet tinerel a răbdat de foame, pentru ca eu să nu duc lipsă de nimic. Dacă slujnica mea pune lemne pe foc, îmi spuneam: tu te încălzești acum la lemnele lui. Lui îi e frig, iar tu te încălzești. Puteai să îi lași și lui măcar o bucată de lemn. Vara, la promenadă, sau prin parcurile zonelor de agrement, miresmele îi zăpăceau nările, însă plămâni lui prea puțin se bucurau de toate astea. Dar măcar atâta. I-ai luat chiar și aerul. Ei, bătrân nemernic, așa mi-am spus în sinea mea, bătrân hapsân și nesătul, i-ai furat totul, astea toate au fost ale lui. De ce l-ai lăsat pe acest sărman tânăr să renunțe la toate, doar pentru tine? Ei, tu nici nu știi să te bucuri de aceste bunătăți cum s-ar fi putut bucura el cu elanul lui tânăr și impetuos. M-a durut mult, domnule Galambos, mă doare și acum, dar nu am mai putut face nimic. Și acum mă apasă această amintire. Toată noaptea învăța cu glas tare acest tânăr devotat, doar ca eu să profit mai târziu de asta. Am primit de-a gata de la el tot ce știu, adică tot ce știam. Mă considerau un înțelept, dar de fapt acest tânăr mi-a dat comoara sânguinței sale. Tot tânărul acela îmi făcea calculele senzaționale și discursurile înțelepte. El îmi aducea păreri gata întocmite despre orice lucru. Eu nu făceam nimic decât că înfulecam roadele muncii lui. Dar, în ultimii ani, tot simțeam... și iarăși simțeam că nu a fost corect să primești tinerețea acestui tânăr ca la urmă să te descotorosești de el. Nu puteam să-i dau înapoi nimic, domnule Galambos. Pe nefericirea lui mi-am întemeiat bogăția, din sărăcia lui mi-am clădit bogăția și din neajunsurile lui s-a născut bunăstarea mea, dar întotdeauna aveam senzația, domnule Galambos, că sunt vinovat. A fost penibil, iar această remușcare

mi-a înveninat viața. Din păcate, nu s-a mai putut repara nimic. Într-o bună zi el a plecat, iar de atunci nu l-am mai văzut. Lui trebuie să îi mulțumesc pentru averea ce o aveam, însă nu am reușit să-i alin nici măcar o clipă din viața lui zbuciumată.

– E foarte trist ce mi-ați povestit, domnule Klein. Însă dumneavoastră știți ce jalnici au fost ultimii mei ani, cei de la bătrânețe. Mă tolerau ca pe un po-managiu la cafea, doar pentru faptul că, pe vremuri, eram client fidel și cheltuiam mult pe acolo. Nenorocirea mea a fost provocată de un tânăr nepricopsit. Pe mine, domnule Klein, m-a distrus acel tânăr. M-a jefuit și nu mi-a lăsat nimic pentru anii bătrâneții. În ultimii ani ai vieții, am ajuns să stau într-o cămăruță rece. Când se întâmpla să am lemne, mi le tăiam, cu greu, de unul singur. Umblam printre oameni rușinat, cu părul încărunțit. Eram la mila tuturor. Haina aceasta neagră pe care o port o păstrasem pentru înmormântare și, slavă Domnului, am reușit s-o salvez. Măcar atât mi-a rămas și mie și m-au putut înmormânta cu ea. Dacă nu muream, nici atâta nu-mi rămânea, atât de sărac am ajuns. Atâta cruzime sufletească, domnule Klein, ca un om atât de bogat, cum eram eu în tinerețe, să nu pună la o parte ceva pentru anii bătrâneții, acest tânăr măcar atâta nu a făcut ca bătrânelul acela să-și poată permite un păhărel de vin fiert, să aibă și el câteva clipe liniștite! Pentru nesfârșitele lui petreceri nocturne a sacrificat bucata de pâine a unui bătrân amărât, pentru niște beții crunte a sacrificat culcușul liniștit al unui moșneag ramolit, pentru câteva mofături trecătoare a lepădat tutunul și balansoarul unui moș nenorocit, în care putea să se odihnească liniștit la bătrânețe, pentru orgolii inutile a refuzat chiar și farfuria cu supă caldă... Ei, oricum, nu mai contează acum.

– Și acest tânăr, domnule Galambos... Acest nătâng...

– Eu am fost acela, domnule Klein. Dar acel tânăr care s-a sacrificat, domnule Klein?

– Tocmai v-am povestit anii mei de tinerețe, domnule Galambos.

Drumeții se uitau prin geamul mare al cafenelei Asfodelos, privirile lor alunecând departe, peste apele involburate ale Lethei, odihnindu-se pe florile cu frunze negre ale Câmpiilor Elizee. Ospătarul a observat că veștejii lui clienți au obosit de la atâta vorbărie și le-a adus câte un pahar cu apă, ca să-și mai revină. Cei doi au luat paharele, golindu-le însetați. Apoi, mirați oarecum, se studiau reciproc,

Anca Seel-Constantin
Darul iubirii, carte-obiect,
tehnică mixtă, 30 x 25 cm

Darul iubirii, carte-obiect,

surzând. Au vrut să se prezinte unul celuilalt, dar nu-și mai aduceau aminte de formulele de politețe folosite pe Pământ. Doar se uitau unul la altul și zâmbeau. Ospătarul a luat paharele goale, s-a îndreptat spre alți oaspeți, tocmai atunci sosiți, servindu-i și pe aceia cu licoarea răcoritoare a apelor argintii ale râului Lethe.

Tilinca

În fața casei noastre se întindea un rând de mesteceni drepți și un rând de sălcii... așa precum am descris în ultimul meu roman. De data aceasta să lăsăm de-o parte mestecenii – care alt rost oricum nu știu să aibă, decât acela că primăvara surorile mele presau și fierbeau din mugurii lor ulei de păr frumos mirositor. În continuare am să vorbesc despre sălcii. Dacă omul ar avea timp și răbdare ar putea scrie un roman întreg despre sălcii, acum însă voi povesti doar o mică întâmplare petrecută sub verdele proaspăt al sălciilor. Primăvara când răsună corul broaștelor din zona mlăștinoasă a Lozei, când dinspre munți se răspândesc tânguirile grave și nobile ale tulnicelor din lemn de tei, începe să plângă și tilinca. Dar să nu confundăm tilinca nicidecum cu fluierul. Din câte știu eu, pe vremea aceea, fluierul se făcea din lemn de tei, pe când tilinca din salcie. Este bine de știut că nu orice fel de lemn este bun pentru tilincă. După propria mea experiență, nu se poate face o tilincă din salcie plângătoare și nici din acele sălcii mari, al căror nume nici nu îl cunosc foarte bine. Pentru tilincă este nevoie de coaja sălciilor care sunt pregătite pentru această destinație. Nu mai fac polemică pe tema sălciilor, am și uitat mult din această știință, doar atâta că, la insistența corului de copii din bătaură, într-o primăvară, tata a plantat și o astfel de salcie. Salcia creștea repede, anul următor tăiam deja crengile salciei noastre, pentru tilinci. Odată deslușite tainele acestei științe, să facem un pas înainte, și să trecem la întâmplarea pe care o promiseseam. Câteodată tatăl nostru participa cu toată inima la indeletnicirile noastre și, fumând, ne ajuta la joacă. Acest ajutor consta în faptul că tata ne urmărea cu ochii. El nu se atinge de bricegele cu mâner roșu în formă de inimă, lăsându-ne să le folosim încă din fragedă pruncie. El fuma doar și se uita cum ne jucăm. Apoi, când noi ne încălzeam de la joacă, el pleca în așa fel încât nici nu observam. Câteodată însă mai intervenea și ne atenționa, atunci când jocul nostru devenea incorect. Se mai întâmpla să ne povestească despre bunica, care a murit de tânără, ori despre bunicul care, în ultimii săi ani de viață, se îmbăia des în cada de sub tufele de trandafiri. Așa privea odată tata jocul nostru cu tilincile. Pe vremea aceea, nouă ni se părea mult mai interesantă facerea tilincilor decât să speriem întreaga curte cu sunetul lor. Se uita tata în prima zi de primăvară, cum făceam tilinca. Fumând, aștepta să vadă cum ne descurcăm la facerea primei noastre tilinci, din propria noastră salcie din ogradă.

...Creanga potrivită trebuie tăiată cu grijă, coaja trebuie desfăcută, răsucită, apoi tăiată roată, în jos și în sus. Trebuie crăpată partea de suflat. Apoi... De fapt, acesta este momentul de cotitură, punctul de plecare, proba de foc, examenul final al procedurii. Creanga salciei trebuie decojită cu multă grijă, astfel încât să nu crape. Dacă reușești, poți trece cu ușurință limba peste creanga decojită, cu zeamă dulce. Tata privea cum noi copiii trăgeam, cu multă zarvă și vâlvă, crengile salciei, tot spărgând cojile delicate, cojile nereușind defel, cu toate că acel copac era bun pentru așa ceva și nu puteam da vina pe el.

– Ei, copii – zise tata așezându-se printre noi, pe pământ. Avea o sclipire ciudată în ochi, se uita în depărtare, către muntele Mic și scoase țigara din gură.

– Ei, copii, din asta nu are să iasă treabă bună, chiar dacă îi spuneți tilincă. În zarvă și gălăgie nu se poate lucra. Când trageți de coaja salciei nu aveți voie să scoateți niciun măr, darămite să țipați. Unde-i o zarvă atât mare, acolo nu-i loc de muncă serioasă. Acolo oamenii nu sunt atenți la munca lor. E lucru de mântuială. Când omul face un lucru important nu are voie să pâlăvrăgească. Are nevoie de atenție maximă pentru munca sa migăloasă. Vă spun eu, omul are nevoie de ochi, de mână, chiar și de suflet. Trebuie să vă îndreptați toată atenția asupra muncii voastre, asta este esența jocului cu tilinca. Vorba multă, zarva mare nu folosesc la crăparea cojii, oricât ați încerca voi. Nu vă așteptați ca vreunul dintre voi să merite să simtă dulceața pe cerul gurii. Pălăvrăgeala, bătaia ori zarva mare e un lucru, iar treaba bine făcută este deja alt lucru. Trebuie liniște, căci până și cel mai amărât destin, chiar și cel al unei tilinci, atunci se decide. Iar apoi, sincer să fiu, niciodată n-am auzit atâtea zarvă, atâtea vorbe-n vânt, atâtea promisiuni deșarte ca, acum, în zilele noastre. Nici nu mă mir că totul crapă, că niciodată nu mai ajunge pe cerul gurii, oleacă de dulceță. Puțină liniște, doar cinci minute de liniște inspirată și toată lumea asta ar avea altă înfățișare, atunci ar ieși cu siguranță ceva la iveală, orice, dacă nu altceva, măcar o tilincă...

În grădina mamei mele

Mama și tata duceau de mulți ani de zile o luptă crâncenă din cauza grădinii. Am avut mai multe grădini, de fapt, acolo între munți, întreg satul era o grădină. Noi am avut, de exemplu, o grădiniță cu flori, o livadă cu pruni și o grădină mare cu lucernă. Era a noastră și grădina Nicorici, scandalul însă pornea totdeauna de la grădina de legume. Celelalte grădini aveau și alte nume, dar această grădină cu legume era numită doar „grădina”. Grădinița cu flori era a fetelor. Mama voia să planteze doar trandafiri de toamnă, iar tata, rezede. S-a opus plantării inimioarelor sau a unor alte flori, ale căror nume nici nu le mai țin minte.

Pe timp de primăvară, aceste certuri aveau loc doar din cauza săpunarițelor pe care bucătăreasa le pitise în grădina cu flori. Mama nu suporta această specie de floare în grădinița noastră, susținând că o astfel de floare trebuie să se planteze în grădina cu legume. Am să vă povestesc cu o altă ocazie despre grădina cu legume, acum mă limitez la faptul că se aflau acolo peri, meri, gutui, tufe de agriș, coacăze, trandafiri de primăvară și, evident, răzoare frumoase de pătrunjel, morcovi, ridichi și alte zarzavaturi. De când mă știu, mama tot făcea experimente cu varza, dar nu țin minte să fi mâncat varză din grădina noastră.

– Aici nu e ca în Nyirseg, îi spunea tata mamei, dar săraca mama nu s-a dat bătută cu răsadurile de varză. Niciodată nu s-a făcut nici măcar o căpățână de varză ca lumea în grădina noastră, iar toamna tata spunea mândru:

– Ei, vezi? și trimitea căruțașul în oraș să aducă o căruță de varză din piață.

Mama degeaba tot îngrijea pământul, degeaba uda răsadurile, nu ajuta cu nimic. Aveam niște ciorchini de struguri cât o coșarcă, dar căpățâna de varză nu creștea mai mare decât o nucă.

A sosit perioada Paștilor, iar certurile au pornit iarăși, de data aceasta din cauza punerii cartofilor în grădina cu legume. Cartofii trebuiau puși pe câmp,

nu în grădina cu legume, însă la capitolul acesta întotdeauna mama avea dreptate, căci în grădină se făceau cartofi mai frumoși decât în Nyirseg, acolo în satul ei natal, pe când cartofii aduși de pe câmp erau mici. Mamei îi plăcea să cultive și porumb în grădină, însă tata era supărat, spunând că avem porumb în altă parte. Era bucuros, în schimb, dacă puneau câteva fire de floarea soarelui, așa că în grădină aveam și porumb, și floarea soarelui. Însă neînțelegerile cele mai mari erau din cauza unui castan. Am aflat de la slujnicele mai bătrâne că o ceartă crâncenă a avut loc în luna octombrie a anului 1892. Ca de fiecare dată, într-o zi de miercuri, tata s-a dus la târg în oraș și a adus acasă o castană. După ce a coborât din căruță, a descărcat bagajele și își dădu jos pelerina și pălăria. Luase umbrela de la Kati, a pus-o jos după care se așeză la masă și scoase castana din buzunar, drept cadou pentru mama, și celelalte mărunțișuri ce le mai cumpărase pentru noi. Va să zică aceasta se întâmplase în toamna anului 1892:

– Asta am cules-o din fața bisericii reformate din Nyirseg și am adus-o pentru tine Eva. O punem în grădină, iar când va crește, vei avea în fața ochilor tăi, tot timpul, castanul. Are să fie o amintire din Nyirseg.

– Mi-ai adus o castană? zise mama nedumerită. Eu n-am văzut niciodată niciun castan în Nyirseg!

Această întâmplare ne-a fost spusă într-o primăvară, de niște zilieri, paznici și de către femeile care se îndeletniceau cu mulsul vacilor. Mai târziu, la marea vrajbă provocată de acest castan, am fost prezenți, deja, și noi. Evenimentele de dinainte le-am aflat însă de la alții. Cearta era la ordinea zilei și în acea toamnă. Mama nu voia să planteze castana, nici măcar nu voia să se atingă de ea, spunând:

– Oricum, nu va răsări niciodată, nu are ce căuta în grădină. Și dacă totuși se va prinde și o să crească, va ține doar umbră celorlalte plante. Așa ceva se plantează doar în zonele sărace unde nu rezistă alți copaci.

A venit primăvara și se părea că toți au uitat de castană, însă tata, tocmai înaintea sărbătorii Paștelui s-a găsit să întrebe:

– Eva, dragă, ce mai e cu castana aceea?

Mama îi răspunse:

– Mie mi-ai făcut-o cadou, un cadou sărăcăcios de altfel, dar treacă de la mine, însă, odată ce mi l-ai dăruit, îmi aparține.

Tata, după cum își aduce aminte bătrânul nostru cioban, s-a rușinat, dar și-a revenit repede și a răspuns:

– Săptămâna viitoare mă voi duce în oraș, îți aduc

o pelerină din material bun, însă trebuie să îmi dai înapoi cadoul vechi, am să-ți dau pelerina cea nouă în schimbul lui.

Din păcate pentru tot ce a urmat, mama era foarte grijulie și a păstrat castana, iar tata a plantat-o lângă tufa de agriș. A pus lângă ea un par, ca să știm și noi ce este planta aceea cu frunză ciudată și nu care cumva s-o scoatem cu sapa. Mama a primit pelerina din stofă fină, e drept că era frumoasă. Peste câteva săptămâni a răsărit și castanul. La început, mama spera că tot îi va veni de hac o găscă, un cocoș ori o găină, dar n-a fost să fie. Castanul creștea tot mai mare. Orice încercare de a scăpa de el a fost în zadar, tata ținea mult la castan. A crescut și s-a făcut un puieț sănătos, noi copiii l-am îngrijit, cu toate că îl priveam cu o anumită nedumerire, căci auzisem că a prezentat obiectul unei neînțelegeri dintre părinți. Timpul a trecut, noi am crescut și am ajuns să înțelegem despre ce fusese vorba:

– Eva, tu mereu îți faci griji înainte de vreme. E încă un firav vlăstar, îl voi tunde totdeauna. Are să fie un pom mândru și nu va ține nicio umbră răsadurilor. Are să fie frumos și plin cu flori, drepte ca niște lumânări.

– Toate necazurile apar când te aștepti mai puțin. Niciodată nu te poți feri de ele, din timp. Când va crește, are să omoare totul în jurul lui. La ce ne trebuie umbră în satul ăsta plin de pomi și de alte flori, în afară de cele pe care le avem în grădină?

În cele din urmă s-a dovedit că mama a avut dreptate. Pe când am crescut noi, a crescut și castanul, iar mama nu mai contenea să tot repete:

– Suge seva plantelor din jur, umbrește totul în preajmă, totul se duce pe apa sâmbetei.

– E un copac frumos, e drept că nu folosește la nimic, dar ne odihnește ochii, ne veselește inima când ne uităm la el.

– E drept că ne bucură câteva zile pe an cu florile sale, dar în rest e numai crengi și frunze. Un astfel de copac își are locul în pădure sau în pustietate.

– Dar, în acele câteva zile când înflorește, ți-e mai mare dragul să te uiți la el!

– Pentru puțină frumusețe să moară viața de lângă ea? E o otreapă, copacul ăsta – zicea mama și apoi a început să plângă. Pe vremea aceea eram destul de mari, am înțeles chiar și ce spunea printre suspine, în timp ce tata încerca să o liniștească. Ți-am spus, Józsi, de la început că urăsc acest arbore ușuratic. E trufaș, ademenește soarele, ia viața celorlalte plante, cartofilor cinstiți, nu îi lasă să trăiască. Câteva zile este parfumat, la modă, și pentru asta trebuie să îndurăm și să ne uităm neputincioși cum se prăbușește totul în jur. Nu are fructe, nu are niciun folos, doar dacă l-am tăia pe foc, ori pentru atâtea trebuie să sufere toți în jurul lui. Și pe tine te-a sedus ușuraticul doar cu faptul că o dată pe an arată bine.

– Știi, Eva, spuse tata după ce se gândise puțin, nu putem să-l dăm afară fără motiv. Pune lângă el un nuc, apoi când acesta va crește, vedem noi ce facem.

Mamei îi plăceau nucii, așa că în acea primăvară a plantat unul și am așteptat să crească. Într-o primăvară intră la tata în casă și îi spune pe un ton indiferent:

– Ar crește frumos nucul, dar nu poate din cauza castanului.

Tata a ieșit în grădină a turnat apă cu carbon la rădăcina castanului, drept urmare, vara aceea, castanul n-a mai înflorit. S-a uscat de tot. L-au tăiat și l-au folosit drept lemn de foc. Nu s-a putut folosi decât pentru aprindere, căci căldură nu dădea.

Traducere din limba maghiară de

Felician Pop

Anca Seel-Constantin *Melancolia*, gravură, 50 x 30 cm

Maica Vieții

† ANDREI

Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului

Mutatu-te-ai la viață fiind Maica Vieții și, cu rugăciunile tale, izbăvești din moarte sufletele noastre.
(Din Troparul Adormirii Maicii Domnului)

În prima jumătate a lunii lui August preocupările noastre spirituale sunt legate de Postul Adormirii Maicii Domnului. De la 1 la 14 August postim de bucate, dar încercăm să postim și de răutate, să mergem seară de seară la Paraclisul Maicii Domnului, să facem lectură duhovnicească, să facem o bună spovedanie și să facem acte de caritate.

Acest post premerge praznicului Adormirii Maicii Domnului. Știm ce importanță mare are preacinstirea Născătoarei de Dumnezeu pentru noi, creștinii. Cinstirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu este mai presus de a tuturor sfinților, de a Hruvimilor și Serafimilor. Într-adevăr, ca Maică, e mult mai apropiată de Fiul ei decât sunt sfinții.

Învățătura noastră de credință a stabilit trei motive principale privitoare la Preacinstirea Maicii Domnului¹, toate în legătură cu Dumnezeirea Mântuitorului: 1. Calitatea ei de Născătoare de Dumnezeu; 2. Pururea fecioria ei; 3. Cinstirea ei mai presus decât a tuturor creaturilor văzute și nevăzute.

Născându-L pe Domnul Hristos, care este „Viața” (Ioan 14, 6), ea este „Maica Vieții”. Această calitate i-o subliniază cântările de la Praznicul Adormirii sale. Troparul Adormirii Maicii Domnului, arhicunoscut, are un conținut teologic extraordinar: *Întru naștere fecioria ai păzit, întru adormire lumea nu ai părăsit, de Dumnezeu Născătoare; mutatu-te-ai la viață, fiind Maica Vieții, și, cu rugăciunile tale, izbăvești din moarte sufletele noastre*².

Sau, la Vecernia mărețului praznic: *O, preaslăvită minune! Izvorul vieții în mormânt se pune, și scară către cer mormântul se face; veselește-te Ghetsimani, a Născătoarei de Dumnezeu sfântă casă. Să strigăm credincioșii, pe Gavriil având începător cetelor: Cea plină de dar, bucură-te, căci cu tine este Domnul Cel ce dă lumii prin tine mare milă*³.

Lumea noastră este încercată de multe necazuri și are nevoie de rugăciunile Maicii Domnului și de mila Fiului ei. În această vară, Grecia a fost locul unor tragedii cumplite, cauzate atât de foc, cât și de inundații, murind mulți oameni. În California incendiile n-au putut fi stăvilit și am putea continua cu calamitățile din alte țări. Chiar și în țara noastră inundațiile au făcut atâtea pagube.

Nenumărate sunt încercările și necazurile cu care se confruntă oamenii: în unele locuri secetă, în altele, inundații și, pe deasupra, suferințele create de războaie care au pus atâta lume pe drumuri. Toate acestea nu duc la viață, ci la moarte. Și unde putem alerga în asemenea împrejurări și fiind confrunțați cu atâtea necazuri? Acolo unde găsim scut și apărare, acolo unde găsim liman de salvare la Maica Domnului, la Maica Vieții.

În Rugăciunea de la Acatistul Maicii Domnului îi cerem Preasfintei Fecioare: *Auzi-ne și acum în ziua necazului nostru, pe cei ce cădem înaintea icoanei tale și cu lacrimi ne rugăm ție. Alungă de la noi toate necazurile și nevoile ce vin asupra noastră, întru această vremelnică viață și, prin atotputer-nica ta mijlocire, nu ne lipsi pe noi nici de veșnica și nesfârșita bucurie, întru împărăția Fiului tău și Dumnezeului nostru*⁴.

Sau, în cântarea atât de cunoscută nouă, o rugăm pe Maica Domnului: *O, Măicuță Sfântă, te rugăm fierbinte/ Să ne-ascuți de-a pururi, marea rugămintă:/ Nu lăsa Măicuță, să pierim pe cale,/ Căci noi suntem fiii lacrimilor tale./ Călători pe-o mare, veșnic zbuciumată,/ Noi ne-am pus în tine chiar nădejdea toată./ Să ne duci cu tine,/ Unde calea-ți duce,/ Să ne duci în ceruri, la Fiul Tău dulce*⁵.

Înțeleptul Solomon ne spune că *Dumnezeu n-a făcut moartea și nu Se bucură de pieirea celor vii* (Înțelepciunea lui Solomon 1, 13). Și, totuși, într-o lume căzută, necazurile și încercările care se sfârșesc cu moartea sunt o realitate. Poetul creștin Traian Dorz meditează în versuri: *Ce suntem noi, Doamne – umbră și părere,/ Un suspin de-o clipă, iar apoi tăcere,/ Ce curând ne crește și ne ia pământul,/ Izvorâm ca apa și plecăm ca vântul*⁶. Iar Magda Isanos, în poezia *Murim ca mâine*⁷, cu nostalgie subliniază această realitate tristă a vieții noastre.

Sfântul Pavel precizează că toate aceste necazuri ce însoțesc viața noastră își au rădăcina în păcat, iar finalul lor este moartea: *printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el* (Romani 5, 12). Și nu numai păcatul lui Adam, păcatul strămoșesc, are consecințe catastrofale, ci și păcatele noastre. Sfântul Siluan Athonitul ne spune că *păcatul se săvârșește, mai înainte de toate, în adâncul tainic al duhului omului, dar urmările lui lovesc întreg omul. Păcatul, odată săvârșit, se ră:frânge asupra stării sufletești a omului, precum și a celei trupești; se ră:frânge asupra exteriorului său; se ră:frânge asupra sorții însăși a celui ce l-a săvârșit; dar el negreșit va ieși în afara hotarelor vieții sale individuale și va împovăra cu răul său viața întregii omeniri și, prin urmare, se va ră:frânge asupra sorții întregii lumi*⁸.

Fără să ne dăm seama, păcatele noastre personale, lipsa noastră de discernământ, felul în care chinuim universul înconjurător, exploataându-l nemilos și provocând încălzirea globală, au ca urmare fenomene incontroleabile și distrugătoare. Desconsiderarea pe plan moral a legii lui Dumnezeu poate provoca în viața oamenilor suferințe și necazuri inimaginabile. În mesajul său, Sinodul de la Creta ne spune că *situația de criză ecologică de astăzi se datorează unor cauze spirituale și morale. Rădăcinile sale sunt legate de lăcomie, avariție și egoism, care conduc la utilizarea ne-cugetată a resurselor naturale, umplerea atmosferei cu substanțe poluante dăunătoare și schimbări climatice*.

Fiecare în parte greșim. Sfântul Siluan, la un moment dat, a văzut-o în duh pe Maica Domnului care i-a spus: *Nu-mi place să văd ceea ce faci! Cuvintele ei erau liniștite și blânde, dar ele au lucrat cu putere asupra sufletului meu, zice cuviosul. Au trecut mai mult de patruzeci de ani de atunci, dar sufletul meu n-a putut uita aceste cuvinte pline de blândete*⁹.

Tăinic, în duh, și nouă ne spune Maica Domnului: *Nu-mi place ceea ce faci tu. Numai că Sfântul Siluan s-a îndreptat, s-a pocăit și nu știu dacă și noi facem lucrul acesta. În versurile pe care le cântăm, venind la mănăstire, afirmăm: Noi venim pentru păcate, cu sufletele ncărcate. Venim să ne ușurăm și să plecăm folosiți acasă*.

Sfântul Ioan Damaschin ne spune că *Pocăința este întoarcerea prin asceză și osteneli, de la starea cea contra naturii la starea naturală și de la diavolul*

*la Dumnezeu*¹⁰. Întotdeauna pocăința presupune și o bună spovedanie. Iar Sfântul Simeon Noul Teolog este foarte limpede: *crezând din tot sufletul și căindu-ne cu căldură, zămislim pe Cuvântul lui Dumnezeu în inimile noastre, ca Fecioara, dacă avem sufletele noastre fecioare și curate*¹¹.

Fiecare în parte și toți laolaltă trebuie să facem pocăință sinceră și să ne îndreptăm viața. Numai așa putem cânta, plecând de la mănăstire: *Maică, tu ne-ai ajutat,/ De-am făcut ce ni s-a dat,/ Ne-am ușurat sufletul,/ Ne-am îndreptat umbletul,/ În suflet ducem credință,/ Dragostea și pocăință*.

Această îndreptare, această metanoia, adică schimbarea felului de a gândi, de a vorbi și de a acționa, are consecințe pentru fiecare în parte, dar și pentru lumea pe care o lăsăm moștenire copiilor noștri. Biserica Ortodoxă, tot în mesajul de la Creta, se adresează tinerilor, *care caută deplinătatea vieții în libertate, dreptate, creativitate și dragoste. Ea îi cheamă să se alăture în mod conștiincios Bisericii Celui care este Adevărul și Viața. Să vină cferind trupului eclesial vitalitatea lor, neliniștile, problematicile și așteptările lor. Tinerii nu reprezintă doar viitorul Bisericii, ci și prezentul dinamic și creativ la nivel local și mondial*¹².

Cu mult mai multă responsabilitate ar trebui să ne trăim viața și să fim convinși de cuvintele Mântuitorului care zice *Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri* (Matei 5, 16). Ar trebui să ne doară profund neînțelegerile și răutățile pe care le vedem pe arena vieții noastre publice. Iar Maicii Domnului să-i zicem, în graiul înaintașilor noștri: *Pune Maică pace-n țară,/ Și-alinare-ntre popoară*.

Maica Vieții a fost mutată de pe pământ la cer. Pe 15 august sărbătorim Adormirea ei și suntem convinși că nu a părăsit lumea. Suntem convinși că, prin rugăciunile ei, izbăvește din moarte sufletele noastre. Spune cântarea că *astăzi precurat sufletul său înaintea Făcătorului și Dumnezeu și-a pus. Puterile celor fără de trup cu dumnezeiască cuviință cuprind pe Maica Vieții, care se mută cu adevărat la viață, făclia Luminii celei neapropiate, izbăvirea credincioșilor și nădejdea sufletelor noastre*¹³. Și i ne adresăm cu preacunoscuta rugăciune: *Prea:șântă Marie, Maica lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi păcătoșii, acum și-n ceasul morții noastre, Amin!*¹⁴.

Note

- 1 Prof. N. Chișescu, Pr. Isidor Todoran, Pr. Prof. I. Petreută, *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. 2, Cluj-Napoca, 2005, p. 148.
- 2 *Mineiul pe August*, EIBMBOR, București, 2003, p. 176.
- 3 *Ibidem*.
- 4 Ceaslov, EIBMBOR, București, 1973, p. 336.
- 5 *Cântați Domnului tot pământul*, culegere alcătuită de Pr. Prof. Dr. Vasile Stanciu, Editura Renașterea, Cluj, 2017, p. 221.
- 6 Traian Dorz, *Din cele mai frumoase poezii*, Editura Traian Dorz, Simeria, 2004, p. 126.
- 7 Magda Isanos, *Poezii*, Editura Libra, București, 1996, p. 214.
- 8 Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p. 35.
- 9 Cuviosul Siluan Athonitul, *Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei*, Editura Deisis, Sibiu, 1994, p. 157.
- 10 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Editura Scripta, București, 1993, p. 93.
- 11 „Întâia cuvântare morală”, *Filocalia* 6, EIMBOR, București, 1977, p. 157.
- 12 <http://basilica.ro/mesajul-sfantului-si-marelui-sinod-al-bisericii-ortodoxe/> 2 august 2018.
- 13 *Mineiul pe August*, EIMBOR, București, 2003, p. 179.
- 14 Rugăciunea „Născătoare de Dumnezeu”.

Spre simfonia brâncușiană... (IV)

Petru Solonaru

Constantin Brâncuși este primul meta-sculptor (de fapt *hieroglipt sapiențial!*) care nu mai reprezintă „aripi”, ci ne amintește că în lăuntru nostru, latent, stăruie adevăratul *zbor al neclintirii*, înțelepciunea divină. *El este singurul al artei sale. Nu lasă în urma sa cărări!... Golul!* Vidul din om este chiar trezirea ce așteaptă ca însuși omul să spună: - „Să fie!” (Lumină!). Energia e Vestea (amplificatio) din po-vestea (operatio) vieții, Anastaza!... Meta-gliptica este acel „*ne-cuprins perpetuu*” sub care omul brâncușian dobândește *intuiția Ființei* printr-o inițiere întemeiată pe o înțelegere anticipată. Sculptura sa metafizică, aș spune, are deslușirea într-o *vedere covârșitoare* ce vine deodată cu Sensul. Prin Calea Învierii Inițiatice de la Târgu Jiu, *Contemplatoriul*, ca atare, într-un concert în trei părți: Aurora, Amiaza, Seara, pe care-l ascultă, din eternitatea-i, Ziua, Brâncuși transmite lumii că *viața are sens* sub adăpostul unui cosmos al concordanței, că așezarea-i de geometrie spirituală este crezută de stelele Siriusului și aceea a Polului Nord, că dumerirea sa din somn va dăinui în apele nesfârșite ale Tăcerii. Brâncuși a fost cel ce a descoperit în norii de până la el din zarea comună a sculpturii vremurilor hieratismul, Fulgerul. Priviți cu stăruință Coloana!... Un stâlp alcătuit din propagări și circumscrieri de vâpăi legate de o ardoare incombustă ce ține de triada mistică a numerelor: „Φ”, „5” și „46”, ritm al lui *Agni* ce ne sugerează sincronia între imaginea Omului și Oglinda ce-l imaginează. *Ce se pierde prin minte se câștigă prin Inimă!*

Coloana sacră!... *Apeirohedronul!*... Un Concert al Tăcerii!... Un lanț divin de androginitate... Omul ca umanitate!... Ea nu sprijină cerul, cum s-a spus, ci leagă pământul de Cer, este, așadar, un testament al *unirii om-divinitate*. *E heno-scție gliptică!*... În fața sa omul inițiat coabitează cu cerul sacrului, sub smerenia de a-l scoate din nadiralitatea-i spre lucoarea zenitală prin revelație, prin amintirea obârșiei. Putem desluși în ea, ca „Arbore cosmic fără de sfârșit” (asemeni nesfârșirii sufletului!), un lanț de *curcubeie*, de roșu-violet, roșu-violet, roșu-violet... etc de 16,18 ori, unde mereu segmentul de jos este „roșu” (foc diurn, *Duh!*), iar cel de sus este „violet” (apă nopturnă, *Apă!*)... *Naștere, a doua, din „Apă și Duh!”*... Deci, la fiecare „tăietură de aur” în cotul egiptean se schimbă culoarea ($180:7=25,7$ de centimetri, adică la fiecare 25,7 de centimetri/tăietura cotului se manifestă altă culoare, iar aceasta de 113 ori de *sus* în jos). Curcubeul este asemeni Sphinxului, poate fi văzut de observator numai atunci când e așezat cu spatele la soare. În cazul Sphinxului vorbim de Triadica Înțelepciune a Piramidelor, adevăratul Soare de dincolo de soare, pe care Acesta ca Om îl veghează fără a-l privi. Astfel, *când cel ce păzește „lumina/invățătura”,* aceea din spate, Sacra Înțelepciune a Tăcerii, doar atunci ea i se

tălmăcește în vederea culorii/reflexiei. Iar centrul atât al Curcubeului, cât și al *Veghetorului* rămâne chiar *umbra* sa (gândurile, reflexiile...). Tot din această „Coloană fără de sfârșit” înțelegem (văzând „*invers!*”) adâncul spuselor Testamentului: „...a fost seară a fost dimineață, Ziua!...”, anume: *Creția începe de sus*, de la Vortex, de la Tăcerea Întunericului (Soarele de dincolo de soare!), de la violet/negru... *către jos*, la talpă, la roșu... În consecință, *Soarele adevărat purcede de Sus, din Seară, din Vest* (vezi Desenul no:1!)... și „merge stând”, într-o necutență simultaneitate, în Dimineață, în Est, consacrand astfel Lumina, Ziua ca Veșnicie!... Avem, așadar, a vedea, invers(!), cu ochii minunii o *Destăinuire a „repetării fără de repetare”*...

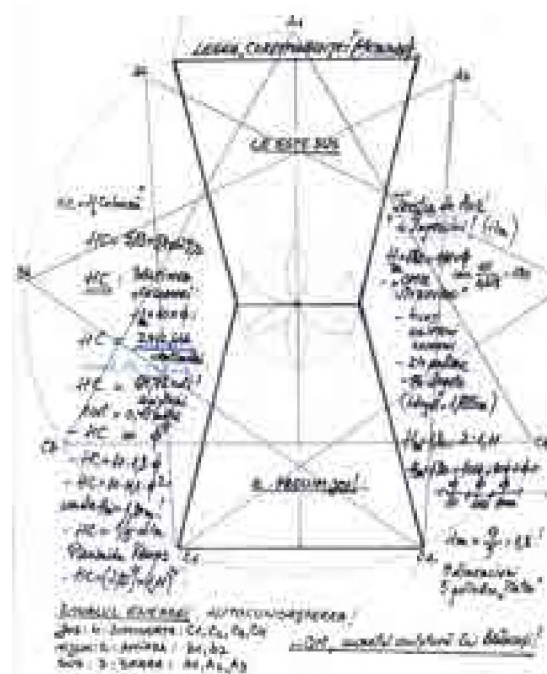
„Euritmia de la Târgu-Jiu”, o *Cale a Mântuinței dacice*, Za-Moksha, Prezența *Soteră* a reîntoarcerii Acasă, ca îmbrățișare continuă de sacre proporții, atât în elemente, „prototipuri”, cât și între elemente și Întreg, amintește de Marea Consonanță a Facerii, ce după chip și, mai ales, asemănare s-a statornicit, deci în *analogia* Omului cu „*Ordonatorul*”. În ceea ce semnifică „Stâlpul fără de sfârșit”, circumscriind un cerc imaginar fiecărui „sigiliu” din cele 16,18033... raza acestora va fi 1,011 metri (ne întâlnim iar cu „1.1.1.”). Nucleul (Zero!) *octogonal* al „tiparului” /mărgelilor (referire la „Mărgelile” Dragonului Boreal, cel ce prin „Alfa” sa revela Nordul din vremea Daciei!) „Coloanei” este, în fond, Punctul, centrul simetriei ascunse al celor 8 triunghiuri isoscele care au, fiecare, câte două echere, trimițând în geometria esoterică, hermesiană la: *Compas* (cercul!), *Echer* (cele 32, câte 2 la fiecare „sigiliu”), *Fir de plumb* ($180 \times 1,618033... = 29,1246$). Sunt de fapt *două* „Coloane”/Întoarceri ce se răsucesc de 16,18033 ori de fiecare dată cu 45 grade, adică în 720 grade (2 cercuri complete, drept: $2\Phi-1$). O cununie a Două Echere în „Firul de plumb” al celor „Φ” la puterea a șaptea metri la care cântă simetria „măsurilor nemăsurabile”...o simfonie a glifelor închinată Unicului Creator!... Iată așadar, o Corolă cu 16,18033... petale de aur („Coloana fără de sfârșit!”), cu un Arc al Staminelor de argint („Poarta Androgenului”) și cu Gineceul liniștii Cuvântului Dintâi („Masa Tăcerii”) prin care Ziditorul Luminii arată celor aleși încă un Semn al Ordinii Sale într-o desăvârșită frumusețe spirituală.

„Ceea ce este sus e cum și jos”, consacra în Tabula Smaragdina Hermes -Toth, „Precum în Cer așa și pe Pământ” este rugăciunea lui Brâncuși, ce singularizează ca din „cvadratura cercului” (pătratul teluric) omul să accedă la „tripartiția Punctului metafizic”, a Unului!... căci, știm, în fizic, după Euclid, punctul nu are parte... Grădină a Raiului, a transmutației alchimice a fierului/plumbului în aur se arată „Columna” brâncușiană, la care au deschisă poarta cei inițiați în Enneadă, adică cei ce

au primit „întoarcerea” la condiția spirituală paradisiacă, cei ce din evlavia esoteriei s-au împărtășit cu Soteria. Putem spune, astfel, că Brâncuși, într-un demers spiritual, arată celor ai „Trezirii” *Cheia Întoarcerii Acasă*...

Avem în memorie că timpul desfășurat al „trecerii” deșarte îl reprezentăm prin transferul apei/nisipului din hemisfera de „sus” către cea de „jos” (de la „ieri” prin „azi” spre „mâine”) a *Clepidrei*. Totodată, timpul mistic înfășurat (ghem al veșnicilor), al „statorniciei” îl închipuim/asemănăm prin translarea, împotriva gravitației, *invers*, în Gând, a fluidului mistic de data aceasta de la hemisfera de „jos” către cea de „sus” (într-un „Azi” necunten, etern!) în Vasul, Atanorul, care „a furat”, acum și aici, *diacronia*, impunând *sincronia Omului* cu *Cel Divin*. Prin meta-clepsidra „Coloanei fără de sfârșit” *curge-stătător* Eternitatea, smerită în fața *Amintirii Omului*... Prin urmare, „Coloana brâncușiană” este înseși o meta-clepsidră, o *clepo-cronie* sub care Veșnicia este întrevăzută în fluxul hierogliptic de la trunchiul piramidal de „sus” către cel de „jos”, într-o *reicitate* cosmică nesfârșită. Distingem în fața noastră 16 perechi de module mundane, însă adevărata solomonie a predestinării și inițierii rămâne „perechea - nepereche”, transcendentală, aceea fără-de-sfârșitului, de 0,18... a magicului număr „Φ” alăturat lui *Zece, pereche mistică în lipsa căreia toate ar fi nimic*...

Mai jos vom arăta „modulul” ce trebuie hermeneutizat, cel cu Omul ca Floare a Vieții în Centru, așezat în sensul celor Trei Triunghiuri ale Eneadei Sphinxului, în *Autocunoaștere*.

(Desenul no: 2 Chip după un „modul”/„Trestia de aur” din Coloana brâncușiană).

Coloana, o incantație a „Trestiei de Aur” ce extaziază prin adâncă-i tăcere, ceremonie simbolică a hierogliptiei, este un ermetic și hermetic herald stăpân al însușirii magice de a îndruma sufletul omului spre Lumea Cealaltă a Luminii veșnice, prin Iubire. „Pană Verticală” înfiptă în diadema zeiței Maat (trestia tăiată), aceea a Armoniei Echerului la vechii atlânți ai Roșului Egipt, ea insuflă canonul gnostic celui ce se inițiază în enneada Întrebării Sphinxului. Receptacol al focului

celest, poartă calitatea aurului alchimic care transmite sunetul eterului plin de lumină către urechea adevăratei ascultări, cea a Inimii. Întemeiată pe „muzica numerelor”, pe armonie, ea nu este așezată într-un timp fenomenal, al Moirelor, ci într-unul absolut, în Marele Timp a lui Ananke.

„Credo ut sciam”, prin credință cunoașterea! ne amintește Brâncuși... Căci sunt cu adevărat liberi, mântuiți, doar *acea ce văd Cerul!*... Rânduiala eternă... Iar aceasta numai depășind arcanele paradoxului ce ne lăasă *atașați minții*, spunându-ne că în reflexiile oglinzii Soarele răsare la Est câtă vreme în Oglindă (Realitatea ultimă!) el răsare la Vest (în Seară!... vezi Desenul no:1). Astfel, „Calea Tălcului” începând de la „Masa Tăcerii” până la „Coloana fără de sfârșit” este, în fond, Apa Cerului (Aqua Caelum), Calea Statorniciei, peste care se încearcă zadar scăunișele-poduri ale nestatorniciei celor purtătoare de umbre. Iar hierofantul ceremoniei Apei Cerului știe că ecuația Creației are ca atribut esențial *reciprocitatea*, când opera este făcută *simultan* de două subiecte aflate în *co-religare*, Omul și Divinitatea într-o glifometrie sacră.

În „Coloana fără de sfârșit” Brâncuși repetă *simbolul Atlantidei* (cunoscut ca Steaua lui David), care reface ființarea dualității invers, o întoarcere la Lucenditate prin Capătul Pământului (Obârșia!). Centrul spiritual al Lumii, Munții Retezat, îi sugerează să truncheze Piramida, să „secteze” fagurii spre a arăta *Mierea Cerului, Supremul Lup Luminos*, Axa lui Lykaon, prin curățarea stulpului omului-trupul-netezindu-l în interior, hiero-glifizându-l... Aici este de amintit că ceea ce face Sphinxul la Memphis face și Lupul Luminos dacic la Târgu Jiu/Arcinna. Amândoi păzesc Tăcerea!.. Orizontul ($\sqrt{\Phi}$, Zenitul!) și nu doar $\sqrt{5}$ -Răsăritul, ca nu cumva Seara (Sapientitatea!) să plece în Dimineață (Elementaritate!), ci, unite în veșnicie, acum și aici, să împlinească Minunea Zilei, știind că Spiritul hermesian al nașterii vine de Sus!... Brâncuși pornește de la Unica Tradiție șamanică, aceea ce îmbrățișează *Mediterana Orionului* cu *Septentrionul hiperborean*... Să nu uităm că Zenitul *Lupului dacic e Steaua Polară*, iar în gura sa arde, cum asemeni în gura Leului Sphinxului, chiar Polaris (Phoenix!).

Calea zamolxiană (deci, înțelegem Călătorie, nu zeu - Zamolxe!), așadar șamanica Za/Cale - Moksha! - *cea a Trezirii* - susține că Omul, cel autentic în spirit, nu pribegeste prin fizicalități centrifugale, fiind unul al osialității omniprezente, al măreției centripete. Sub înălțimile acestei creații artistice Autorul, cel ce a inaugurat „Ordinul Simplității Mătcii Oceanului”, străvede lucrurile Cunoașterii ținând de Marea Tăcere, de realitatea ultimă și anume că: „*iubirea învinge moartea!*” (amor vincit mortem). În eternitatea spiritului artei curate corporalitatea fizică nu mai este în legitatea pământescă muritoare, ci în noimele luminii Tronului Ceresc, cel al Duodekadimensiunii.

Mereu rostim la Brâncuși despre o apropiere și nu o egalitate, iar aceasta pentru simplul motiv că Omul se poate apropia/asemana lui Dumnezeu, *însă nu i se poate identifica*... El doar oscilează între Multiplu și Unu(l), între diferențierile semnelor și imanența unei fără de seamă realități. La întrebarea: - De

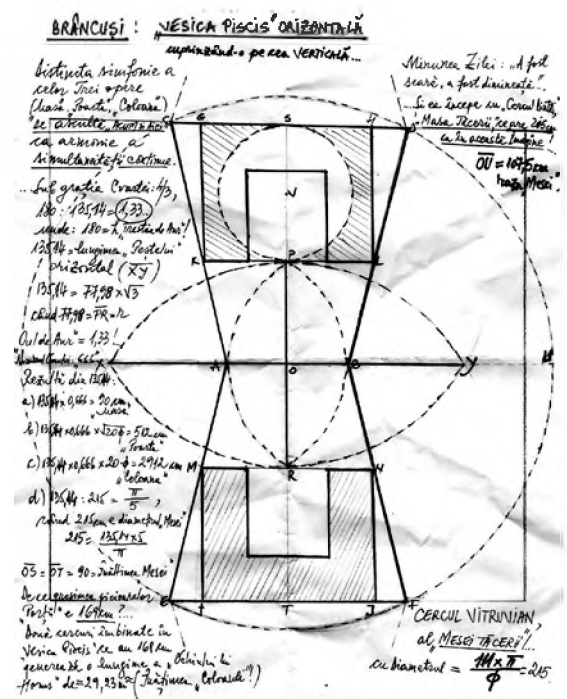
ce „trunchiul de piramidă” în „Coloană”?... răspunsul e că acesta desfășurat înseamnă o *cruce*, prin consecință *Crucea* cu adâncile-i semnificații: Elementaritatea, Axa Lumii, Aurora Omului, Uniunea om-divin (orizontal-vertical), Coincidentia oppositorum, Yang-Yin, Emblema Centrului, Viața nemorții, Mântuirea... Iar „3...6...7...” (triplul, hexatuplul, septuplul...), cu noima așezării Omului (triadicul 6!) între Zei (37!)... căci omul este Ființa Întrebării, singura în fața Celui Singur, care își crează, revelându-și Sinea, propriul Rai. Este Ființa Metaforei! A miezului Cunoașterii!... A Amintirii Dintâi!...

Deci, „Coloana fără de sfârșit” stă sub cerul *Septenar*, asemeni Zilelor Genezei, ca o anastază, într-o combinare a celor *trei* laturi orizontale cu cele *patru* margini ale trapezelor ($3+4=7$). Ea amintește de Androgen: mesajul masculin unificat cu mesajul feminin în elementul primordial. Iar numărul mistic al Androgenului brâncușian este „16” (asimptotic lui „ Φ !”), ($1+6=7$), *Shiva-itul* „7”, cel al începutului tuturor lucrurilor, al întrupării, zeul Înțelepciunii aflat pretutindeni și nicăieri. Androgenul divin, cel de 16 ani!... Sau „324”: „11,1” = 29,1246117975...! unde „324” este Enneada Sphinxului (Nouă trepte ale Iluminării Omului în *Una, a Tetraktysului*) sau o diviziune aproximativă a lui 20Φ , deci „32,36”!... *Septenarul* (Φ , anume 1,618...= $1+6+1+8=16=1+6=7!$) face „jocul” desăvârșitei simetriei într-o nuntă a relativei lumi cu Absolutul, unde Nunul Mare este *Misterul însuși* („1.1.1!”). Cheia!... Calea!... *Legea lui Șapte*: Energia Începutului („1.1.1”, „Treimea ce aduce în act potența Monadei!”) impulsionează triada: creștere, menținere, scădere...urmând: golul, pauza, hiatul, vidul (creator el însuși). La punctul de „Vid” intervine Artistul cu un re-ibold, prin aceasta se re-dobândește Energia Începutului. Când se încheie (videază) cei 180 centimetri, vine Creatorul și re-impulsionează Opera folosindu-se de *Secțiunea de Aur*. Ciclul tattva-ic este, aici și acum, așadar, „180” („111” x 1,618033...)... Ca atare, pentru a transcende într-o Altă Lume, cea a Unului, Ziua, Ciclul Omului numai prin descenderă (Amurg-Amiază-Auroră, deci: 3.2.4.) o poate face. Căci „3.2.4.” e sfârșitul Omului în ciclul terestru și nașterea Omului Nemuritor în Statornicia Tetraktisului, el sugerând *plinul* ce accede la *vid/kenon* într-o veșnică repetare.

... (Luca, 7:23 „*Ferice de acela pentru care nu voi fi un prilej de poticnire!*”!...)

Vom vedea imediat semnificația acestor numere în matematica sacră intrând pe „Contemplatoriul Inițierii”, ca Poartă de acces la Arhetip, în fond pe „Calea Întoarcerii Omului Acasă” (Cărarea sacră a Troianului cersesc), aceea a Învierii care ne spune că sculptura adevărată nu este cioplirea unui obiect în trei dimensiuni pentru a crea o imagine estetică, ci este cizelarea/ gliptizarea *faptei lucrurilor în sine*, adică o Înturnare la Facere, știind că însemnătatea o dăruiește numai alchimia prefacerii gliptice a materiei într-un elixir al Frumuseții... Dar aceasta nu o poate întemeia decât un desăvârșit diriguitor al Tăcerii, un „Manu”. Căci, se poate spune fără de tăgadă că Brâncuși a fost, spre bucuria întregii lumi, un Autentic Șaman al „Apei Vii”.

Amintind adagiul că „*Ceea ce este înăuntru*

(Desenul no:3, „Vesica Piscis” orizontală, unde Cercul este „Masa”, 215, iar în sigiliul „Coloanei”, 180/90/45, față în față cu Oglinda Vesice, chipurile sus/jos ale „Porții Androgenului”)

este și afară”, (...„quid est, in medio est”), vom începe prin a afirma că în „Coloana” de la Târgu Jiu plutește grația absolută a Numărului Sphinxului, enneadicul „3.2.4.”, întemeiat pe euritmia: *Seara* treimică, *Amiaza* diadică, *Dimineața* cuadratică, la drept vorbind Numărul Tăcerii Veșnice, al „Zilei” ca *Lumină!*...nu ca vreme curgătoare. Prin el, în subtilitate, cuadratura (litera), ca imagine-simbol, a fost răsucită ideatic (metaforizată) spre sfânta simplitate a Tainei, într-o decorporalizare, totdeauna la dreapta (calea cea curată) asemeni rotației Pământului. Acest sublim număr, „324”, conține metaforic atât pe „216” milioane de ani, *Ciclul Galactic*, o durată a revoluției Sistemului solar în jurul Marelui Soare Central din Galaxie și pe 108 milioane de ani, *Saltul Galactic*. Acest „108” reprezintă *Pulsția Vieții Pământului* și vârsta, în „ani cerești”, ai lui *Brahma* (unde „1” este Unul Suprem, „0” este Vidul, iar „8” este Infinitul...). Așadar, sub crugurile Întrebării Sphinxului, *Patru* (Omul Aurorei!) se deapănă, aici și acum, în *Unul* (ternar, al Crepusculului cosmic!), prin „firul veșnicit” (*duala Amiază!*) ce leagă pe cel de „jos” de cel de „sus”. „324”!... Dincolo de contingență, Pătratul acestui Număr criptic este de 104.976, care poartă înțelesul: ($10 \times 1,8 \times \Phi \times 360 = 104.976!$)... Unde „10” este Tetraktys-ul, în vreme ce „1,80” metri *asimptotici* semnifică cei 4 *coți egiptieni comuni* (statura Omului Orion-ic... apoximativ 1,80 metri cât are fiecare octaedru al „Coloanei fără de sfârșit”...), „ Φ ” nu este decât *Numărul de Aur* (1,61803398...) prin care se „face” Geneza într-un frumos echilibru, iar „360” înseamnă gradele Deplinului Cerc, cel al *Vidului* și al *Punctului*. La Brâncuși aura fluidă a lui „104.976” trimite la „armonia vârtejului”, astfel: $104.976:10:29,1246 = 360!$... Acest număr al matematicii sacre, „104.976”, distinge, se recunoaște, Dimensiunea de „Afară”, *Pătrimitatea*, „torsul cuadraturii”.

Regina Maria - scriitor

Nicolae Mares

Surâsul său luminos a strălucit în tenebrele Primului Razboi Mondial, Maria a României s-a remarcat prin eroism și majestate. Ea a fost mama răniților și sufletul României.
Philippe Delorme

Nici până în prezent istoricii și criticii literari români nu s-au aplecat cu îndemânarea și profesionalismul cuvenit asupra textelor literare lăsate posterității de Regina Maria a României, pagini care merită din plin atenția lor. Mai ales acum, în contextul evenimentelor legate de marcarea Marii Uniri și a celor 80 de ani de la trecerea în eternitate a scriitoarei, se cuvin a fi citite și recitate cel puțin cele trei volume din *Povestea vieții mele*, dar și *Jurnalele zilnice*, *Însemnările din ultima parte a vieții* sau *Capitolele târzii...*, lucrări care au văzut lumina tiparului, unele în acești ani, câteva din ele fiind inedite.

Născută cu pana de scris în mână...

Recitind cărțile sale, ușor ne putem convinge că scrierile Reginei Maria sunt printre cele mai veridice surse în legătură cu manifestarea României la sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea. Toate scrise *sine ira et studio*, acestea dovedesc o mare putere de analiză a evenimentelor trăite și redau din plin atmosfera insolită din interiorul puterii de atunci. De asemenea, în ele găsim oglindită manifestarea și comportamentul la scară europeană ale marilor puteri, inclusiv în principalele probleme internaționale, cu precădere în preajma și în timpul primei mari conflagrații mondiale.¹

Cu o anumită acribie s-au aplecat asupra acestor pagini străinii, care – spre cinstea lor – au tradus unele texte, cu câțiva ani înaintea morții Reginei, în franceză, germană, suedeză, cehă, maghiară, polonă, sârbă, italiană etc., mulți înconjurând-o pe Regina Maria cu mare prețuire și aleasă simțire pentru harul și calitățile ei umane rare, inclusiv prin scrieri monografice prețioase pe care unii dintre ei le dedică *copiilor României*.²

Merită subliniat faptul că despre Regina Maria, ca scriitor, a avut cuvinte de apreciere însăși Virginia Woolf. Aceasta scria, în 1934, în *Time and Tide*: „...s-a născut cu pana de scris în mână. Cuvintele sunt vocația ei. E adevărat, nu are habar de regulile jocului. Slovele ei curg și înghit, în cale, orașe întregi. De multe ori, ratează efectul scontat. Și totuși, fiindcă are un surplus de sentimente, fiindcă nu-i este teamă să-și urmeze emoția sau că, încercând să treacă peste obstacole o să cadă, reușește să evoce frumusețea și să transmită fiorul. (...) În ciuda spiritului său viu, nu pretinde nimeni că regina Maria e un fel de Saint Simon sau de Proust. Dar ar fi absurd să negăm faptul că regina Maria și-a câștigat libertatea prin grația scrisului său. Ea nu mai era o regină în cușcă. Călătorește peste tot în lume, liberă, ca orice altă ființă umană, să râdă, să facă observații, să spună ce-i trece prin cap. Să fie ceea ce este. Și dacă ea a reușit să evadeze, atunci, datorită ei, am reușit și noi. Regalitatea nu mai e chiar atât de regală”³

Printre marii memorialiști români

În accepțiunea noastră, numele Reginei Maria trebuie să figureze în primul rând alături de cei mai mari memorialiști români din perioada interbelică: Nicolae Iorga, I.G. Duca, Al. Marghiloman, Constantin Argetoianu, Take Ionescu etc. În același timp, fără nici o teamă de a greși, subliniez că literatura pentru copii scrisă de Regină, cât și însemnările, reportajul și povestirile sale ocupă un loc de seamă în literatura europeană.

Ar mai trebui subliniat, de asemenea, că istoria României și evenimentele trăite la cea mai înaltă tensiune de scriitoarea de mare sensibilitate au găsit în pana artistei pe unul dintre cei mai de seamă scriitori ai acelor timpuri, înzestrată fiind cu un talent de mare forță. Harul din scrierile sale a fost remarcat și încurajat încă de la început de regina și scriitoarea Carmen Sylva, cea care stăpânea meșteșugul literar și era la curent cu scrierile contemporanilor săi de pe toate meridianele, inclusiv cu marele Tostoi. A fost, de

altfel, prima ei traducătoare în limba germană.

Intrând în domeniul pe care îl cunosc cel mai bine: Polonia, n-am cunoscut, de pildă, o altă personalitate străină, nu mai spun, un cap încoronat, care să fi scris cu atâta cordialitate despre această țară și despre oamenii ei, să îi fi înfățișat cu un talent și o cunoaștere mai aprofundată decât a făcut-o Regina Maria în jurnalele sale.⁴ Ea s-a pronunțat atât despre Varșovia, despre palatele ei, dar și despre manifestarea omului de rând, despre armata poloneză și liderii polonezi pe care i-a cunoscut, de la Paderewski la Pilsudski și Wojciechowski, despre Cracovia, despre Wawel și necropola de acolo, despre Biserica Mariană și Palatul din Lancut etc. A făcut-o ca nimeni altul până la ea.⁵

În schimb, la noi, în România, în perioada proletcultistă de tristă memorie, unii „scriitor-rași” de duzină, au îndrăznit, zice-se, „la comandă socială”, să o denigreze în mod josnic, până într-acolo încât blasfemia lor a trezit indignarea profundă a șefilor și personalităților marcante din comunitate. Acestea au fost, spre cinstea lor, cele care au spus un stop categoric unui isac ludo și fabricii lui de invective otrăvite și de pe urma cărora el a câștigat averi, tocmai prin dejecțiile aruncate asupra Reginei și a trecutului românesc! Măsura și gestul de mare umanitate au aparținut venerabilului Alexandru Șafran, Rabin Șef al Cultului Mozaic din România în acele vremuri.

Povestea vieții Reginei

Despre debutul literar al principesei Maria, Regina amintește, cu sinceritate și mare dezinvoltură, în paginile volumelor *Povestea vieții mele*: „Chiar din copilărie eram înzestrată cu o vie imaginație și îmi plăcea să spun povești surorilor mele, seara când eram fiecare în pătuțul nostru una lângă alta. Mai târziu începui să spun povești copiilor mei și, cu cât mergeam spre maturitate, poveștile propășeau împreună cu mine, iar copiilor mei, chiar după ce se făcuseră mari, le plăcea să mă audă povestind”.

Fără o știință elevată a scrisului, Principesa își „înjgheba basmele, din belșugul de viziuni ce-i pluteau în imaginație. Mai totdeauna erau fantastice și închipuirea era atât de colorată, încât puteam zugrăvi locuri minunate și oameni minunați, uneori eroici, alteori grotești sau hazlii și viața lor era un amestec de durere, de caraghiozitate, însă în toate curgea un puternic șuvoi de idealism și se simțea o nunață de romantism”⁶

În general scrierile ei au un caracter neoromantic ca și ale reginei Carmen Sylva.

Frumosul juca un mare rol în toate și în creație

Regina însăși recunoaște cele ce urmează: „frumusețea de orice fel ar fi, mă atrage; atât de limpede vedeam tot ce povesteam încât făceam pe ascultătorii mei să rătăcească împreună cu mine prin grădini și palate minuate, prin locuri pustii, pe vârfuri de munți, pe lungi țărături de mare sau prin locuri îngrozitoare unde se înălneau cele patru vânturi”. Nu era aici oare ceva din Creangă, în combinație cu o înrăurire și o manifestarea britanică?

Și aceasta, până când chiar fiica ei cea mare, Elisabeta, i-a spus că ar trebui să lase posterității

plăsmuirile sale. „Ar fi păcat să lași să se șteargă tablouri atât de frumoase, ar trebui să le păstrezi; puțini sunt oamenii care să poată face pe alții să-i urmeze în lumi atât de nemaiauzite. Ești născută ca să scrii basme”.⁷

Basme!

Cea care avea în sânge literatura engleză, crescută și educată fiind în epoca victoriană, familiarizată cu dramele lui Shakespeare, Goethe și Schiller, în sânge cu poezia engleză semnată de Tennyson, Shelley, Keats sau Yeats, principesa avea o cultură literară aleasă. Își amintește totodată că: „nimeni nu știa să spună mai frumos un basm decât mama”, cea care se trăgea din familia Romanovilor⁸, ajungând la concluzia că „slova a vrăjit-o”. „Totdeauna îmi plăcuseră basmele, legendele, vechile balade; cu cât erau mai ciudate, mai înfiorătoare, cu atât îmi plăceau mai mult. Îmi sunt dragi legendele scoțiene și scandinave, numite Saga, precum toate povestirile eroice și romantice din trecut”.⁹

„Închideam ochii și vedeam numeroasele ființe, făurite de închipuirea mea, mișcându-se în fața mea în toate culorile, cu toate florile, cu toate desăvârșirile. Era o nemaipomenită bogăție de comori nefârșite”. Și așa a început o tânără regină să scrie basme, ca apoi să descrie istoria și chinurile unui neam în prefacerile lui istorice, cu ochiul unei ființe care înțelegea lumea și bătăliile pe care imperiile le duceau fără milă, care simțea de la cel mai înalt nivel evoluția timpurilor, manifestările contemporanilor săi. Nimeni din aceste sfere n-a reușit să surprindă esențialul și să lase o f r e s c ă mai impresionantă a acelor timpuri, reușind zugerăvirea principalilor ei actori și a climatului insolit pe care l-a văzut și trăit din interior.

La început, mărturiile sale pot fi citite și ca o pildă despre una din modalitățile de-a te apuca de literatură, și, totodată, cum să o faci, cum să creezi: Scrie că ceea ce așternea pe hârtie: „Nu erau opere literare de mare preț; nu știam absolut nimic din meșteșugul scrisului, nici despre stil, compoziție și regulile jocului, dar știam cum să trezesc viziuni de frumusețe și uneori emoții. Stăpâneam și o mare bogăție de vocabular”. Și ce vocabular!

Dar mai presus de orice Principesa adunase în ea: „priveliști, simțiri, emoții, tablouri, patimi, bucurii și dureri omenești, precum și o oarecare filosofie dobândită prin simplul fapt că trăiam. Toate erau puse la păstrare în mine, cine știe unde, și înviau când atingeam condeiul pe hârtie. Mai presus de toate era frumusețea, nemărginita frumusețe peste tot în orice formă, și toată era a mea dacă știam s-o prind”.

N-au făcut oare la fel și marii clasici ai literaturii române? La fel a procedat și Regina Maria, „până ce a constatat că poate descrie, zugerăvi un peisaj, un sat, un apus de soare, un drum prăfuit și că putea ușor trezi viziunea oricărui loc precum și a oamenilor obișnuiți sau a oricărui lucru pitoresc ori ademenitor”. Și un alt aspect relevant ne arată ea în persoană.

„Simțeam atmosfera, durerea, precum și tot ce se ascunde sub aparența văzută de ochii noștri. Toate le simțeam și pe când scriam îmi dădeam seama că acest dar îmi venise treptat din pricina iubirii mele tot mai mari pentru țara adoptivă”. Și ce vertical se va exprima în 1916, în plin război mondial, când a simțit nevoia acută de a scrie străinătății despre poporul ei. Acesta a fost momentul în care nu s-a mai despărțit de scris.

Prin sinceritate a cucerit lumea

Și a făcut-o cât a putut mai convingător în *Țara mea*, volum pe care l-a publicat în Anglia: „Odată, fost-am străină pentru acești oameni; acum sunt de-a lor, și, deoarece vin de atât de departe, am fost prin acest lucru mai în măsură de a le vedea calitățile și defectele”.¹⁰ Știa că doar prin sinceritate biruiești, numai așa cucerești încredința, și cum se va vedea și lumea.

Acum au început veritabilele scrieri literare ale Reginei Maria, debutând cu *Povestea vieții mele*, lăsându-ne cele 102 caiete, baza *Jurnalelor zilnice*, o comoară documentară. România a văzut-o și a descris-o cu un ochi proaspăt, penetrant, afectuos încât nici nu se simte a fi Țara ei de adopțiune, cu oamenii dragi, de pe toate treptele sociale, cu persoane cu care se afla într-un contact permanent, de la vlădică la opincă, de la împărați și regi la miniștri și prim-miniștri, de la soldații și generali care agonizau în spitalele improvizate până la comandanții lor și cei pe care îi înconjura și o înconjura. Nu putea să nu remarce acest lucru un condeier de mare cuprindere, politician de primă mărime, Constantin Argetoianu, în vogă în toată perioada interbelică, cel care și ca adversar e nevoit a recunoaște adevărul. Acesta pentru istorie. El se enumeră printre cei care a oglindit sincer caracterul și rolul jucat în contemporaneitate de Regină, inclusiv prin lucrările ei:

„Oricâte greșeli va fi comis regina Maria, înainte și după război, războiul rămâne pagina ei, pagină cu care se poate fâli, pagină care se va așeza în istorie la loc de cinste. O găsim în tranșee printre combatanți în rândurile înaintate, o găsim în spitale și în toate posturile sanitare printre răniți și bolnavi. O găsim de față la toate adunările care încercau să facă puțin bine. Nu a cunoscut frica de gloanțe și de bombe, cum nu a cunoscut teama și scârba de molimă sau nerăbdarea față de eforturile așa de des inutile, provocate de dorința ei de mai bine. Regina Maria și-a îndeplinit datoria pe toate fronturile activităților sale, dar mai presus de toate pe acela al încurajării și ridicării moralului aceluia care o înconjura și care au trebuit să decidă, în cele mai tragice momente, soarta țării și a poporului său. Se poate afirma că, în răstimpul pribegiei noastre în Moldova, Regina Maria a întrupat aspirațiile cele mai înalte ale conștiinței românești. Prin modul cum a influențat în 1916 intrarea României în război și din nou în 1918, când aproape numai datorită ei, regele Ferdinand

Anca Seel-Constantin *Darul iubirii*, carte-obiect, tehnică mixtă, 30 x 25 cm

nu a ratificat dezastruoasa pace de la București, Regina s-a așezat ca ctitorită a României întregite și ca una din cele mai mari figuri ale istoriei noastre naționale.”¹¹

Cele mai veridice medalioane ale personajelor cunoscute

Trebuie subliniat că în scrierile Reginei Maria avem zeci, sute de portrete de o factură impresionantă, dacă ne-am raporta la pictură, și tot felul de desene și medalioane veridice: de la descrierea Unchiului Carol și a mătușei Elisabeta, ale mai tuturor sfinților și miniștrilor din vremurile acelea, figuri dispărute sau șterse acum din memoria colectivă, a persoanelor și personajelor pe care principesa, Regina de mai târziu, le întâlnea zi de zi și ale căror comportament și capacitate de muncă le filtra prin viziunea ei destul de sinceră și mai ales critică. Nu lipesc din aceste descrieri luminile și umbrele, predominând clarobscururile, dar și multe pete luminoase, degajate de sufletul ei nobil. Cine mai știe azi ceva despre Ioan Kalinderu, administratorul Domeniilor Coroanei, care juca un rol esențial la Curtea lui Carol I. Datorită ei avem azi ca un dar descrierea sobră și totuși cordială. Puțini mai au în minte figurile lui Dimitrie Sturdza, Petre Carp, Take Ionescu, Marghiloman, personaje care „au lăsat un nume în țara asta” – spune cu mare îndreptățire Regina Maria.

Da, puțini, foarte puțini mai știu ceva despre aceștia. Regina îi descrie pe fiecare în parte cu plusurile și minusurile lor. Să ne oprim asupra lui Sturdza, Dimitrie, șeful Partidului Liberal, și multă vreme prim-ministru, cel care a jucat în viața Reginei rolul de „gogoriță”, opunând „veșnice obiecțiuni”. Iată portretul lui Sturdza: „cel uscățiv, cărunt, violent; omulețul pățimaș, sectar, cât se poate de inteligent, cu o lacrimă care îi curgea necontenit dintr-un ochi”. Cu naivitate dar și ironie, recunoaște principesa, că a crezut că din emoțiunea ce i-o deștepta, se petrecea lăcrimarea, ca să se convingă că alta era cauza. O glandă lacrimală mult prea darnică.

Antologice pentru climatul în care a trăit în primii ani în țara adoptivă rămân vorbele pe care i le-a adresat la mână bătrânului Sturdza și pe care nu le-a uitat toată viața, dovadă că nu totul a fost idilic în viața ei. Le reproduce cu obidă în scrierile sale, convingându-ne că slovele spuse sau scrise au ajutat-o să redea geamătul adânc purtat în suflet, redată printr-o izbucnire de durere pe care doar un mare scriitor o putea reproduce. Toată indignarea înăbușită în câțiva ani de asuprire i-a ieșit pe gură și care s-a prelins pe buzele ei: „Vorbeam, spune, când franțuzește, când nemțește, trecând de la una la alta, nu-mi păsa de limba pe care o întrebuițam pe câtă vreme găseam cuvinte și grai destul de puternic pentru a face să se înțeleagă tot ce clocoțea în mine”.

„-N-aveți nici unul din voi nici o milă? – am strigat, nu înțelegeți că sunt un arbore transplantat, că mi s-au smuls rădăcinile din pământul de baștină. Sunt singură împotriva altora, străină în țara străină, fără apărare, dată pe mâna unei țări în care am venit plină de încredere. Dar am fost prinsă în capcană, tot ce ați vrut de la mine a fost să dau țării copii regali; nu vă pasă câtuși de puțin de simțirile mele sau de durerile mele, nici de răzvrătirea mea, de singurătatea și de luptele mele, nici de nemărginita mahnire de a fi întotdeauna rău înțeleasă. Ați fost mândri să importați o prințesă de neam mare,

v-a plăcut să aveți o prințesă moștenitoare frumoasă, v-ați bucurat că eram sănătoasă și că nenumăratele mele rude stau pe cele mai de seamă tronuri ale Europei. Dar prea puțin v-a păsat de ființa mea sufletească, de idealurile, de nădejile mele, de marea și neștirbita încredere ce aveam în voi toți, de fata sfințită venită din depărtări aducându-vă darul tinereții și al bunăvoinței ei. Mă judecați rău cu tot dinadinsul, cu împietrirea sufletelor voastre, pentru că nu vreți să vă dați osteneala să mă înțelegeți sau să vă purtați cu mine cum se cuvine să te porți cu o ființă omenească. Ca păianjenii stați la pândă, și dacă mi se întâmplă să greșesc vă bucurați pentru că vă închipuiți că aceasta vă dă dreptul să vă sporiți asprimea, asupra și dorința de a mă ține în lanțuri. Nu stați o clipă să vă gândiți că sunt o străină pierdută în mijlocul vostru, care toți sunteți acasă la voi”. Și a continuat.

„- Mereu trebuie să ascult cu inima sângerândă acușările ce-mi aduceți sau bârfelile scornite pentru a-mi întuneca renumele, și nu se găsește unul care să ridice glasul în apărarea mea; toți urlă laolaltă cu lupii. Se așteaptă de la mine să mă supun cu smerenie atâtor nedreptăți, pentru cinstea ce mi-ați făcut primind-mă ca soție a viitorul vostru rege, dar eu atâta vă spun că despre partea mea socotesc că tot atâta cinste v-am făcut eu. Se așteaptă de la mine să ascult și de glasul fiecărui trecător, dar mai este și alt glas, glasul străbunilor mei; nu e vorba numai de păreriile fiecărui trecător, e vorba și de inima femeii pe care o chinuiți”¹².

O replică atât de usturătoare putea da numai o mare Doamnă, cea care meșteșugea dar și stăpânea cuvântul și vorbirea. Și a făcut-o ca nimeni altul printre contemporani. Și de atunci nimeni nu i s-a mai împotrivit. Au înțeles curajul și hotărârea ei. N-a existat o asemenea „punere la punct” în analele regalității românești. Este doar unul din episoadele triste ale conviețuirii Regină/Guvern sau Guvernanți.

Alte portrete bine meșteșugite

Doar o persoană capabilă și verticală putea riposta astfel. Pentru că Regina avea cele mai frumoase cuvinte despre toți Lahovăreștii, scriind că

„erau cât se poate de deștepți, totdeauna știau toate mai bine decât alții, și aveau o memorie nemaipomenită, pe care a moștenit-o și generația următoare, bărbați ca și femei. Erau patru frați, dintre care doi, Alexandru și Jaques, erau miniștri când am venit în România”, ultimul, ministru de război fiind, era foarte prețuit de Carol I și mai puțin de Nando /Ferdinand/, dar pe care îl descrie doar în câteva cuvinte, după cum urmează: „fire de cuccitor de inimi, mustățile lăsate în jos, monoclu, un nas mare coroiat între doi obraji cam buhăiți”¹³.

Take Ionescu /bine cunoscut și în Anglia/: „un orator strălucit, care trecea drept un om foarte deștept și foarte plăcut”, plin de făgăduințe în ochii lui Carol și al prințului moștenitor, Ferdinand, însă cu un caracter pe care autoritățile nu se puteau bizui.

Marghiloman: „omul elegant al partidului, bine îmbrăcat, zâmbitor, apropiat și plăcut în purtare”, bogat, ținea cai de curse și avea casă întocmită cu belșug.

Ochiul atent, uneori neîndurător al Reginei a surprins la curteni, de la înfățișare și caracter mai tot ce îi caracteriza pe fiecare în parte. Era conștientă că ceea ce așternea pe hârtie o făcea pentru posteritate, mai ales rândurile din juranele, deci a memorialisticii ei neîntrecute. De aceea paginile respective ne ajută și azi atât de mult la cunoașterea a tot ceea ce se manifesta a fi esențial din ceea ce se întâmpla la Curte. Și nu doar la Curtea din București sau de la Peleş, ci și în cele de la Berlin, Viena, Sankt-Petresburg sau Londra. Nimeni nu știa mai bine decât Regina Maria pe rudele ei din partea mamei, pe țarii și țarinele Rusiei cu care a încercat chiar să se încuscrească, dar și pe toți regii și reginele care stăpâneau lumea, pe miniștri și pe sfetnicii acestora. Cu alte cuvinte, cunoștea caracterele care guvernau în capitalele pomenite mai sus, modul în care se manifestau aceștia și trimișii lor în România: de la miniștrii extraordinari și diplomați de carieră de toate rangurile. Am găsit în scrierile Reginei o scenă impresionantă a kaizerului german Wilhelm și modul în care s-a comportat acesta la deschiderea Bibliotecii din Berlin, la brațul căruia a defilat Regina Maria. Ce descriere, ce măreție, ce comportament degajat. Fiecare intelectual, fiecare român ar trebui să aibă o asemenea scenă în minte, când vede un s u s p u s german, din

cei care azi abia dacă își aruncă privirea la omologul său român, indiferent care ar fi acesta. Sau cine știe: poate doar atâta merită supușenia lui smerită. Voi prezenta scena pe larg, într-un alt eseu, pentru calitatea descrierii și a comentariului savuros pe care autoarea o face celui eveniment cultural unic, dar mai ales modul în care îi plânge de milă rudei sale pentru înfumurarea manifestată și pentru soarta hărăzită acestuia la sfârșitul războiului.

Portretul lui Carol I și al Elisabetei

Pentru orice tânăr, dar mai ales în cazul Principesei, la 20-30 de ani ai ei, era nevoie de o cunoaștere profundă a psihologiei umane și pe care ea dovedește a o stăpâni din plin. Vedem aceasta în descrierile /caracterizările/ pe care le-a lăsat despre Regele Carol I și Regina Elisabeta.

„Erau amândoi personalități atât de puternice și de mărețe, dar logica lui așezată și neînduplecată alături de fantezia ei înaripată nu putea avea drept urmare tihna. Unchiul era aproape cu totul exagerat; orice lucru îi părea o problemă de mare însemnătate și aceasta ne îngreuna adesea viața și făcea atmosfera Curții înăbușitoare pentru cei ce oftau după libertate; voința de fier și neclintita lui încredere în el însuși făceau dintr-însul un stăpân neînfrânt; rar îndrăznea cineva să-i calce porunca, uneori însă fierbea răzvrătirea în inima alor săi.

Eu nu mă prea învoiam cu toate exagerările lui Aunty. Nu mă simțeam la îndemână în cercul ei intim, mă gândeam stânjenită când o vedeam luându-și zborul pe înaltele aripi ale fanteziei pentru o adunare de admiratori care o linguşeau spre paguba ei; totuși nu cred că ea observa ceva displăcut”¹⁴.

„Unchiul era un stăpân sever. Dar nici un om nu poate judeca pentru altul, nu poate intra pe deplin în simțirile altuia, nici înțelege nevoile altui suflet. /.../ Der Onkel fusese un stăpân aspru, umbra lui ne apăsase tinerețea ca o povară, dar știa să mânuiască puterea așa cum se cuvine, fără patimă, cu răceală, cu dreptate și în mâna lui puterea nu se deda la nici un abuz. În ochii lui, orice nu era muncă era de prisos, nevrednic și aproape fără înțeles. Unchiul era exigent, însă cu oarecare lărgime, și nu simțise niciodată nevoia de a avea un prieten”¹⁵. „Vocațiunea lui Aunty era să fie martiră, pot să zic chiar că se desfăta în acea atitudine. Drama și încurcăturile îi erau poate tot atât de necesare cum sunt altora soarele și liniștea. Ea n-avea nicicum trebuința să trăiască într-o lume obișnuită, ba uneori chiar ni se părea că suferința era pentru ea o încântare, pot zice chiar că se cufunda într-un fel de beție a durerii. Aceasta făcea parte din ființa ei ca și veșnica înfrigurare pentru ce era necunoscut ca și setea de orice tragedie care ar fi putut să o însuflețească până la o splendidă revărsare de poezie și de cuvinte frumoase”¹⁶.

Fără a fi Rege, până în anii 30, când Carol al II-lea a îndepărtat-o cu brutalitate nu doar de treburile curții, ci de la Curte în general, Regina Maria a avut un cuvânt hotărâtor până atunci în treburile dinăuntru și din afară ale țării. Acest lucru era bine cunoscut. Ea s-a bazat întotdeauna pe buna colaborare avută cu I. I. C. Brătianu, cu I.G. Duca și Barbu Știrbey, cel pe care gurile rele l-au considerat drept unul din amanții ei. Și azi aprecierile lăsate pentru fiecare din acești lideri sunt elocvente din multe puncte de vedere, considerate fiind ca drept.

Primul, „Ion Brătianu, singurul om sub patruzeci de ani, pe care datorită situației lui aveam voie

Anca Seel-Constantin

Cărți-obiecte

să îl întâlnesc. Deși împovărat de gloria tatălui său, era el însuși o personalitate și ceea ce pentru mine avea pe atunci mai multă însemnătate, Ion Brătianu al doilea era un tovarăș cât se poate de plăcut; trebuie chiar să adaug aici că avea slăbiciune pentru femei./.../ Era un om ce nu putea fi trecut cu vederea; își dădea toată osteneala ca să fie plăcut, ambițios, departe văzător și de la început fusese cât se poate de prețuit de către regele Carol.” I. C. Duca este apreciat ca o personalitate hotărâtă. „Era subțire, plin de voiciune și purta pince-nez, /.../ cel mai plin de făgăduieli din tot partidul liberal. Minte lui ageră, iscoditoare, plină de largă înțelegere, făcea din el un tovarăș înviorător”. De departe se vede că imaginea cea mai cordială a fost cea a lui Barbu Știrbey, făcută în vremuri de mare cumpănă: 20 octombrie 1918/8 noiembrie 1918, când el „rămâne cu credință alături de Nando, îndrumându-i fiecare pas. Nando nu se descurcă fără el. Este ceva înduioșător și patetic în felul în care Nando se agață de el. Mulțumesc lui Dumnezeu, el este desul de loial și cinstit, dar are de jucat un rol foarte greu”. Mai departe apreciază că, lui Barbu Știrbei „nu i se va putea niciodată mulțumi, este prea modest”, că lui țara și Regele „ii datorau foarte mult că: „numele lui s-ar putea să dispară în istoria țării sale...”, dar cel puțin aceste pagini atestă adevărul. Cred că cineva va citit vreodată cele scrise de mine aici zi de zi și își va da seama că:

Adevărul este izvorul fiecărui cuvânt pe care l-am scris

În general paginile de jurnal scrise de Regină în Moldova arată chinul prin care a trecut țara în 1917 și 1918 și modul în care s-au înfăptuit principalele obiective care au dus la Marea Unire. Jurnalele sale se constituie în cele mai veridice pagini ale desfășurării primului război mondial în România.

Model de reportaj este felul în care a descris descătușarea, primele momente ale eliberării, trăite la cea mai înaltă tensiune, odată ajunsă, împreună cu armata și cei dragi la București...

Aici, la fiecare a doua intersecție eram întâmpinați de preoți care rosteau o scurtă slujbă și binecuvântau drapelul. Chiar cu puțin înainte de a intra în oraș am fost primit de primar cu tradiționala pâine și sare, de întregul corp diplomatic, de actuali și foști miniștri. A urmat apoi marșul nostru de-a lungul Căii Victoriei. Pot doar să spun, că a fost un marș triumfal, în fruntea trupelor noastre, urmate de trupele aliate.

Orașul înnebunise complet. Aveam senzația că până și casele și pietrele din caldarâm strigau, ovaționau, se bucurau împreună cu mulțimea. Noi înaintam printr-un nesfârșit tumult de puternice ovații. Peste tot fluturau steaguri, la ferestre și pe acoperișuri era plin de lume, ca să nu mai vorbim de străzi. Eu mergeam călare la stânga lui Nando, Nicolae lângă mine, iar Berthelot, de cealaltă parte a lui Nando.

Carol era în fruntea regimentului său, iar fiicele mele trecuseră înainte într-o trăsură deschisă trasă de patru cai negri, rusești. Orașul era în deșli. Noi lipsisem doi ani, timp în care populația orașului cunoscuse ororile ocupației și ce înseamnă ea, iar acum ne întorceam victorioși, în ciuda nenorocirilor, revenind cu împlinirea visului de secole, visul de aur al României. Ne întoarcem cu România Mare, ca „Rege și Regină a tuturor românilor”. Este de necrezut și totuși așa este!”

”Procesiunea noastră a înaintat până în piața tradițională de lângă statuia lui Mihai Viteazul,

Coperta revistei Time Magazine din 4 august 1924 /prima fotografie a unei regine în prestigioasa revistă/

unde, în fiecare an, de 10 Mai se desfășurau altă dată parăzi, oprindu-ne acolo, iar toate trupele au defilat prin fața noastră.

Este greu de descris încântarea frenetică a întregii populații; pur și simplu înnebuniseră de bucurie, strigându-și în gura mare emoția, până când ni s-a făcut teamă că își vor da sufletul de atâta efortare”. Recunoaștem în aceste rânduri pana unui reporter frenetic.

La fel a fost și „întâlnirea” avută cu Transilvania, Bucovina, și Basarabia! „Parcă îmi venea amețeala când îmi dădeam seama de mărinimia soartei. Nu e vorba, pornise poporul nostru în război cu cântecul pe buze, fiindcă se ducea să lupte pentru visul lui de veacuri, însă între timp se iviseră clipe atât de negre, încât azi aproape mă temeam să privesc lumina zilei.

Mai era un lucru: izbânda noastră însemna prăbușire și nenorocire pentru atâția alții, încât cu firea mea nu puteam decât să mă înfior la acest gând. Trebuie să se dărâme atâtea state ca să se înfăptuiască Unirea noastră și aveam destulă conștiință ca să mă înspăimânt de hotărârile soartei. S-ar fi putut tot atât de bine să fim noi cei învinși, căci nu pleaseră și toate celelalte neamuri în luptă cu încredințarea că era sfântă cauza lor? Și chiar dacă s-ar fi înșelat guvernele, regii și prezidenții, oșteanul pornise cu bună-credință, gata să-și jertfească viața pentru ceea ce învățase să creadă că e datoria lui pentru patrie. Vai! Și câte jertfe, ce măcel, câtă moarte. Mai tragice, și cu mult mai tragice decât mormintele celor biruitori, sunt multele morminte ale celor învinși. Și s-au luptat vitejește, nebunește, cu disperare, însă, zadarnic. Gândul atâtor vieți risipite numai pentru a fi învinse la sfârșit, era pentru mine un chin ce îmi întuneca ceasul de triumf.”¹⁷

Acesta este stilul și felul în care Regina a redactat cele 102 caiete lăsate moștenire posterității pentru a reveni la ultimele cuvinte scrise la 11 iulie 1938, ca un arc peste timp.

Dulcea Țară sunt ultimele cuvinte pe care le-a scris în Jurnal, și aceasta în românește

Se știe că ultimele zile ale vieții le-a petrecut Regina Maria la tratament, în Germania, la Wisser Hirach, unde a invitat-o pe Valentine, personajul

de mai jos, cu un scop distinct.

”Îmi place Valentine, este o ființă onestă deși cam moale și plină de autoindulgență. Trebuia să fi slăbit la Marienbad, dar este încă imens de grasă. Am luat-o ca să-mi povestească despre *dulcea Țară*¹⁸ cât de mult poate ea. Este întotdeauna foarte deschisă și lipsită de teamă în a se exprima. Nu este deșteaptă, dar este perspicace și nu este deloc mărginită.”¹⁹

Note

1 Încă nu s-a alcătuit o bibliografie completă, pertinentă a scrierilor și manuscriselor sale. Se dovedește că chiar depozitul Bibliotecii Academiei Române este departe de a fi complet. A debutat în 1912, iar opera literară identificată este următoarea: *The Lily of Life*, Crinul Vieții, 1912; *The Dreamer of dreams*, Visătorul de vise, 1912; *Ilderim*, 1915; Patru anotimpuri, 1915; Povestea unei inimi, 1915; *Why? A Story of Great Longing*, Povestea unui dor nestins, 1915; *The Stealers of Night*, 1916, Londra; *Regina cea rea*, 1918; *The Story of Naughty; Kildeen*, Povestea neastâmpăratei Kildeen, 1917; *O poveste de la Sfântul Munte*, 1917 *My country*, Țara mea, 1921; *Minola*, 1918; *Gânduri și icoane din timpul războiului*, Sibiu, 1919; *Peeping Pansy*, Londra, 1920; *The Queen of Romania Fairy Book*, Cartea de basme a reginei României, 1923; *The Voice on the Mountain*, Glasul de pe munte, 1923 *The Lost Princess*, Londra, 1924; Înainte și după război, 1925; *The Magic Doll of Romania*, New York, 1929; *Lulaloo*, 1929; Casele mele de vis, 1930; Copila cu ochi albaștri, 1930; *Crowned Queens*, Regine încoronate, 1930; *Stella Maris*, 1933; *The Story of My Life*, Povestea vieții mele, 1934, ed. A II. A, Ed. Eminescu 1991.

2 Guy Gauthier, *Missy – Regina României*, Editura Humanitas, București 2010.

3 <http://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/regina-maria-libertate-prin-gratia-scrisului-interviu-cu-gabriel-badea-paun>

4 Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. V, Editura Historia, București 2006, Ediție Vasile Arimia, pp. 220-266 și în continuare file care urmează.

5 Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. 1-3, Editura Eminescu, traducere din limba engleză de Mărgărita Miller-Verghi, București 1991.

6 Idem, p. 252 și, în continuare, citatele sunt în mare parte din vol. 2.

7 Idem, p. 257

8 Idem, p. 59

9 Idem, p. 288

10 *My Country* „Țara mea”, Hodder & Stoughton, 1916

11 Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine: Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. 3, partea V-a, Ed. Humanitas, p. 109

12 Idem pp. 184-185.

13 Idem, p. 179.

14 Cf. *Povestea* ...vol. II, p. 198

15 Idem p. 205

16

17 Idem *Povestea vieții mele*, vol. III, București, Editura Eminescu, 1991, p. 487

18 În original scris în limba română.

19 Regina Maria, *Însemnări din ultima parte a vieții*, (martie 1937-iulie 1938), volum editat de Sorin Cristescu, Corint Books, 2018, p.230.

Wittgenstein și Heidegger

Andrei Marga

Anca Seel-Constantin

Instalație cu umbrele II

Filosofia actuală pare un peisaj atât de diversificat, cu inițiative și construcții rafinate și surprinzătoare, încât mulți renunță să-l străbată și se retrag în filosofii de demult, desigur mai accesibile. Se trăiește cu impresia că adevărurile sunt doar în trecut și se ajunge astfel să se sezeze prea puțin noutatea ideilor contemporane.

Nu există, desigur, filosof care să nu fructifice premise aflate la antecesorii, încât părți ale trecutului se regăsesc la fiecare. Filosofia actuală este însă de sine stătătoare și viguroasă pentru că oferă, chiar și sub presiunea multor secole de cugutare, viziuni noi.

Hillary Putnam a inventariat inițiativele de gândire din filosofia postbelică și a găsit că acestea sunt mai numeroase decât inițiativele întregii istorii anterioare a filosofiei. Cunoscutul profesor al universității Harvard avea dreptate. Acum, Manfred Geier, într-o scriere neobișnuită (*Wittgenstein und Heidegger. Die letzten Philosophen*, Rowohlt, Reinbeck bei Hamburg, 2017, 444 p.) recurge la un procedeu ingenios de a aduce în față filosofia contemporană. El dă, în aceeași carte, o dublă biografie – biografiile în oglindă, a lui Wittgenstein și a lui Heidegger – și schimbă genul monografiilor filosofice. Totodată, el privește personalități din aceeași generație sub aspectul confruntării cu ceea ce a fost dificil în timpul respectiv și al rezolvărilor. Mai mult, el reconstituie felul în care cei doi filosofi s-au raportat unul la concepția celuilalt. Peste toate, el lămurește mai exact pragul creat de aceștia în istorie.

Legătura celor doi filosofi, care nu au stat vreodată față în față, este înainte de toate cronologico-biografică. În anul următor celui în care Nietzsche îmbrățișa, plin de presimțiri sumbre privind istoria, calul în piața din Torino și intra definitiv într-o lume doar a lui, s-au născut Charlie Chaplin, Ludwig Wittgenstein, Martin

Heidegger și Adolf Hitler. Fiecare s-a confruntat cu situația creată de acțiunea lui Hitler și a trebuit să-i facă față. Primii doi de la distanță și din opoziție, Heidegger dinăuntrul asocierii temporare cu Führerul, la fața locului.

Ideea de a privi cum intelectuali reprezentativi abordează problema timpului lor este fecundă. Ce ar fi dacă și la noi s-ar privi, de pildă, reacțiile la alunecarea în autoritarismul medieval din 1975, la democratizarea din 1990 și apoi la împotmolirea din 2005 până astăzi? Apoi, la desfigurarea, prin „protocoale” ale cooperării dintre serviciile secrete, procurori, judecători și universități, ce rămân unice în spațiul Europei actuale, a democrației? Nu numai reacțiile, ci și temele, conceptele și vederile puse în joc!

Revenind însă la volumul *Wittgenstein und Heidegger*, subtitlul de „ultimii filosofi” poate deruta. În definitiv, nu există ultiți filosofi, ci, cel mult, filosofi recenți. Dacă s-ar pretinde că cei doi extrem de influenți gânditori, Wittgenstein și Heidegger, ar fi ultiți, atunci ne-am încurca evident. Căci în posteritatea lor s-au consacrat noi idei filosofice și autori: Lorenzen cu „construcția metodică”, Foucault cu „ubicuitatea puterii”, Derrida cu „fonocentrismul”, Apel cu „apriorismul semiotic”, Habermas cu „adevărul discursiv”, Brandom cu „pragmatica comunicării”. Iar lista nu este completă!

Manfred Geier are însă în vedere „ultimii filosofi solitari”. El spune că „Wittgenstein și Heidegger erau singuratici, cu particularitățile lor individuale ale gândirii, scrisului și vieții” (p. 10). Ei ar fi „ultimii filosofi” care „încorporează un tip care practică o gândire pentru care stau răspunzători cu numele lor propriu” (p. 396). În vremurile care i-au succedat, filosofia devine „o cooperare în rețea internațională a specialiștilor, care sunt formați astfel încât să trateze

argumentativ probleme, luând în considerare cunoștințele științifice, în vederea dezlegării mai cu seamă din punct de vedere practic-etic” (p. 397). Wittgenstein și Heidegger nu au acceptat „filosofia academică”, ca abordare formalistă (în alegerea temelor și tratarea lor), interesată de ceremonial, căreia i-au preferat hotărât filosofarea ce înfruntă dificultățile, tragediile și dilemele oamenilor.

Poate că nici cu această precizare lucrurile nu devin univoce. Desigur, astăzi sunt mai multe facultăți de filosofie decât oricând pe lume, mai multe institute specializate. Congrese și sesiuni internaționale sunt într-un an mai multe decât zilele acestuia, publicații nu mai vorbim. Nu și-a pierdut, însă, actualitatea, nici pe acest fundal, delimitarea realizărilor și valorilor personalizate.

Multe se fac azi în colectiv („team”, cum se spune), dar dacă scrutăm faptele se impun două evidențe: nu sunt rezultate unde toți sunt una, pierzându-se în diviziunile muncii, și sunt rezultate doar acolo unde prestația individuală rămâne identificabilă. Este ca și în explicația istorică veritabilă: factorii ce concură la o situație sunt mulți, dar cineva identificabil a imprimat, prin deciziile sale, cursul evenimentelor. Asumpția anonimității nu rezolvă mare lucru, dimpotrivă!

Pe de altă parte, unul dintre cei mai mari teologi de astăzi, l-am numit pe Hans Küng, lucrează, desigur, în echipă. Nici nu se poate exprima altfel cuprinzător „situația religioasă a timpului”. Unul dintre cei mai mari contemporaniști, Niall Ferguson, la fel. Nu se poate surprinde altfel destul de profund semnificația istoriei ce se petrece sub ochii noștri. Probabil că sunt și filosofi care lucrează astfel.

Dar travaliul filosofic a rămas, totuși, în mai mare măsură solitar. Sau ar trebui să rămână pentru a putea vorbi nu doar de grafie filosofică, ci de filosofie! Desigur, argumentul lui Manfred Geier este de luat în seamă - nu mai este posibil ca o persoană să cuprindă lumea înțeleasă ca „tot ceea ce are loc”, cum spune Wittgenstein. Dar acest argument nu mi se pare hotărâtor. Deocamdată nu au ieșit cuprinderi ale experiențelor lumii, concludente și edificatoare, decât acolo unde cineva și-a asumat rolul de cap limpede. Măcar acest rol!

Dar Manfred Geier introduce încă un criteriu de delimitare a „ultimilor filosofi”. Wittgenstein și Heidegger sunt cei care, independent și cu optici diferite, s-au întrebat dacă filosofia, așa cum a fost inițiată de greci, mai poate continua. De altfel, faptul că ambii s-au născut în același an îl privește și sub alt unghi.

În 1889 Nietzsche și-a pus întrebarea „ce este un filosof?” și a răspuns: „un filosof este un om care permanent trăiește, vede, aude, suspectează, speră, visează lucruri extraordinare; care este atins de gândurile proprii, ca și de cele din afară, de cele de sus și de cele de jos, precum și de evenimentele și loviturile fulgerătoare în felul său; care este, poate, furtună, care înaintează încărcat cu noi fulgere; un om fatal, în jurul căruia mereu buibue și bâzâie și sfere și fiori. Un filosof: ah, o ființă care adesea fuge de sine, adesea îi este frică în fața sa - dar este prea curios pentru a nu reveni mereu la sine”. Acest concept oarecum emfatic al filosofului i-ar alimenta pe ascuns, consideră Manfred Geier, și pe Wittgenstein și pe Heidegger. De aceea, ca un amănunt sugestiv, ambii s-au retras de câte ori a fost posibil în locuințe izolate, un fel de „colibe (Hütte)”, în fapt cabane, pentru a medita.

Nu reluăm evocarea conținutului operei lui Wittgenstein și Heidegger. L-am prezentat pe larg nu de mult (în Andrei Marga, *Introducere*

în filosofia contemporană, Compania, București, 2016). Nici Manfred Geier nu o face decât atât cât este nevoie pentru dubla sa biografie. El urmărește în sușul operei fiecăruia dintre cei doi, Wittgenstein și Heidegger, momentele biografice cheie pentru formare și manifestare pe scena filosofiei.

Observația de căpătâi este cea a unor similitudini. Wittgenstein și Heidegger părăsesc în 1903 casa părintească – primul, palatul din Viena al magnatului oțelului din imperiul austro-ungar, al doilea, casa dogarului din satul Messkirch, din Pădurea Neagră. Ambii intră în liceu – primul la Linz, unde este elev în aceiași ani cu Hitler, al doilea la Konstanz. Amândoi se ridică dinăuntrul catolicismului. Primul face studii de inginerie la Berlin, apoi de matematică la Cambridge și înaintează spre filosofie, al doilea studii de teologie și de matematică, la Freiburg im Breisgau, pentru a se opri la filosofie. În 1911 și unul și altul ajung la filosofie, care îi confiscă definitiv. Ambilor primul război mondial le-a schimbat viața.

Între cele două războaie mondiale, Heidegger se atașează entuziast național-socialismului lui Hitler, iar Wittgenstein, voind să se detașeze de condiția de „burghez”, călătorește în URSS, dispus să se stabilească. Amândoi sunt decepționați de aceste experiențe. Wittgenstein acuză faptul că acolo „nu se poate exprima părerea proprie”. Heidegger se plânge că printre contemporani „lipsește oamenii cu voința și tăria lăuntrică de a mări continuu ceea ce este măreț”. Heidegger crede în „măreția și adevărul interior al mișcărilor” național-socialiste. Wittgenstein este forțat să conștientizeze că trei dintre bunicii săi erau evrei și că, în conformitate cu legile rasiale adoptate la Nürnberg (1935), arianismul său, având doar o bunică germană, este anulat, cu toate consecințele.

În jurul celui de al doilea război mondial sunt similitudini, dar sporesc diferențele dintre cei doi, ca istorie a vieții, caracter, orientare filosofică.

Amândoi au început manifestarea filosofică în anii douăzeci propunând o „filosofie fundamentală” - teoria izomorfismului propozițiilor cu realitatea, din *Tractatus logico-philosophicus* (1921), respectiv teoria existenței autentice, din *Sein und Zeit* (1927). Amândoi procedează la o schimbare „revoluționară” a concepției lor - „o cotitură (Wende)” la Wittgenstein, respectiv o „răspântie (Kehre)” la Heidegger, în a doua parte a anilor treizeci. Wittgenstein a înaintat pe direcția preluării realității trăite în conceptualizare și a trecut de la cvasitranscendentalismul limbajului pozitivist la recunoașterea diferențierii „jocurilor de limbaj (Sprachspiele)” și a legăturii lor cu „formele de viață (Lebensformen)”. Heidegger a înaintat pe direcția inversă, a distanțării de istoria concretă, spre „tehnica determinată planetară” și a captării în termeni a însăși „ființei (Sein)”. Finalul reflecțiilor lor îi aduce în apropiere. Wittgenstein duce departe meditațiile sale asupra dependenței linguale a lumii cu care noi avem de a face, dar nu mai privilegiază vreun limbaj, lăsând religiei și artei un loc mai proeminent. Heidegger recunoaște importanța constitutivă a limbii pentru realitate și admite că numai o nouă arătare și redescoperirea lui Dumnezeu mai poate salva umanitatea.

Reconstituirea celor două biografii beneficiază evident de publicarea, foarte probabil integrală, a lăsământului celor doi filosofi. Wittgenstein este reconstituit minuțios pe baza însemnărilor filosofice ce i-au însoțit anii, care sunt acum puse riguros în legătura cronologică și interpretate. Heidegger, grație și ultimelor volume din vestică *Gesamtausgabe*, este analizat și prin prisma *Caietelor negre*, pe care filosoful le-a elaborat în 1931-1941. Multe dintre chestiunile litigioase ce îi privesc pe cei doi filosofi se lămuresc cu date noi, într-un mod nou. Devine acum mai clară decât înainte participarea lui Heidegger la curentul nazismului și la obiectivul „deziudaizării culturii germane”, pe care dreapta intelectuală l-a cultivat cu consecințe catastrofale: Germania

a pierdut întâietatea culturală mondială, iar milioane de vieți au fost distruse printr-o industrializare a morții. Devine mai clară căutarea de către Wittgenstein a unei alternative la stilul de viață conformist, pe care l-a preluat din familia unui foarte bogat întreprinzător.

Wittgenstein și Heidegger aparțin unei generații de filosofi care, mai cu seamă datorită evoluției politice din Germania, s-a confruntat cu ceea ce tradiția religioasă a numit „problema evreiască”. Nu era ceva nou pentru filosofi. În definitiv Kant era și el tributar antiiudaismului timpului, dar a apreciat superlativ anvergura lui Mendelssohn, Hegel și-a dat seama de măreția iudaismului și s-a străduit continuu să-l integreze în interpretarea sa a istoriei, Marx voia depășirea oricărei religii, Bismarck nu ar fi fost posibil fără banii lui Bleichröder. Nietzsche a combătut antisemitismul ca ceva degradant și a spus că nicio literatură a lumii nu prezintă personaje de grandooarea celor din *Vechiul Testament*. Husserl se asimilase și se bucura de renume mondial, pentru a fi apoi silit să ia în seamă faptul că provine dintr-o familie evreiască. Karl Rosenzweig a chemat la reafirmarea iudaismului, Gershom Scholem începea opera sa de recuperare a istoriei ca temelie a identității evreilor în cultura lumii. Dar generația lui Wittgenstein și Heidegger a trăit altfel antisemitismul, pe care cartea *Mein Kampf* (1925), a lui Hitler, l-a proclamat politică cuprinzătoare.

Heidegger a fost acuzat că „a introdus antisemitismul în filosofie” (Faye). Alții l-au acuzat că a practicat un „antisemitism privat”. Observația lui Manfred Geier este netă: „problema evreiască nu era pentru gânditorul ființei un fenomen istoric, ci însemna o provocare filosofico-metafizică” (p. 392). Și în 1939 Heidegger scria despre „rasa” evreilor cam în termenii lui Hitler. După atacarea de către Hitler a URSS a considerat că evreii au rolul cheie în conducerea Americii, Angliei, Rusiei Sovietice. Învățatul editor al acelor *Schwarzen Hefte*, pe care le-am amintit, Peter Trawny, identifică la Heidegger un „antisemitism al istoriei ființei”. În mod neașteptat pentru un filosof de mare anvergură, Heidegger era tributar unor autori de nivel jos al lui Theodor Fritsch, care a dat funestul *Antisemitismus-Catechismus* (1887), și al lui Raymund Schmidt, care, în anii treizeci, contrapunea gândirea germană, ce ar căuta mereu ceva stabil în lume, și cea evreiască, ce ar fi dominată de raționalitate, de mobilitate și de adaptabilitate, ignorând manifest că cele două au fost, în istoria germană, în simbioză.

Wittgenstein a luat act de atacarea de către Hitler, în *Mein Kampf*, a evreilor și a revendicat pentru sine ceea ce-l caracteriza – modestia și moderația. Nu nega ascendența sa evreiască, dar era uimit că trebuie să fie pedepsit pentru ea (p. 389). El aspira să trăiască într-o societate care nu este colorată etnic, ci permite multiple moduri de a trăi viața. Nu se voia fixat prin termenul de evreu în folosința generală de atunci, dar în fața valului antisemitismului socotea ca ceva în firea lucrurilor autoidentificarea ca evreu.

Anii celui de al doilea război mondial l-au găsit pe Wittgenstein profesor, succesori al prestigiosului George Herbert Moore, la Cambridge, absorbit de scrierea celei de a doua cărți majore, *Philosophische Untersuchungen*. Era foarte preocupat să ajute cât mai mult pe cei care luptau pe front pentru Marea Britanie și voia să fie cât mai util acestora. Heidegger era profesor la Freiburg im Breisgau și ținea cursuri despre antichitatea

greacă. La sfârșitul războiului, Wittgenstein luptă cu cancerul de prostată și se retrage din nou în solitudine. Lui Heidegger aliații îi interzic să mai predea în universitate, iar filosoful se lansează în lupta pentru a nu fi marginalizat.

Cei doi nu s-au întâlnit vreodată. Nu s-au citat în scrierile lor. Raportările directe sunt foarte puține, dar nu suntem împiedicați să observăm unele implicite.

Explicit, Heidegger nu pare să fi luat notă de *Tractatus logico-philosophicus* al lui Wittgenstein. Dar citind *Sein und Zeit* paralel cu celebra scriere a filosofului vienez nu poți trece peste o diferență, pe care Manfred Geier o valorifică. Bunăoară, în *Tractatus logico-philosophicus*, Wittgenstein scria: „ceea ce poate fi arătat, nu poate fi spus”, căci nici o propoziție nu poate spune ce trebuie să aibă în comun cu realitatea pentru a putea spune ceva asupra ei. Heidegger scria în *Sein und Zeit*: „ceea ce fenomenologic poate fi arătat, poate fi spus judecând”. Adică, o propoziție este exprimată pe baza unei experiențe, ea determină obiectul cu ajutorul unui predicat logic și este împărtășirea a ceva către altcineva. Împărtășirea nu se lasă redusă la o informare, ci este exprimare. Heidegger spune că „exprimarea (Aussage) este arătare (Aufzeigung) determinatoare prin împărtășire”. Se observă bine că Heidegger iese din capul locului din restricțiile de sens pe care le stabilea *Tractatus logico-philosophicus* și se opune acestor restricții,

Cum remarcă Manfred Geier, Heidegger a vrut să stabilească ceea ce este „ființa (Sein)” luând în seamă determinațiile existențiale care permit punerea întrebării – „angoasă”, „rutina”, „nevoia” – și făcând un ocol prin adâncul „neant”, dar a mărturisit, deja în 1932, că nu știm ce înseamnă „ființa (Sein)”, chiar dacă folosim cuvântul „este”. Cercul de la Viena a țintit tocmai în acest punct – Heidegger folosește cuvinte care nu au acoperire în realitate. Wittgenstein era în legătură cu Rudolf Carnap și cu replica Cercului de la Viena la *Introducerea în metafizică* a lui Heidegger. Cei din jurul lui Rudolf Carnap au folosit de fapt optica din *Tractatus logico-philosophicus*, conținută în cunoscuta teză: a nu spune nimic altceva decât ceea ce se lasă spus, adică propozițiile științei naturii, iar când cineva vorbește de metafizică să se verifice semnificația cuvintelor.

Programul *Depășirii metafizicii prin analiza logică a limbajului*, cum se intitula scrierea coagulantă a Cercului de la Viena, s-a pus în aplicare, iar Heidegger pare să fi știut. Manfred Geier observă că „filosofii care au lucrat la analiza limbii au elaborat argumente pentru a arăta temeiurile care fac ca întrebarea fundamentală a metafizicii să nu aibă sens” (p. 214). Numai că Wittgenstein a făcut o mișcare ce se întvedea deja în *Tractatus*, când a scris: „misterul nu este cum este lumea, ci faptul că ea este” și care consta în faptul că el începe să se întrebe asupra granițelor limbii – ale acelei limbi pe care *Tractatus*-ul a luat-o drept condiție a semnificației expresiilor. În 1929, Wittgenstein s-a referit explicit la Heidegger, spunând că „știe ce gândește Heidegger cu ființa (Sein) și angoasa (Angst)” (p. 218). El a făcut atunci în esență două observații: ceea ce se gândește cu astfel de termeni nu are semnificație empirică cerută de știință; ceea ce se gândește cu astfel de termeni este o „mișcare de revenire (Anrennen) spre granițele limbii”, care „trimite la ceva (deutet auf etwas hin)”. Concluzia lui Manfred Geier este sigură: „Wittgenstein a citit părți din *Sein und Zeit* și era convins că, în lumina unei metode precise a filosofiei, fiecare propoziție în care este exprimată

Anca Seel-Constantin

Colaj

ființa (Sein) nu are referință empirică și nici conținut teoretic. El putea însă să perceapă intenția lui Heidegger, care nu ținea la vreo soluție a unei probleme științifice, ci la desfășurarea, prelucrarea și rezolvarea unei interogații metafizice care voia să dezvăluie temeiul profund al existenței umane” (p. 219).

Este limpede astfel că raportarea lui Wittgenstein la Heidegger nu s-a epuizat cu optica Cercului de la Viena. La el Augustin și Kierkegaard, cu efortul lor de a da seama de individualizarea trăirii experiențelor vieții, au avut greutate. Aceasta și face ca filosoful de la Cambridge să aspire la comunitatea în care multitudinea de moduri de viață și de destine individualizate este posibilă, în care fiecare gândește cu capul său (p. 344), iar „co-umanitatea (Mitmenschlichkeit)” domină relațiile dintre persoane, ca urmare a suferințelor și durerilor existente în lume.

Interesează, desigur, nu numai similitudini, diferențe, convergențe între Wittgenstein și Heidegger, ci și punctul de sosire al cursei lor pe scena filosofiei. Unde ajunge filosofia ce se concentrează, cu *Tractatus logico-philosophicus*, asupra limbii capabile să redea lumea concepută ca ansamblu al faptelor, se dezvoltă ca o sesizare a „gramaticii de profunzime” a gândirii și înaintează ca cercetare a varietății „jocurilor de vorbire” și „formelor de viață”? Unde ajunge filosofia ce ia formă în *Sein und Zeit*, fără a se fi încheiat vreodată, în care se vrea captarea experienței confruntării cu inexorabila moarte, ce se dezvoltă ca restabilire a metafizicii, pentru ca apoi să reinterpreteze istoria prin prisma dominației științei și tehnicii moderne? La ce se oprește fiecare dintre cele două filosofii?

Wittgenstein a fost preocupat în continuare mai mult nu atât de construcția unei limbi care să redea faptele, ci de funcționarea limbii în comunicarea dintre oameni. În ultimele două decenii ale vieții sale, ce avea să fie curmată în 1952, realitățile vieții umane le privește ca fenomenalizări ale „jocurilor de limbaj” legate de „formele de viață”. El a pus, însă, tot mai insistent, întrebarea cu privire la semnificația propozițiilor de felul „mă doare”. „Nimic nu i se pare mai important decât să lămurească sensul cuvintelor și conceptelor pe care le folosim pentru a exprima specificul omului ca ființă însuflețită și să-l înțeleagă” (p. 353). În

Bemerkungen über die Philosophie der Psychologie aceasta se observă foarte ușor. Profesiile pe care el le-a exercitat la un moment dat – învățător, grădinar, arhitect – i-au arătat că solipsismul lingvistic al scrierilor anterioare trebuie depășit. El înfăptuiește depășirea prin două opțiuni: propozițiilor de genul „mă doare” le recunoaște semnificație, iar această semnificație o plasează în relația cu cel cărui i se transmite că „mă doare”. Cu două săptămâni înainte de moarte, Wittgenstein se întreba „trebuie să fiu mai puțin sigur că cineva resimte durere decât că $12 \times 12 = 144$?” și conchidea că putem fi „siguri” că cineva are o durere, chiar dacă nu avem cum „demonstra” aceasta. Ideea lui Wittgenstein era că o propoziție ca „mă doare” sau „cineva are dureri” ține de un „joc de vorbire” care este altul decât cel al unei descrieri de felul „afară plouă” și că cele două „jocuri de vorbire” nu se lasă reduse unul la celălalt.

Heidegger a căutat în perioada postbelică să lămurească ceea ce se petrece cu „ființa (Sein)”. El a respins propunerea lui Jean-Paul Sartre de a echivala „ființarea specific umană (Dasein)” cu individualitatea aflată în fața alternativelor de alegere, care i s-a părut prea puțin. Ea nu poate da seama de istoria „ființei (Sein)” – o istorie care este între timp cea a colonizării oamenilor de către o rațiune tehnică și instrumentală, mai exact de către „interpretarea tehnică a gândirii”. „Împotriva instrumentalizării ei tehnice ca simplu mijloc de prezentare și informare, târziul Heidegger a stabilit relația intimă cu ființa a unei limbi ce-și poate câștiga esența sa tocmai din această apropiere” (p. 359). Limba devine „casa ființei”, iar poezia gândirea salvatoare. Pe terenul poeziei se creează veritabila alternativă la „gândirea tehnică”. Aici Dumnezeu se înfățișează din nou. „Toate categoriile metafizice sau teologice cu care lumii senzoriale i s-a acordat odinioară valoare mai înaltă și sens transcendent și-au pierdut forța lor efectivă” (p. 365). De acum, „numai un Dumnezeu ne mai poate salva”. Cu trei zile înainte de moarte (1976), Heidegger trimitea un mesaj în care scria: „ar fi nevoie de reflecție (Besinnung), dacă și cum mai poate fi patrie în epoca civilizației mondiale tehnice uniformizatoare”. Situația apatridă este marea problemă a acestei civilizații. ■

Etica mediocrității (II)

Aurel Sasu

Recenzia lui Ion Buzași, la volumul *O fereastră spre sacru* de Doina Pologea (*Tribuna*, nr. 382, 1–15 august 2018, p. 6), mă obligă la un preambul. Autorul știe, mai bine decât mine, că o „introducere” în opera unui autor (precizare în titlu) nu poate fi o „veritabilă monografie” (abordare a unui singur subiect, tratat complet și epuizat în detaliile sale), nici poziția de scriitor total nu rezultă, n-are cum să rezulte din simpla organizare pe capitole a cărții celui (celei) care scrie despre el. Afirmării imprudente și inutile, de la care pleacă întregul eșafodaj de generalități și de prezumții cu valoare exclusivă. Așa se face că simplele aproximații critice, în scenariul de gratuități estivale ale autorului, ajung inițiative radical-analitice, adevărate, zice criticul, de ceea ce face, combate, evidențiază, aprofundează, intensifică, sintetizează și adâncește autoarea. Cum, se va vedea în paginile ce urmează. În sfârșit, n-am înțeles formula „scriitor monah”! Ce-ar fi să gândim mai puțin provincial și mai dramatic acest subiect de psihologie literară: scriitorul Valeriu Anania într-o permanentă opoziție cu statutul de călugăr, pentru care, a repetat de atâtea ori, n-a avut nicio chemare. De ce a învins, totuși, teologul, rămâne un mister al omului și al vieții sale.

*

Plec de la gândul bun că cel care scrie despre Bartolomeu Valeriu Anania o face din admirație, prețuire și dragoste. Când pretinzi că te așezi în lumina operei sale, întâia grijă este să nu-ți folosești sufletul ca scuză pentru eventualul eșec al încântării tale. Să nu pleci de la ideea falsă că scriitorul îți spune totul în cuvinte. Fiindcă mai există și o „desăvârșire a cuvintelor”, care este tăcerea. Și niciodată nu știm dacă se deschide mai mult cerul sau ochiul inimii (Simion Metafrast). Cuvintele se pot manipula, denatura, omite sau răstălmăci, tăcerea lor rămâne întotdeauna aceeași și de neatins, ca o intrare a patriei de sus. Sacralul nu este povestea de sumar al unei cărți, ci credința că lumea se poate salva chiar din starea de cenușă. El este în sinele lumii. Este „întâlnirea sentimentelor în ele însele”, a istoriei în ea însăși și a cuvintelor în Logosul sfânt. Pe scurt, știm de la Mircea Eliade, sacralul este parte din structura conștiinței noastre. Poate glasul neauzit care strigă în noi și posibilitatea de înțelegere a „totului-întreg” în sensul Duhului total din contemplările teologice ale lui Grigore de Nazianz. O cetate „nu se cucerește decât pe dinlăuntru”, citim în *Greul pământului*. Opera lui Bartolomeu Valeriu Anania, la fel. Fără o plasare, cu gândul de biruință, în interiorul ei, zadarnică este clamarea patetică a facerii de bine. Exact eroarea pe care o face Doina Pologea în ultimul volum: *O fereastră spre cer. Introducere în opera lui Bartolomeu Valeriu Anania* (Limes/Renașterea, 2018): serii de rezumate și de istorisiri aproximative, cu pagini ale scriitorului folosite în regim de proprietate comună, după o logică insolită care, sincer, mie mi-a rămas străină. Pe cine să faci răspunzător de această „introducere” cu parfum de dramă personală. Era,

evident, obligația celor două Edituri (Limes și Renașterea), și, firește, a redactorilor lor să nu trimită în lume o simplă alcătuire de cuvinte, imatură și confuză. Bartolomeu Valeriu Anania a fost întotdeauna un om liber. Să nu facem din numele lui statuia mediocrității noastre agresive. Volumul Doinei Pologea este trista confirmare că meteahna vanității este o boală care nu se vindecă. S-o urmărim în „spațiul de joc” al autorului.

*

1. Valeriu Anania citează din Mircea Eliade (*De la Zalmoxis la Genghis-Han*, 1980, p. 248; în volumul: *Din spumele mării*, 1995, p. 111): „Mesajul cel mai profund al baladei (*Miorița* – n. n.) îl constituie voința păstorului de a schimba sensul destinului său, de a-și preface nefericirea într-un moment al liturghiei cosmice, transfigurându-și moartea în «nuntă mistică»...” Ce face Doina Pologea? Rupe în două fraza lui Mircea Eliade (citată!), reproduce, fără ghilimele, partea întâi, într-o formulare personală (În puterea ciobanului de a schimba sensul destinului, Eliade vede unicitatea și forța de reprezentare a *Mioriței* – p. 45), tot fără ghilimele scoate din context partea a doua (Ciobanul își preface nefericirea într-un moment al *liturghiei cosmice* – p. 45), pentru a construi, în final, un discurs paralel cu al filosofului, folosindu-i, evident, fără semnele citării, cuvintele, unele, după caz, eliminate în totalitate. Eliade, citat de Valeriu Anania: „În ultimă instanță, dacă *Miorița* și-a cucerit un loc unic la cele două nivele ale culturii românești – folcloric și cult – înseamnă că poporul, ca și intelectualii, recunosc, în această capodoperă a geniului popular, modul lor de a exista în lume și răspunsul cel mai eficace pe care ei pot să-l dea destinului, când se arată, ca de atâtea ori, ostil și tragic. Și acest răspuns constituie, de fiecare dată, o nouă creație spirituală” (*Din spumele mării*, 1995, p. 117). Iată pasajul lui Mircea Eliade (!) reconstruit de Doina Pologea: Poporul, ca și intelectualii (fără ghilimele), recunosc în *Miorița* „chiar răspunsul cel mai eficace pe care ei pot să-l dea destinului, când se arată, ca de atâtea ori, ostil și tragic. Și acest răspuns constituie, de fiecare dată, o nouă creație spirituală” (p. 45). În primul citat, M. Eliade scrie despre „voința păstorului de a schimba sensul destinului său” – *mesajul cel mai profund al baladei* –, cu accentul pus pe voință ca deziderat (altfel, destinul tragic se întâmplă indiferent de „acțiunea și atitudinea subiectului” – Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 117). Doina Pologea schimbă sintagma „voința păstorului” cu „puterea ciobanului”, în nepotrivire manifestă cu subtilitatea comentariului eliadesc. Din al doilea citat, una din concluziile fundamentale ale lui Mircea Eliade: românii recunosc în *Miorița* „modul lor de a exista în lume”, a fost cu desăvârșire eliminată, paragraful, trunchiat, începând cu: „răspunsul cel mai eficace” etc. O fi crezut autoarea că a face istorie, contemporani fiind cu misterele cosmosului liturgic e

un lucru de rușine? Fiindcă, acesta este, în gândirea filosofului, modul nostru de a exista în lume! Atentatul la integritatea textelor străine și distorsiunea gramatical-stilistică a cuvintelor, intervenția brutală în mesajul prim al autorului și producerea voit-alterată a fragmentelor lasă impresia unei strategii a falsului pe care n-o pot justifica decât consecvența și obișnuința.

2. Comentariul la *Metodologia și dialectica „sacralului”* (volumul *Din spumele mării*, 1995) se încheie cu „o speculație asupra etimologiei fanului”. Textul complet al lui Valeriu Anania este acesta: „Dacă, în sensul gândirii lui Eliade, îi restituim cuvântului înțelesul original, rezultă că profanul se situează pe undeva la periferia sacralului, dar niciodată în afara lui, că el, într-un fel sau altul, participă la sacralitate” (p. 95). Ce face Doina Pologea? Face abstracție că efectul e condiționat („dacă în sensul...”) și, dintr-o concluzie, despărțită, în text, prin virgulă, construiește o propoziție independentă, cu majusculă: „Rezultă că profanul se situează undeva (Valeriu Anania spune: *Pe undeva*) la periferia sacralului, dar niciodată în afara lui” (p. 117). Ideea capitală a participării, „într-un fel sau altul”, a profanului la sacralitate îi pare Doinei Pologea inutilă. Prin urmare, în citatul ei o suprimă.

3. În „mitul cosmogonic de structură bogomilică”, remodelat, poporul român a introdus, zicea Valeriu Anania, „nuanța unui Dumnezeu care nici nu este solidar cu imperfecțiunea creației și răul din omenire, dar nici nu este aruncat în afara lumii” (*Mituri românești în viziunea lui Mircea Eliade*, în volumul *Din spumele mării*, 1995, p. 111). În citatul său (p. 119) Doina Pologea omite: „și răul din omenire” (de ce l-o fi pus autorul acolo?), liberă de orice lealitate față de logica textului.

4. În *Dramă istorică și poezie dramatică* (volumul *Din spumele mării*, 1995), Valeriu Anania nu spune că „în poezia dramatică apar alte legi decât cele ale teatrului propriu-zis” (Doina Pologea, p. 122). Autorul este extrem de specific: „el (poetul dramatic – n. n.) gândește și lucrează după alte legi decât cele ale teatrului propriu-zis” (p. 130). Putem imagina orice pe seama unui text? Cu siguranță! Singura condiție este să ne raportăm la ceea ce citim, nu la ceea ce mistificăm. Fiindcă, între „apar alte legi” (într-un gen literar) și „lucrează după alte legi” e o importantă nuanță care dă sau nu dreptul la viață poetului dramatic!

5. În *Cuvântul lămuritor asupra Sfintei Scripturi*, textul, extrem de limpede, al lui Bartolomeu Valeriu Anania, este acesta: „Ca parte a lumii ortodoxe, poporul român și-a avut Biblia tradusă tot după Septuaginta” (p. 11). Un alineat înainte, se discutase despre autoritatea versiunii în alte spații culturale. Doina Pologea schimbă textul Mitropolitului și-l reproduce, fără ghilimele, în variantă proprie: Ca parte a lumii ortodoxe, poporul român a avut mai multe ediții ale Bibliei, traduse după Septuaginta (p. 199). Nimic nu este surprinzător. Colaboratorii lui G. Galaction la traducerea Bibliei, din 1936, în accesul de intimitate strivitoare a Doinei Pologea, sunt Radu (părintele Radu Vasile) și Munteanu (Patriarhul Nicodim Munteanu). Cine a spus că lipsa de complex nu creează monștri?

6. O afirmație lipsită de sens, la pagina 131, din volumul *O fereastră spre cer*: Celor prezentați în *Rotonda plopilor aprinși* (1983), Valeriu

»

Anania le-ar fi stat „aproape în momentele cele mai dificile ale vieții”. Chiar așa? Gala Galaction a murit, paraplegic, în 1961, după șase ani de cumplită suferință. Prima și ultima vizită a lui Valeriu Anania la bolnavul, „nemișcat, ca o statuie de ceară”, s-a întâmplat „curând după 1955”. În anul morții „faunului creștinat”, scriitorul se afla în detenție. Anton Holban a murit, în 1937, pe un pat de spital. A fost iubit ca profesor și atât! Pe L. Blaga îl cunoaște în 1947 (în 1948, filosoful își pierde Catedra), îl reîntâlnește în 1956, apoi în 1958, într-o stație de tramvai, după care „neîndurările aceluia deceniu” îi va despărți pentru totdeauna. Prima întâlnire cu V. Voiculescu datează de prin 1952. În 1953, pare că el și Al. Mironescu au fost cei dintâi cărora Valeriu Anania le-a citit în întregime *Miorița*. Ultima întâlnire a avut loc în 1955. În 1958 poetul isihast e condamnat la cinci ani de detenție (eliberat în 1962, moare după un an!). Valeriu Anania se afla în penitenciarul din Aiud. Dincolo de admirația pentru marele dascăl, relația cu Victor Papilian a fost una strict literară. La Cluj, lectura, cu voce tare, a piesei *Drumuri* (cinci dimineți de „cenaclu în doi”) și

câteva participări comune la șezătorile publice, organizate de Societatea Scriitorilor Români din Ardeal; la București, după 1952, întâlnirile aproape zilnice la Spitalul Colentina (profesorul suferea de inimă), consumate în aceeași reverie a metaforei poetice. Ca să fi fost aproape de momentele dificile ale celorlalți, Valeriu Anania trebuia să fi fost un om liber. Or, n-a fost! Liber l-a făcut scrisul. Este adevărat, i-a ajutat, material și financiar, cu complicitatea Patriarhului, pe T. Arghezi și pe Radu Gyr, dar cu prețul scump plătit al propriei sale libertăți.

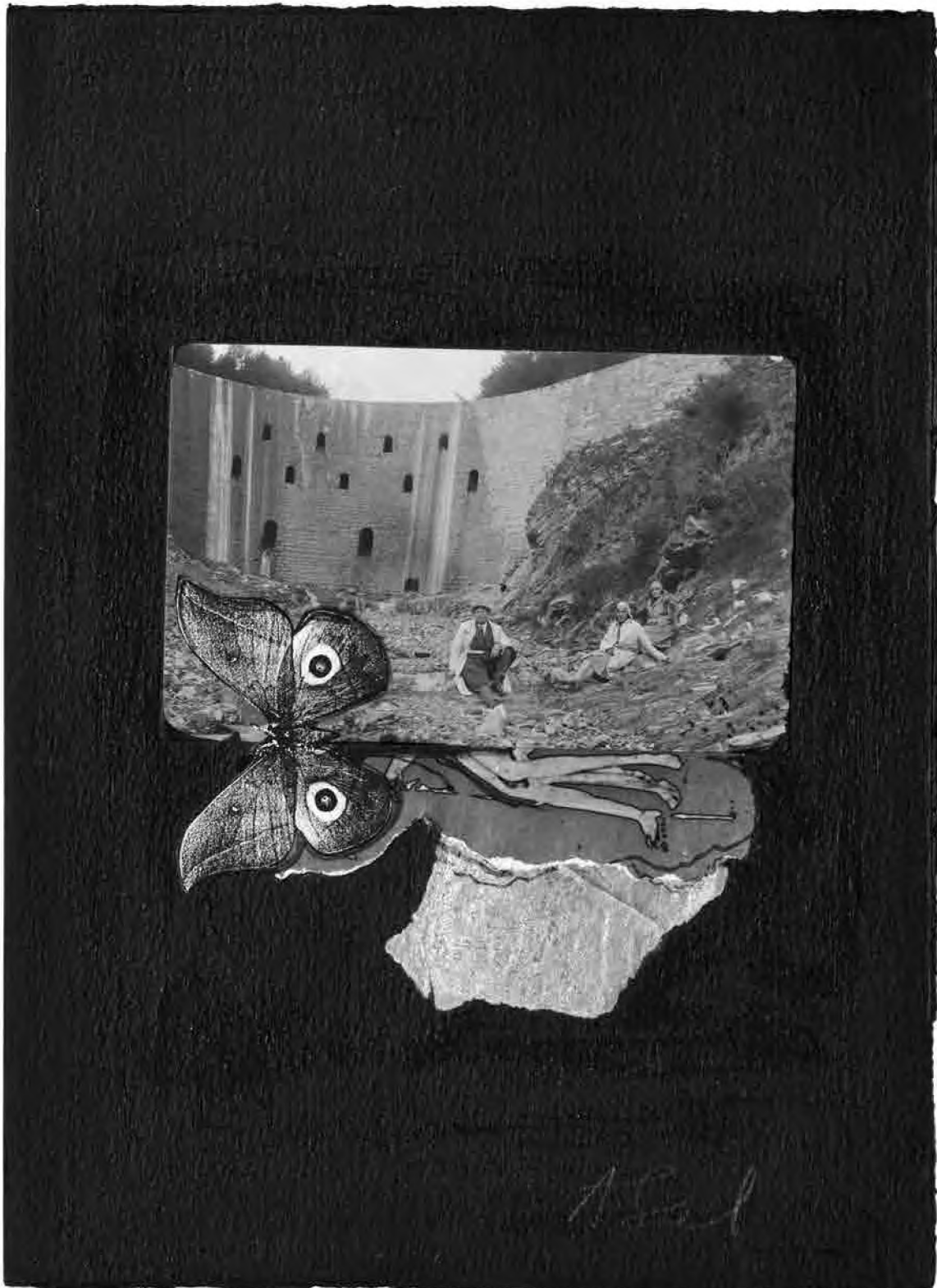
7. Un galimatias este, în cartea Doinei Pologea, parafraza întâlnirii lui Valeriu Anania cu Gala Galaction, relatată în *Rotonda ploilor aprinși*. În genunchi, lângă trupul nemișcat, Valeriu Anania ia mâna dreaptă a bolnavului, o sărută, o ține într-a lui vreme îndelungată și o mângâie cu cealaltă, „încercând să murmure versuri din Eminescu” (ediția Polirom, 2009, p. 86). Scenă cu extraordinară încărcătură emoțională. Ei bine, acest „încercând să murmur”, gingaș ca o adiere, este înlocuit de Doina Pologea cu prezentul unui verb nou din care lipsește și sfoasa dezmierdare a gândului și discreta

duioșie a gestului. Valeriu Anania, zice ea, ținea mâna celuilalt, „șoptind versuri de Eminescu” (p. 136). O scenă mai falsă nici că se putea imagina. Valeriu Anania *încearcă* să-l ghicească viu pe Gala Galaction, să-i fie el însuși o „rugăciune a sufletului”, să pătrundă în „tăcerea adâncurilor” lui, nu să-i fie partener (imposibil, de altfel) ocazional de dialog (șoptindu-i... etc.). Ceea ce urmează: „Mi s-a dat cu părerea că în podul palmei a tresărit pentru o secundă degetul său cel mijlociu” (ediția Polirom, 2009, p. 86) – duce mai departe sugestia unei posibile înțelegeri de dincolo, din lumea invizibilă a cutremurării și a spaimei. Din lumea Duhului sfânt. A se observa că cel care „tresare” este degetul mijlociu al bolnavului, parte a crucii în semnul binecuvântării creștine. Posibil să fi fost și tresărirea din podul palmei tot un semn al crucii? Putea altcineva decât Doina Pologea să facă abstracție de spusele autorului și să schimbe această extraordinară intuiție într-o propoziție ternă și anostă? Iat-o: „Anania simte o apăsare a degetului celui aflat în comă” (*op. cit.*, p. 136). Ce poate fi mai vulgar! Anania, simte o *tresărare*, nu o *apăsare* și, încă o dată, nu a *degetului*, a oricărui deget, ci a *degetului mijlociu*. Chiar nu ne mai plac cuvintele scriitorului? Experiența din casa lui Galaction, zice el, „putea să arate că bătrânul știe tot ce se petrece cu el și împrejurul său” (*op. cit.*, p. 87). Doina Pologea reproduce observația (p. 136), mai puțin ultima parte: „și împrejurul său”, pe care o omite fără ezitare. I s-a părut o mențiune inutilă? Dar „împrejurul său” era familia lui, cu dovezile ei de dragoste și cu capacitatea ei de jertfă. Din ce motiv acest candid-insolent gest de cenzură literară?

8. Bartolomeu Valeriu Anania în *Introducere la Ecleeziast*: „Asemenea lui Iov, autorul se situează în răspăr cu gândirea tradițională” (Biblia, ediție jubiliară, 2001, p. 848). Doina Pologea repetă, fără ghilimele: Este o carte scrisă în răspăr cu gândirea tradițională (p. 222). Intră târziu, zice Arhiepiscopul, în Canonul Vechiului Testament: „abia între anii 90 și 100, printr-un Sinod care s-a ținut la Iamnia” (*ibidem*). A intrat, totuși, în canonul Vechiului Testament în urma hotărârii Sinodului de la Iamnia (p. 222), preia Doina Pologea fraza autorului, în regim de bun personal.

9. Valeriu Anania explică unde s-au zămislit *Amintirile pelerinului apter*: sub pământ, în celula patru a Jilavei, care „adăpostea academia celor aproape patruzeci de intelectuali cu condamnări grele” (ediția Polirom, 2009, p. 17). Autorul spune: „aproape patruzeci de intelectuali”, Doina Pologea simte nevoia să-l corecteze: „mai mulți de patruzeci de intelectuali” (p. 22). Povestirile „generației subterane”, aflăm din *Prefața* la volum, erau menite „să potolească spaimele și să dea suferinței un sens” (*ibidem*, 2009, p. 17). Verbul „a potoli” nu place Doinei Pologea, prin urmare îl înlocuiește cu „a birui”, făcând din osândiții penitenciarului niște fericiți biruitori ai terorii. Cât de ușor se rescrie istoria.

10. În sfârșit, este o impietate să repeți invariabil, în peste 200 de pagini, numele lui Dumitru Stăniloae, *Stăniloae*. O simplă eroare, în seria atât de lungă a contrafacerilor? Nu cred! Totul seamănă, mai degrabă, cu povestea cizmarului, care s-a întins „mai sus de-ncălțăminte”, dintr-o celebră fabulă a lui T. Arghezi.

Anca Seel-Constantin

Portrete de familie, tehnica mixtă, 30 x 25 cm

„Munca l-a făcut pe om, dar nici lenea n-a omorât pe nimeni!”

Ani Bradea

S pune o binecunoscută și gustată parafrază românească a filosofiei lui Marx. Împărtășită, se pare, nu doar de către români, sau cel puțin aceasta este impresia pe care mi-a lăsat-o recenta vizită la cascada Niagara, în acest an, la început de iulie.

Ajunsă în Canada, cu delegația Revistei Tribuna, la invitația Asociației Culturale Române *Nae Ionescu*, din Hamilton, am văzut, prin bunăvoința gazdelor care au inclus în program excursia, renumita cascadă de pe malul canadian al râului cu același nume. Un loc care s-a dezvoltat ca o destinație turistică de lux, judecând după hotelurile cu multe stele (nume cu rezonanță în lume), și prețurile extrem de piperate pentru orice ai vrea să cumperi de acolo, de la o simplă băutură răcoritoare, sau o masă frugală, până la suvenirurile care te îmbie la tot pasul în zona destinată distracției. Apropo de zona de distracție a Niagarei, aceasta seamănă mult cu satul de vacanță Mamaia de la marea noastră, doar că e ceva mai multă strălucire și, desigur, totul e mai scump. Nu lipsesc nici de aici caruselurile, un muzeu al figurilor de ceară, o casă a groazei, buticuri care vând kitschuri îmbietoare la tot pasul, și în plus (obiectiv cu care pliantele de promovare se mândresc foarte mult) o casă răsturnată în care funcționează baruri și restaurante. Dar nu despre ofertele de petrecere a timpului în stațiunea canadiană îmi doream să vorbesc aici.

Imediat ce am ajuns în apropierea cascadei, părăsind parcare, am traversat un parc destul de întins, cu gazonul tuns, bine întreținut, și arbori cu umbra generoasă. Ce m-a frapat, tăind parcul în lățime, o scurtătură spre zona de promenadă care duce, de-a lungul râului, la cascadă, a fost aglomerația, mulțimea răspândită peste tot pe iarbă, la umbra copacilor, dar nu numai. Grupuri și grupulețe de indivizi, familii cu mulți copii, adunați sub umbrele, ori sub copaci, ferindu-se de soarele care ardea cumplit în după-amiaza de duminică, strânși în jurul unei mese improvizate, așezată direct pe jos, sau pe băncile din parc reutilizate în acest sens, unii prăjind hamburgeri pe grătare micuțe (aduse, cu siguranță, de acasă), o lume peștrită venită la picnic parcă din întreaga lume, dacă era să mă ghidez după îmbrăcăminte, în inima exclusivistei destinații de vacanță a Canadei. Femei acoperite de vălul islamic, bărbați în tradiționalul port arăbesc, sau alții purtând turbanele care făceau trimiterea spre colorata Indie, mai ales că erau însoțiți de femei în sari, copii, mulți copii, unii alergând desculți după câte o minge (seara am văzut în parcul părăsit, liniștit după agitația de peste zi, o sanda de copil, uitată probabil în graba cu care au fost strânse lucrurile, dar și multe alte resturi menajere!), toți se bucurau de o zi de vară petrecută în natură, doar că alegerea locului mi se părea ciudată. Mai ales că am aflat, întrebându-l pe Radu, cel care ne-a dus cu mașina acolo, cărei categorii sociale aparțineau oamenii aceștia. În primul rând m-a intrigat faptul că făceau focul în parc, cred că nici la noi nu se acordă asemenea libertăți pe spațiile public-amenajate. Am întrebât dacă au voie să facă asta, iar Radu mi-a

spus că, până cu puțin timp în urmă, nu au mai fost văzute asemenea scene la Niagara. Parcul era doar pentru promenada celor cazați în hotelurile de aici, sau a vizitatorilor ocazionali și de weekend. În ultimii ani, fenomenul migrației a atins cote nebănuite în Canada. Însă mulți dintre cei veniți au preferat ajutoarele sociale oferite de stat, în locul ofertelor de joburi cu care firmele și marile companii au încercat să-i atragă. S-a ajuns astfel la situația în care politica de deschidere a granițelor pentru imigranți să aducă mai multe dezavantaje decât avantajele statului canadian. Tot nu credeam că am înțeles bine: adică cei care-și făceau weekendurile în parc la Niagara, una dintre cele mai scumpe destinații de vacanță din Canada, erau beneficiari de ajutoare sociale? Și la noi mass-media a făcut valuri cu știrile despre asistații social care-și duceau acasă ajutoarele alimentare cu mașinile proprietate personală! Păi într-o societate ca a Canadei, construită în exclusivitate pe mașină (la distanțele enorme care trebuie parcurse acolo, de acasă până la orice punct de interes, respectiv magazin, spital, școală, mașina e, fără discuție, o primă necesitate) nici nu-mi imaginez că aceia pe care i-am văzut făcând picnic la Niagara nu au ajuns acolo cu mașinile lor. Desigur, economic vorbind, comparația dintre cele două state nu se susține. Dar nu cred că la noi beneficiarii de ajutoare sociale își fac weekendurile la un grătar în Parcul Ghica din Sinaia, de pildă.

Cu toată imigrarea masivă, Canada continuă să aibă un mare deficit de populație, raportat la suprafața ei. Doar că sunt așteptați, cum e și normal, cei dornici de muncă. Se caută mai ales fermieri, care să populeze și să cultive imensele suprafețe de teren agricol. Există și o glumă a locului, care spune că dacă unui fermier îi fuge câinele de acasă, două zile îl tot vede, atât de goală și de întinsă este câmpia din jur. Se caută forță de muncă în industrie și servicii, băncile fiind foarte generoase cu cei eligibili, cei care pot dovedi nu doar că au un venit sigur, dar și că sunt buni plătitori de taxe. Se dau ușor împrumuturi, dacă punctajul, obținut din plata la timp a facturilor, a tuturor facturilor (inclusiv a telefonului, de exemplu), este bun. Familiștii sunt primii interesați de oferta băncilor pentru a-și permite casa visată. Iar de aici și până la înregimentarea în sistem vreme de mulți, mulți ani, mai e doar un pas. Pentru că mai sunt totuși imigranți care, dezamăgiți de unele aspecte, prezizibile, ale viitorului pe continentul nord-american, ar dori să se întoarcă în țările de origine. Rămâne însă o problemă: creditul pentru casă, sau, dacă nu mai e cazul și casa e plătită deja, dificultatea de a o vinde.

Am întâlnit în Canada oameni mulțumiți de viața lor, oameni al căror timp cotidian se împarte între serviciu, casă și supermarketul de unde-și iau cumpărăturile. După ce s-au străduit să-și facă recunoscute studiile din România, de la universități de stat, echivalente doar cu alți patru ani de școală canadiană, obținând, în final, slujbe în domeniile pentru care s-au pregătit, după ce au părăsit apartamentele închiriate în zgârie norii din orașe pentru casele frumoase,

pe care și le-au permis după ani de muncă și împrumuturi la bănci, din cartierele selecte de la periferii, se declară mulțumiți de situația lor și tot ce-și doresc este să trăiască acolo, pentru totdeauna. Ei sunt imigranții economici, așa se declară, iar bunăstarea actuală constituie obiectivul atins, pentru care au părăsit România. Am cunoscut însă și tineri părinți care, nemulțumiți de sistemul de educație canadian, de nivelul scăzut (declară ei) al școlii în Canada, de politicile sociale și de educație sexuală implementate silit, spun tot ei, copiilor de la vârste fragede, doresc să se întoarcă în România. Oricât de criticat ar fi sistemul de educație românesc, cred acești părinți, este oricum mult mai înalt și de preferat celui de peste ocean. Sunt oameni care, deși au trăit zece-cincisprezece ani în Canada, și au reușit să câștige suficient cât să-și permită o casă fără să se împrumute, ba chiar să economisească sume importante, consideră societatea românească un mediu mult mai sănătos pentru creșterea copiilor decât este în prezent, și decât se preconizează a fi în viitor, societatea canadiană. Nu știu dacă aceste aprecieri ar trebui să fie (doar) motive de mândrie națională, sau mai potrivit ar fi să ne îngrijorăm. Pentru că în ciuda semnalelor zilnice pe care le avem în presă, a criticilor permanente la adresa învățământului românesc, de afară se vede, încă, performanța. Comparativ cu alții, mult mai dezvoltată economic, s-ar părea că, din acest punct de vedere cel puțin, stăm bine. Și dacă e așa, ar fi cazul să ne trezim și să oprim tăvălugul, să oprim alunecarea, până nu este, iremediabil, prea târziu.

La începutul emigrării masive a populației românești pentru muncă spre statele mai dezvoltate din punct de vedere economic, mă refer aici la primii ani după integrarea în Uniunea Europeană, România înregistra o lipsă acută a ofertelor pe piața muncii. Țări precum Italia, Spania, Anglia, Belgia, ca să le pomenesc doar pe cele mai reprezentative, au înghițit și continuă să înghiță mare parte din forța de muncă activă din România. Unde, de la an la an, firmele au rămas în deficit de personal, ajungând azi să-și aducă angajații de la distanțe considerabile, de zeci de kilometri, pe cheltuială proprie, în orașe și în imediata apropiere a acestora negăsind persoane interesate de ofertă. În servicii, personalul calificat lipsește aproape cu desăvârșire (în comerț, ca să dau doar un exemplu, lucrează, în majoritatea cazurilor, persoane care s-au pregătit pentru cu totul alte domenii), iar în agricultură nu știu ce ar mai fi de spus după ce satele României s-au depopulat, pur și simplu, în ultimii ani. Sigur, oferta de muncă nu e suficientă pentru a-i convinge, pe cei care trăiesc și muncesc acum în Europa sau în America, să se întoarcă acasă. E nevoie de politici economice și sociale clare, motivante, munca pe bani puțini nu e atractivă pentru nimeni. S-au făcut pași în unele domenii, în altele însă nu s-a schimbat nimic. În aeroportul din Toronto, în lungul timp al așteptării bagajelor după un zbor anulat, am întâlnit un român din Prahova, chirchit din cauza unei dureri acute de stomac. I-am oferit un calmant și am schimbat câteva vorbe. „Eu, în urmă cu zece ani, din pricina unor probleme familiale și financiare, mi-am pierdut afacerea din țară. De atunci tot umblu prin lume, acum am fost într-o delegație, trimis de compania la care lucrez în prezent. Cu toate acestea, nu înțeleg cum de românii preferă să slujească la străini, în loc să pună umărul în țara lor? Și mai ales, nu înțeleg cum pot trăi departe de România în care s-au născut?” Ca să nu sune a slogan de promovare, prefer să nu comentez deloc afirmația. Cât privește dorul de casă, numai cine n-a fost plecat departe nu știe ce înseamnă!

„Zilele comunei Teaca” – Retrospectivă și perspectivă

Tudor Cățineanu

După 20 de ani, am revenit în comuna mea natală Teaca (Județul Bistrița-Năsăud), ca invitat la festivalul „Zilele comunei Teaca”. De când nu am mai văzut-o, comuna Teaca s-a transformat și în întregul ei, și pe detalii: străzi noi, case noi sau renovate, chiar și biserici noi. Totul pare pregătit – așa cum s-a și sugerat de către domnul Vasile Puica, vicepreședinte al Consiliului Județean Bistrița-Năsăud – ca Teaca să redevină oraș, așa cum a și fost cândva.

Prima parte a festivalului (Sâmbătă, 28 Iulie) a fost una aniversativă: *documentară și poetică*, urmată de o slujbă specială, cu ocazia împlinirii a 10 ani de la sfințirea ultimei picturi din biserica Ortodoxă. A doua parte (Sâmbătă seara și Duminică, 29 Iulie) a fost una de spectacole de muzică ușoară și folclorică, la care a participat și ansamblul local „Cununa grâului”, înființat și condus de Florentin Archiudean și Cornelia Ardelean-Archiudean. Prima parte s-a desfășurat la Casa de cultură, din centrul comunei. Clădirea este renovată complet, încât abia am recunoscut-o. Copil fiind, aici am văzut pentru prima dată un film, iar a doua zi, cu câțiva prieteni, ne-am dus în spatele ecranului, rămânând descumpăniți că nu am descoperit nimic acolo. Tot în sala mare a Casei de cultură se organizau și balurile. Noi, tinerii, dansam, iar vârstnicii (mai ales mamele) stăteau pe scaune, de jur-împrejur, admirând și comentând. În perioada 1960-1970, în comună eram mai mulți studenți, care eram și buni prieteni. Împreună, coordonați de Profesoara Ileana Dumitrescu, am dat mai multe spectacole de teatru, pe scena destinată oricărui spectacol de cântec, dans și voie bună. Dintre piesele de teatru jucate, îmi amintesc mai ales de

Jocul de-a vacanța, de Mihail Sebastian, în care personajul masculin principal era Emil Rus, cu care am rămas colegi și la Facultatea de filologie din Cluj-Napoca, și care a participat la recentul festival, inclusiv verbal (cum îi șade bine unui filolog).

Revenind la prezent, secvența documentară a primei părți a fost consacrată aniversării a 700 de ani de la atestarea documentară a comunei Teaca. După ascultarea imnului, Domnul Primar al comunei Teaca, Damian-Iustian Muntean, a deschis evenimentul aniversativ cu un Raport sintetic privind acest interval istoric de 7 secole. Au intervenit și alți comentatori, prezenți la eveniment. Am intervenit și eu, ca autor al unui studiu, „Comuna Teaca”, publicat în cartea *Transilvania, în cuvinte*. Acest volum de sinteză, consacrat unui secol de la înființarea României, ca stat unitar, a fost coordonat de doamna Irina Petraș, și a apărut la Editura Școala Ardeleană, condusă de fostul meu student, George Vasile Dâncu. Un moment de surpriză a fost acela când prietenul meu din copilărie, Zaig Eckehard (Hardi), fost și el Primar al comunei Teaca, a prezentat o hartă veche și rară, privind atestarea comunei. Jurnalistul și etnologul Menuț Maximilian, Redactor-șef al ziarului „Răsunetul” din Bistrița, și un mai vechi prieten al manifestărilor aniversative și culturale din județ, a salutat ideea Primăriei de a aniversa și personalități în viață, ale comunei, nu numai pe cei plecați definitiv dintre noi, și rămași doar în amintirea noastră.

Secvența cea poetică a fost consacrată prezentării cărții mele *Trădarea rimelor*. Au fost prezenți trei comentatori, invitați din Bistrița. Scriitorul și omul de cultură Alexandru Uiuu – fost student

și doctorand al meu – a făcut o prezentare sintetică – aproape biografică – a întregii activități, de la plecarea mea din Teaca, până la întoarcerea „acasă”. Doamna Dr. Daniela Fulga, Profesoară la liceul bistrițean „Liviu Rebreanu”, a recurs la o analiză structurală a întregului volum, pe nivelurile interferate și pe cercurile concentrice ale acestuia. Domnul Olimpiu Nușfelean, Director al revistei „Mișcarea literară”, a recurs la o încadrare culturală și europeană a volumului, invocând câțiva autori care au găsit punți de legătură între Filosofie și Poezie.

Prima parte, cea de Sâmbătă, s-a încheiat cu o masă pe cinste, oferită de Primărie. Bucatele oferite, țuica și vinul, mi-au amintit de vremurile de altădată, când familia mea era tecană, tata Victor fiind agricultor, dar și viticultor. Încununarea ne-a oferit-o marea noastră cântăreață, Cornelia Ardelean, cu un cântec despre Ardeal, dar și cu o priceasă religioasă, aducătoare de lacrimi. Din păcate, nu am putut participa și la partea a doua a festivalului, fiind obligat să mă întorc la Cluj-Napoca, sub presiunea unor urgențe. Promit că în anii care vor veni, mă voi „răzbuna” cu vârf și îndesat, precizând că după părerea poetului ardelean Ioan Alexandru, verbul „a răzbuna” înseamnă „a limpezi”. De aceea și George Coșbuc rostește versul „Norii s-au mai răzbunat/ Spre apus, dar stau grămadă/ Peste sat”. Să sperăm că nu și peste viitorul oraș Teaca!

În final, aduc mulțumirile mele sincere și adânci Domnului Primar Damian-Iustian Muntean și Domnului Viceprimar Vasile Petruș, pentru modul în care s-au implicat în întreaga organizare a festivalului „Zilele comunei Teaca”. Organizarea a fost una fără cusur, sau „ca la carte”, cum se spune. Îi mulțumesc, apoi, lui Florentin Archiudean (unul dintre „verii mei dulci”, după mamă), cu care am păstrat legătura pe parcursul pregătirilor pentru festival. Le mulțumesc celor trei invitați de la Bistrița, pentru comentariile lor calificate, „la subiect”, cum se spune. Un alt „văr dulce” – după tată – Teofil Bugnar (Luțu), și-a adus și el contribuția la bunul mers al „trebii”, ca gazdă și călăuză prin Teaca cea de azi. Precizez aici că în elaborarea articolului-studiu „Comuna Teaca”, din volumul *Transilvania, în cuvinte*, m-am bazat pe diverse informații, dar multe dintre ele le-am verificat – direct sau telefonic –, recurgând la cei trei prieteni din copilărie, menționați deja: Zaig Eckehard (Hardi), Emil Rus și Teofil Bugnar (Luțu). În sfârșit, dar nu în ultimul rând, le mulțumesc din suflet tecanilor, care au participat în număr mare la acest eveniment, dovedind receptivitate intelectuală și sensibilitate afectivă.

Mulțumiri speciale trebuie să aduc editurii „Școala Ardeleană”, respectiv lui George Vasile Dâncu, nu numai pentru editarea volumului *Trădarea rimelor*, ci și pentru numărul de exemplare care au fost destinate acestui eveniment. O parte dintre exemplare au ajuns la Școlile sau Bibliotecile din satele comunei Teaca, adică Ocnița (în care m-am născut), Viile Tecii, Archiud, Pintic și Budurleni.

PS. În Teaca și în satele învecinate, am peste 30 de „veri și verișoare dulci”. Am hotărât ca în anul care vine (2019) să organizăm un festival nou, al cărui titlu să fie „Clanul verilor și verișoarelor din Teaca”. Așa să ne ajute Bunul Dumnezeu!

Rezistența prin distracție (I)

Oana Pughineanu

În data de 6 august, la ora 7,41 dimineața se mai auzeau chiar și de la 4 km *beaturile* Untoldului amestecate cu traficul aglomerat și dat peste cap din mica noastră Veneție. O combinație de zgomote inedită, un fel de pizza Hawaii pentru creier, minte și suflet. Nu pot să îmi imaginez cum e să trăiești în zona Parcului Central sau să fii pacient la Spitalul de Copii sau la Clinica de chirurgie Buco-Maxilo-Facială din apropiere. Probabil te simți ca în închisorile lui Pinochet care a folosit muzica lui Julio Iglesias, la volum maxim, pentru a chinui prizonierii. Părerile despre Untold sunt împărțite, chiar dacă, e evident că mica noastră Veneție nu are infrastructura necesară susținerii unor festivaluri de anvergură. Orice simplă căutare pe Google pornind de la „best european festival” are ca rezultat o listă de evenimente muzicale la care participă milioane de persoane, și dă măsura a ceea ce poate face urbea noastră. Dar desigur, alții pot suferi mai moderat sau deloc pentru „a-și pune orașul pe hată”. Mă îndoiesc că un festival precum cel de la Szeged, care adună cam 400.000 fani se desfășoară în „Parcul (lor) Central”. Însă trecând peste inconvenientele și ilegalitățile pe care presa le comentează în fiecare an, tema „sufe-

rinței câteva zile pe an” pentru mica noastră Veneție, rămâne demnă de urmărit. Cum pe timpul vacanței nimic nu poate fi mai antrenant la Cluj decât să citești comentariile de pe facebook, m-am trezit că urmăresc aceste perle de înțelepciune populară apărute sub o postare în care cineva explica ce se poate face legal în privința poluării fonice. Deși textul era extrem de tehnic și rațional multe dintre „răspunsuri” făceau trimitere la „ciuma roșie”. Orice nemulțumire era taxată cu „vreți să ne întoarcem la comunism”? Adică la vremea aceea odioasă în care nu existau festivaluri cu aceeași invitați răsufiați în fiecare an și mica noastră Veneție în care nu se poate respira sau circula nu era încă buricul pamântului? Tineri entuziaști nu pot răspunde cu o minimă logică la propunerile neUntoldiștilor. Când unii scriu despre decibeli (limita legală de zgomot admisibil în interiorul locuinței), despre Direcția De Sănătate Publică Cluj sau despre cererea ca acest festival să nu se mai desfășoare pe unicul spațiu verde mai acătării dintr-un oraș în care spațiul verde nu mai e nici măcar amintire, iar ceilalți răspund cu „întoarcerea la comunism” ai impresia că urmărești o psihoză colectivă, în care tot felul de refulări apar deghizate cu măști carica-

turale. Marele C este argumentul suprem din partea unor generații care nu își vor permite niciodată să dețină o garsonieră în oraș sau în cartierele-dormitoare fără împrumuturi masive de la bănci, mama, tata, mătușa și verii de gradul 5, care nu își vor permite niciodată o familie sau nu vor avea niciodată un salariu decent (în caz că nu se încadrează în cele trei meserii bine plătite din urbea noastră). Statisticile despre nivelul de trai al milenialilor sunt dezastruoase în întreaga lume, ce să mai spunem de ai noștri pe care se vor face tot felul de experimente, începând cu eliminarea salariului minim în sectorul privat. Totuși, probabil și peste 40 de ani când milenialii nu vor avea bani nici de o aspirină, explicația va fi tot marele C, la fel cum îmi imaginez, că și peste 100 de ani, fiecare președinte al României (în caz că va mai rămâne cineva în afara de antreprenori, bancheri și politicieni) își va începe mandatul cu „condamnarea comunismului”. Și totuși, aici nu este vorba despre orientarea politică. Orice orientare ai avea, nu poți susține că ești o persoană cât de cât rațională sau beneficiind de o minimă logică, dacă la probleme extrem de actuale și concrete (gen decibeli) tu răspunzi cu marele C. Comunismul nu poate ține loc de silogisme. Nici faptul că ești fan Armin van Buuren. Iar a evidenția o problemă nu e un atac la persoană și nici o căclătorie în timp.

Dacă tot am survolat psihoza din mediul virtual, mi-am spus că ar fi interesant să merg și la locul faptei. Tot în data de 6 august, la ora 8 dimineața urmăream cu aparatul foto tinerii care ieșeau de la ultimul concert. De obicei, întâmpin fețe morocânoase când fac fotografii pe stradă. Trecătorii sunt reticenți la orice încălcare a spațiului personal, iar angajații plictisiți sau obosiți, care ar merita un album, își exprimă extrem de vocal nemulțumirea, dar nu apărând propria intimitate, ci brandul sau patronul. Doamnele pensionare din chioșcurile de ziare sar ca arse când văd aparatul foto. E de înțeles. Trăiesc cu frica de a pierde bruma de bani lunară pe care o primesc. Privindu-le, gândul îmi zboară la un articol citit recent, „The survival of the Richest (Supraviețuirea celui mai bogat)”, în care autorul povestește experiența pe care a avut-o la o conferință despre „viitorul tehnologiei”. Întrebările erau legate de felul în care bogații, în urma Evenimentului (schimbări dramatice de climă, război etc.) puteau să mențină docile armatele care le vor apăra domeniile cu aer condiționat și hrană (“How do I maintain authority over my security force after the event?”). Răspunsul e simplu, testat de milenii. Cu doze mici de „salam”, aruncate când și când. Cu șantajul „dacă nu ești tu e altul” sau „pâinea de pus pe masa copiilor”. Ca de obicei. Nimic nu pare mai îndepărtat decât acest viitor apocaliptic, în care nici banii nu vor mai avea valoare, când privești tinerii untolderi. Ei nu fac parte din categoria celor care se fereșc de aparatul foto. Din contră, se simt chiar jigniți de faptul că nu sunt în cadru, iar unii sar în fața aparatului pentru a remedia acest neajuns. Momentele de bucurie nu trebuie dosite. Nici cele de supărare. De fapt, niciun moment. Fiecare hamburger mâncat sau fiecare tricou purtat cu mesaje pline de tâlc (The revolution is loving yourself) trebuie făcute vizibile.

Anca Seel-Constantin

Sărbătoarea

Doi poeți elvețieni de expresie germană

Erwin Messmer

Erwin Messmer s-a născut în 1950 în Bodensee (Elveția). A studiat filosofie și literatură germană apoi orgă și pian la Conservatorul din Bratislava. Trăiește la Berna ca muzician, scriitor și publicist liber profesionist. Face parte din redacția revistei literare „ORTE”. Pe lângă numeroase volume de poezie publicate, a înregistrat CD-uri cu concerte pentru orgă și pian. Concertează ca organist, pe numeroase scene muzicale europene. Este considerat un talent multilateral. În creația poetică, ritmul și muzicalitatea sunt trăsături evidente, dar și umorul subtil, seriozitatea nemachiata și concretețea unei limbi care scrutează orizontul realității imediate cu o remarcabilă acuitate. Recentul său volum de poezii intitulat *Doar în grabă să mîngîi fericirea* (edition 8) propune o remarcabilă filozofie poetică a cotidianului, a gesturilor simple, banale, a sentimentelor fruste în care autorul descoperă nebanuite semnificații. Un volum care-l plasează, clar, în plutonul de frunte al poezilor elvețieni contemporani.

Toaletamaturală

Pe bordura oglinzii
briciul pămătufului
și săpunul alături
sticluța de la Dior

Chiar și morților
le mai încolțește părul în barbă
în fiecare dimineață mă cărăbănesc
înapoi în viață

Privirea îmi cade
pe rujul
abandonat de ea
M-am gândit la moarte?

Apoi îmi dau cu balsam
mă studiez cu atenție
și mai departe
prin ușă se derulează ziua

Palimpsest

Țesătura
trăirilor în sufletul tău
din poveștile tale se zărește
doar stratul superior
Păstrează șperaclul
în dulapul cu scule și
păstrează hîrtia abrazivă pentru
fapte care nu cunosc durerea
Lasă straturile de jos
să activeze din adîncuri
Ele dau textului tău
care te vrăjește
profunzime
credibilitate
și viitor

Apriliedimineată

Oh perișorii mei
de pe cele două brațe
înverzesc!
Speriat sar
din pat
Oh smocurile din barbă
în oglindă
înverzesc!
Alarmat mă uit
dacă în părul pubian
n-au răsărit
ghiocei și lăcrămioare
Să pășesc dincolo de ușă
și să ofer
căpșorului rețezat al cutiei poștale
o coroniță de flori
Cam asta a fost

Ora-nserării (timpul înserării)

Pe balcon
După prînz
vag îmi luminează
chîpul soarele
Imediat dispăre după colț
să savurez momentul

Globul pămîntesc
să se oprească o clipă
în amurgul bucătăriei
să fierb o cafea
și să caut o țigară

Nu mă mișc
porii mi se deschid
în soarele ce apune
fără cafea
fără fum

Chipul meu
se învîrte pe nesimțite
după soare
Globul se învîrte
pur și simplu mai departe

Erwin Messmer

Cameră de hotel dimineața

Un sprint și iată-mă
lîngă patul de hotel
Puțin după ora cinci
Lupta e pierdută
În cearșaf zac
în urmă așchii de gînduri
risipite pietricele de mozaic
Harababura
care mă reprezintă
nu se confundă
cu o himeră
Ziua se întinde în fața mea
cît e ea de lungă
O călătorie către care fug
prin ușă
direct în brațele ei
Patul răscolit
il las în miinile experte
ale cameristei
Un singur pieton
om matinal pur sînge
pășește peste dale
Lumina neonului stradal
mîngîie buna dispoziție a sufletului meu
Oare cui îi va fi ea
azi pradă

Lupa timpului

Încremenirea mea
la masa de scris
în fața hîrtiei albe
o lupă prin care
contemplan timpul

înaintarea lui
pas cu pas – atenție
copii neastîmpărați!

Și în fine
pentru mine
creionul
peste hîrtie
pas cu pas – atenție!
cuvinte jucăușe!

Anca Seel-Constantin *Objet Interzis I*, ulei pe pânză, 100 x 100 cm

Andreas Saurer

Andreas Saurer s-a născut în anul 1963, în satul Andeer, cantonul Graubünden (Elveția). Este istoric, jurnalist și poet. Din 1995 lucrează ca redactor pentru politica internațională, cu prioritate Italia și țările balcanice, la cotidianul „Berner Zeitung” din capitala Elveției. În 2003 i-a apărut, la o editură germană, studiul *Modernizare și tradiție: Satul românesc între 1918-1989*. O ediție în limba română se află în pregătire. Poeziile sale au apărut în reviste și antologii în Elveția, Germania, Slovacia și România. Este deținătorul a patru premii decernate cu ocazia mai multor concursuri de poezie din Berna.

Fruce tîrzii

toamna își scoate atuul
încă o dată
în culori imposibile
în pădure
ni se
termină fructele
ciupercile și-apoi
nucile
indiferenți
doar caii își lasă
merele aburinde
în urma lor

Științe sigure

toți surfează
vorbesc aiureli pe fb

google și twitter
doar bătrînul din fața mea
(urechidemăgar cocoșădemăgar)
își poartă strîns
al său brockhaus

Iarnă

complet în negru
ea șade
pe punga cu apă caldă a patului
pe vespa neagră
și așteaptă
pînă va înverzi

Piele Anver de vacă

urechile ard
și nasul
respirația e căptușită
de furtuna zăpezii
cum șuieră urlă și cum
doar prin fața lui
evadez cu plăcere
în grajdurile scunde
muște peste tot
pute fumegă se-nalță aburi
mugete

Spectacol Crivaia

dansul rîndunicilor
îndrăzneț armonios
rîndunica tridimensională
procesiunea cailor

Andreas Saurer

în părăsita casă de vacanță
a armatei
trei cîini
ne escortează pe semenici
sub gondole ruginite
vacii tropăitoare
împreună cu taurul
urcă pașnic
tărăboiul rîndunicilor
pădure lac ceață cer
nici o lumină
pădure
negrucorb compact
vuietul birzavei
cap înghețat

Ajutoare de citit

doi ochi și
între timp trei perechi de ochelari
așa nu
se mai poate continua

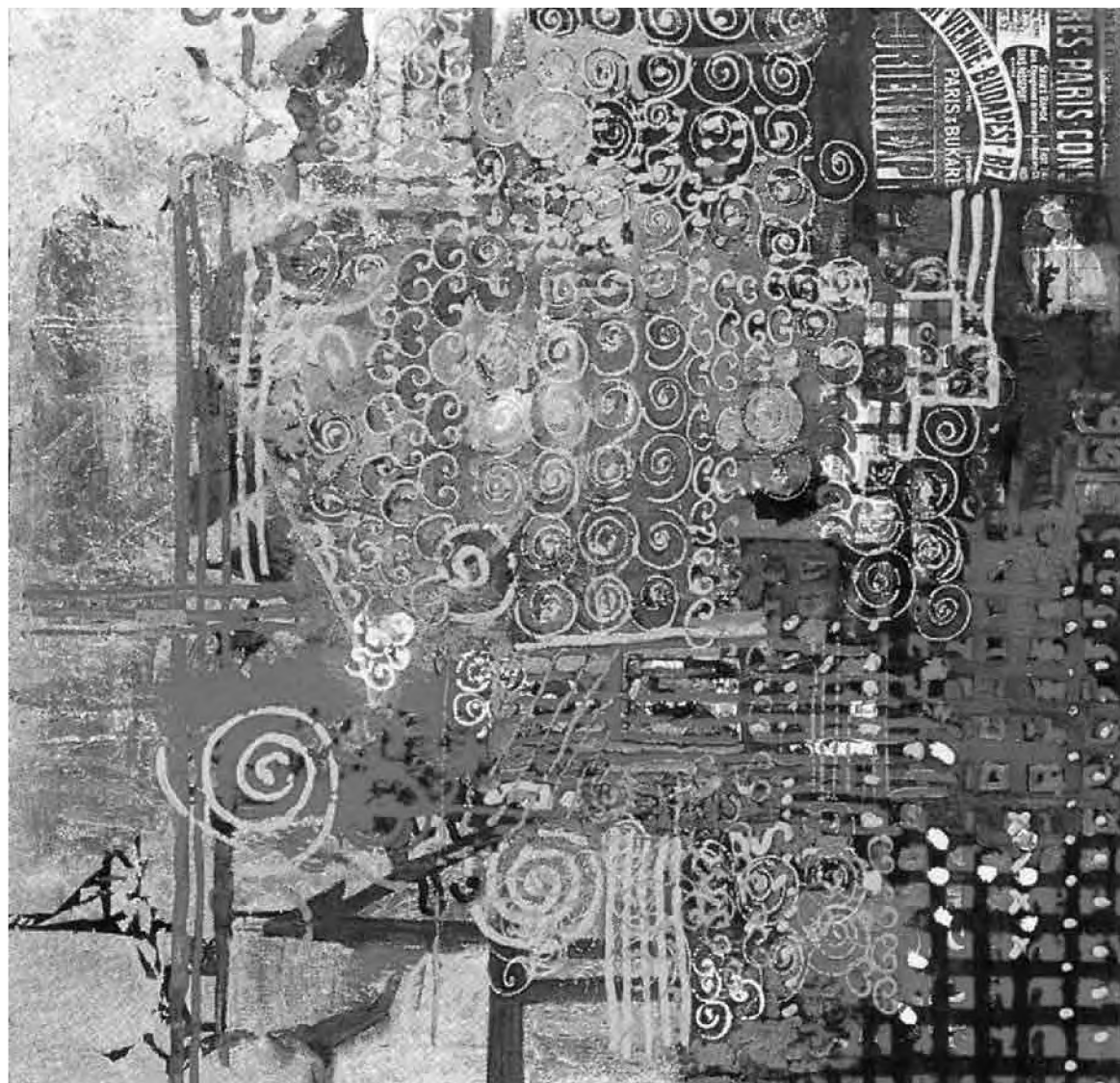
Point du vue

bătrîna tremură
cu aer de prințesă
mîna cramponată
de bară
stația ultimă
rebus
în trenul spre veneția
ce-o mai fi
vom vedea

Căsnicie sălbatică

ea apare
el dispare

Traducere și prezentare de
Radu Țuculescu

Anca Seel-Constantin

Oljet Interzis II, ulei pe pânză, 100 x 100 cm

Eternul discipol

Mircea Moț

Și iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului (Matei, 28:20)

Sub titlul *Noul Ecclesiast sau fiul îndurării*, suplimentul numărului din iunie a.c. al revistei *Convorbiri literare* publică un substanțial grupaj din poezia lui Dan Damaschin, deosebit de semnificativ pentru această etapă a scriitorului și, în general, pentru condiția poeziei pe care o scrie autorul *Intermundiilor*.

Cele cincisprezece poeme nuanțează în primul rând ipostaza de poet religios a lui Dan Damaschin. Om modern, trăind într-un cotidian căruia trebuie să-i suporte cu mult stoicism vicisitudinile, scriitorul este în egală măsură un poet „modern”, care mizează pe livresc și pe intertextualitate mai mult decât s-ar părea și mai mult chiar decât autorul însuși ar lăsa de fapt să se înțeleagă. Poezia sa este religioasă câtă vreme își constituie substanța nu din perceperea cotidianului, a realității imediate, ci din Carte, *id est* Biblia. Poeziile acestui ciclu contează în acest spirit al Cărții și acest spirit nu exclude o atentă elaborare poetică, expresia cu alte cuvinte, ce se impune prin modalități cât se poate de discret prezente în textul poetic. Amintind în permanență Cartea, poetul rezumă cu umilință și cu aceeași umilință interpretează momente paradigmatiche, în încercarea de a stabili un dialog cu universul, singurul considerat consistent, al Cărții. Fiindcă tensiunea ideatică a poeziei lui Dan Damaschin nu se consumă în realitate, ci în orizontul Cărții, care sublimează realul: „Crucea Ta, Hristoase, fost-a, dintre toate, cea mai greu de purtat./ Deoarece, dintre toți purtătorii de Cruce, doar Tu ai fost nevinovat./ (Iartă-mă, Doamne, pe mine, cel care văzîndu-Te prăbușit sub povara ei, de atâtea ori,/ am trecut mai departe, nesimțitor, nepăsător.)” (*Crucea Ta, Hristoase...*). Textul poetic conține inserări de fragmente și de citate motivate din perspectiva finalității artistice: „Zice Sf. Cuv. Isidor Pelusiotul: «Răul/ trebuie să-l scrii pe apă»./ adică să nu-l crestezi pe tăblița de bazalt a inimii tale împietrite, omule./ spre a-l ține minte;/ nici să încerci să-l sporești, răspunzînd răului cu alt rău, căci/ ți s-a spus: «Ajungă-i zilei răutatea ei»/ și chiar același mare cuvios (Isidor) ne încredințează că/ «A face răul este lucru mai vrednic de jale/ decât a îndura răul»” (*Scrierea pe apă*). Sau: „E capătul suișului duhovnicesc./ pe care l-am silabisit/ treaptă cu treaptă./ «Iată, secerișul a sosit./ Lucrătorii sunt gata/ și numai porunca Stăpânului/ așteaptă»” (*Epilog în cer*). În sfârșit, într-un poem precum S.O.S. poetul dezvoltă semnificațiile cărții sau ale „tuturor cărților adevărate”. Nu mai e vorba aici de o finalitate estetică doar ori de argheziana treaptă a înălțării și a trecerii de la natural la cultural, ci de o carte acceptată ca mesaj pe care cel amenințat de lumea degradată îl trimite cu disperare. Semnificația ultimă a Cărții nu poate fi la Dan Damaschin decât una de profunzime: „Semnificația ultimă, cea mai profundă a unei cărți/ (a tuturor cărților adevărate) se cuprinde în trei cuvinte: «Salvați sufletele noastre», în trei semne: S.O.S./ E o cerere, o rugăciune adresată tuturor și nimănui”. Metafora cărții se legitimează la Dan Damaschin în spiritul

propriei poezii, asigurând contactul cu divinul și contemporaneitatea cu acesta, adevărata salvare în ultimă instanță: „Prețiosul mesaj a ajuns, deja, la Destinatar./ La unicul Destinatar și Cititor în măsură a/ Răspunde rugăciunii, cererii sale”.

Modelul Cărții pulsează în realitate structurând vizibil existența și accentuîndu-i modelul etern, care contează dincolo de cotidian. Simbolul devine pentru Dan Damaschin cale de acces spre esențial: „Noapte de noapte./ Pină la sfârșitul veacurilor./ Va răsună cîntecul cocoșului./ Cel prezis de Petru, spre a-i/ Aminti că s-a lepădat de Iisus./ Noapte de noapte./ Pină la sfârșitul veacurilor./ Va răsună cîntarea tuturor cocoșilor./ Din toată lumea./ Spre a ne reaminti nouă,/ Tuturor oamenilor./ Că ne-am lepădat/ că ne vom fi lepădat de Dumnezeu./ Nu de trei ori într-o noapte,/ Ci în fiecare clipă/ A vieților noastre” (*Cîntatul cocoșilor*)

O poezie precum *Școala lui Hristos* poate fi considerată o autentică profesiune de credință a lui Dan Damaschin, transcriind relația poetului cu lumea și atitudinea sa față de poezie și față de ideea de creație în general. Poetul rămâne „de-a pururea discipol”, ceea ce face din existență un prilej de însușire/ învățare a Adevărului, a Binelui și a Frumosului: „De-a pururea discipol, maestru niciodată/ căci Maestru, adică Învățător, Îl am/ și Îl numesc numai pe Hristos./ după cum Însuși ne-a învățat (Matei 23, 8-10)./ Astfel, fost-am și rămîn, pe veci,/ ucenic al Adevărului/ (al Celui Ce înseamnă Adevărul)/ ucenic al Binelui/ (id est, al Celui Ce înseamnă Binele)/ ucenic al Frumosului/ (id est, al Celui Ce înseamnă Frumusețea)”. Poezia se naște la Dan Damaschin dintr-un refuz programatic al perfecțiunii, al orgoliului creației, care, în ipostaza sa de Creație, este rezervată doar lui Dumnezeu. Proclamându-se discipol și trăind în umbra singurului și adevăratului Maestru, Dan Damaschin nu poate concepe creația ca rezultat al unui cuvânt în teatralitatea și duplicitatea cu care s-a ales prin sensul figurat, un cuvînt histrionic, slujind unui spectacol ce rămâne palidă replică dată momentului grav al începutului. Tocmai de aceea, poetul *Intermundiilor* nu creează Adevărul, Binele și Frumosul, ci, pe durata vieții sale, scrutînd lucid fenomenalul și bănuind dincolo de acesta o zariște mîntuitoare, le învață și, mai ales, le vestește. Înainte de a fi o acceptată ca expresie, orgoliu individual, cu atât mai puțin ca joc textual, care poetului îi repugnă de altfel, poezia rămîne comunicare solemnă și aproape ritualică a marilor adevăruri, pe măsură ce eternul discipol și le însușește la *Școala lui Hristos*. A absolvi această școală, *id est* a trăi într-un anumit mod, echivalează cu absolvirea poetului/ individului, cu eliberarea sa: „În Școala Ta, Iisuse, am intrat,/ și am urmat, înainte de orice școală omenească,/ Școala Ta voi absolvi-o/ și mă va absolvi, nădăjduiesc,/ odată cu răsufierea-mi/ cea mai de pe urmă” (*Școala lui Hristos*). Dacă existența devine o simbolică școală și o permanent strădanie de însușire a creației unicului Maestru, reflexul mundan al creației este pentru Dan Damaschin un obstacol în calea percepției mesajului divin: „A avea auzul lăuntric (dar și cel exterior!)/ Atît de încordat, aținit/ Spre a desluși orice șoaptă a lui Dumnezeu,/

Anca Seel-Constantin Privirea Îngerului, desen, acryl, 30 x 25 cm

Orice adiere ce de la Duhul Sfînt precede,/ Aidoma avvei Arsenie, cel care,/ Vreme de 55 de ani, înrădăcinat în pustie/ (după ce, înainte, petrecuse opt lăștri,/ În vacarmul și furia/ Unor cetăți precum Roma și Constantinopol),/ Ajunsesă să socotească obstacole/ În calea mesajului divin/ Și pricini de tulburare a isihiei/ Nu doar ciripitul zburătoarelor,/ Ci chiar foșnetul de trestii” (*Auzul încordat/ obstacole*). Trăirea autentică în lumea marcată de semnele înstrăinării coincide cu momentul în care individul receptează mesajul divin: „Răspuns întărit și confirmat de șoapta,/ Deslușită aievea, a îngerilor/ Ce umplu biserica, în tot cuprinsul ei,/ De la cea mai tănuțită fridă/ Pină la miezul de boltă închipuind Tăria./ Șoapta, pe care o socotește mai adevărată chiar/ Decît propria răsufare” (*Aievea*). Bach (artistul năzuind spre Maestru) este definit admirabil și profund, în spiritul propriei poezii, în versuri absolut memorabile: „Acest Piriu, acest BACH, nu este un piriu obișnuit,/ Deoarece în a sa matcă nu apă curge, ci lacrimi, Lacrimi pe care nu oameni le-au vărsat,/ Ci Însuși Dumnezeu./ Lacrimi în care Dumnezeu Însuși Se oglindește,/ Atunci cînd I se face dor de propriul chip./ Lacrimi în care, uneori, și oamenii se oglesc, atunci cînd vor să-și reamintescă și să-și contemple/ Adevăratul lor chip” (*Bach*). Iată și una din cele *Trei definiții pentru Nietzsche*, care sintetizează la modul fericit nuanțele poeziei lui Dan Damaschin: „Nietzsche se mîndrește cu faima (atribuită sieși) de «bătrîn artilerist», avînd ca țintă declarată pe Dumnezeu, dar ignorînd că, așa cum un glas de cîine nu ajunge vreodată la Cer, cu atît mai puțin bietele sale obuze nu vor izbuti să doboare ori să clatine, măcar, tronul Dumnezeirii. Ca orice fost tunar, Nietzsche are auzul șubrezit, slăbit, într-atît de slăbit încît nu mai e în stare a desluși măcar o șoaptă a Duhului Sfînt”.

Într-un admirabil poem în proză, solemnitatea și gravitatea rostirii sunt luminate de același spirit al Cărții, care contează mai mult decât realitatea imediată: „Într-o zi de vineri, la ceasul al șaselea, *săvîrșitu-s-a* lucrarea de mîntuire a lumii, făgăduită primilor căzuți în greșală, într-o zi de vineri, la ceasul al șaselea, și începută la Nazaret în trupul de-a pururi feciorelnic al Mariei, într-o zi de vineri, la ceasul al șaselea” (*Într-o zi de vineri, la ceasul al șaselea*).

FIT 2018 – „o emblemă a Transilvaniei”

Adrian Țion

Între un festival și o frumoasă aniversare, Teatrul „Aureliu Manea” din Turda se prezintă ca o instituție culturală performativă, la concurență cu alte teatre din țară care aspiră la notorietate și prestigiu în plan profesional. Dorind să ducă „numele Turzii departe (...) ca viața culturală a orașului nostru să atingă un alt nivel”, primarul municipiului, domnul Cristian Octavian Matei, s-a angajat să susțină demersul tânărului director al teatrului, actorul Cătălin Grigoraș, în vederea organizării unui festival internațional de teatru la Turda. Astfel că, după spusele primarului, FIT a devenit, de la a doua ediție deja, „o emblemă a Transilvaniei (...) un magnet de atragere a turiștilor iubitori de artă dramatică”. O realizare și o realitate dincolo de orice fetiș, pe care le consemnăm ca atare, obiectiv, fără parti-prisuri circumstanțiale.

Inițiativa directorului Cătălin Grigoraș se poate spune că se bazează deja pe o tradiție. În timpul directoratului actriței Narcisa Pinteau au avut loc câteva ediții ale Festivalului de Teatru și Arte Performative „Teatru pe Drumul Sării”, care au marcat un progres pe calea afirmării valorilor locale în domeniu, confruntate cu mișcarea teatrală națională. Desigur, deschiderea spre lumea fascinantă a teatrului contemporan are altă amplitudine în actuală conjunctură. La a doua ediție a Festivalului Internațional de Teatru Turda, Cătălin Grigoraș și-a propus literalmente „să mobilizeze orașul cu evenimente culturale majore, cu spectacole ce pot deveni poli de atracție turistică”. Așa se face că în zilele festivalului (29 iunie-8 iulie 2018), polul de atracție al orașului a fost spațiul din fața teatrului și „pietonală”, ambele împodobite sărbătorește cu ghirlande de flori și statui vivante, mașină de epocă, car alegoric împodobit cu simboluri ale teatrului, costume de epocă etalate ca miraj poetic vestimentar oferit ochiului nesățios să descopere frumosul și tihna relaxării. Cu alte cuvinte, teatrul și-a extins pe străzi și prin alte spații neconvenționale ademenitoarele sale mijloace de seducție. Un evantai de invitații la divertismente artistice, un veritabil *Vidago*, soluții pentru un loisir citadin.

Palmaresul FIT 2018 conține o salbă de evenimente remarcabile, dificil de ierarhizat valoric din cauza diversității impresionante a formei de manifestare, a stilului, a construcției, a scopului urmărit de realizatori. De la Caragiale la Shakespeare, de la subtilul umor englezesc la șarja neoșismului, de la *commedia dell'arte* la limbajul non verbal, toate și-au găsit loc în cele zece zile de festival. Surprizele n-au întârziat să apară, chiar în cazul unor regișori de la care știam la ce să ne așteptăm, cum este Marcel Țop. De la Teatrul Municipal Baia Mare, el a venit cu o montare personalizată în exces după piesa lui Dejan Dukovski *Butoiul cu pulbere*. Problemele Estului european țâșnesc violent într-o succesiune de scene conflictuale

susținute de Valeriu Doran, Marcel Mârza, Andrei Dinu împreună cu o întreagă echipă dirijată spre expresivitatea realismului și naturalismului brut, dezbărate de convenționalisme desuete. Umorul și muzica maramureșeană completează un spectacol de puternic impact asupra publicului. Plăcerea de a-i vedea pe Catrinel Dumitrescu și Constantin Cotimanis în *Totul e relativ* de Alan Ayckbourn devine muzică surdinizată a nuanțelor comice tratate cu rigurozitate englezească în montarea de la Teatrul Nottara aparținând lui Felix Alexa. Regizorul se axează exclusiv pe dinamica replicilor și pe nuanțarea conotațiilor cu efect comic.

Printre „piesele grele” date de spectacole bazate pe text, s-au derulat o serie de spectacole scurte nonverbale, concerte, expoziții și lansări de carte, acrobații și teatru atelier. Pe amintita „pietonală” au evoluat actorii turdeni în *Origini* (program de exerciții scenice coordonat de Cătălin Grigoraș) și Teatro dei Venti din Italia cu *Il Draaago*, evoluție pe catalige a artiștilor, ce a evocat apariția spectacolului de bălci într-o coregrafie ritmată, impresionantă, încă viabilă. În evolutivă legătură cu acest segment preluat din *commedia dell'arte*, în noua sală studio a teatrului a năvălit însăși Tinerețea teatrului turdean într-o desfășurare fulminantă de forțe actricești numită enigmatic *TRIX Show*, spectacol dinamic fără limite, conceput și regizat de Mihai Gruia Sandu. Iată un minunat prilej pentru a pune în valoare coeziunea de simțire și acțiune a unei trupe. Numele actanților prinși în iureșul jocului trebuie neapărat menționate, mai ales că tot ei (în mare) au interpretat și incitantul dialog între generații

Anca Seel-Constantin
30 x 25 cm

Privirea Îngerului, acryl,

cu titlul *Noi nu!*, de fapt o dezbatere despre adolescență și responsabilitate, despre școală și relația profesor-elev (scenariul Andreea Radu, regia Laura Moldovan). Promițătorii, admirabilii tineri actori din *TRIX Show*, care au făcut de toate și au vorbit mai puțin, reușind să fie extrem de expresivi, sunt: George Sfetcu, Miky Paicu, Călin Mihail Roajdă, Valentin Oncu, Ioan Alexandru Savu, Alex Condurat, Maria Salcă, Alexandra Dușa, Raluca Maria Radu, Ioana Repciuc, Ingrid Neacșu.

Teatrul de Nord din Satu Mare a venit la Turda cu o altă montare muzicală din Caragiale (după *D' ale carnavalului* de anul trecut) statornicind un stil personal de a-l percepe pe Nenea Iancu, stilul Andrei Mihalache îmbibat în nostalgice cânticele din mahalaua bucureșteană și nu numai. Regizorul a distribuit în Spiridon pe Szekely Tibor și în Chiriac pe Sorin Oros, pionii reprezentativi ai jocului cu măgelele întâmplării.

Deja e clar: specialitatea lui Sorin Misirianțu sunt comedioarele în puține personaje cu priză sigură la public. Deviza lui e limpede: jucăm să ne amuzăm și să amuzăm. La Turda a venit cu 3 *ciudați* înnoțai, încrâncenați și debordanți într-o dispută despre artă. Cei trei sunt: Ioan Isaiu, Sorin Misirianțu însuși și Șerban Georgevici de la Teatrul de Comedie din București. Tabloul din piesa scrisă de Yasmina Reza e doar un pretext pentru exteriorizarea capacităților interpretative ale celor trei... excentrici inofensivi. Pe bulevardul comediei s-a înscris și marele succes de casă *Dragostea durează trei ani* de Frederic Beigbeder, de la Teatrul Godot-Cafe din București. Amuzanta înscenare, aparținând lui Chris Simion-Mercurian, a adus ropote de aplauze, organizatorii fiind obligați să mai propună o reprezentație în aceeași seară ca să facă față solicitărilor publicului. Pe scenă, Tania Popa și Cristi Iacob cotrobăie cu tact prin labirintul umorului bulevardier, făcându-l suculent și parcă mai puțin strident, în orice caz natural și expansiv, într-o învărtejită „megapetrecere de divorț”. „Ziua Shakespeare” a festivalului a oferit un recital Shakespeare de zile mari, susținut de Emil Boroghina la 78 de ani, monumentală montare a teatrului turdean cu *Visul unei nopți de vară* în regia sever constructivistă semnată de Muriel Manea, *Shakespeare' inception* la secțiunea Universității din partea Departamentului de Arte Craiova și lansarea cărții de sonete *Sufletele „Lebedei de pe Avon”* de Traian-Marcel Bartoș, alte „sonete închipuite ale lui Shakespeare”.

Un bilanț de festival bogat în manifestări în registre multiple, un total de 65 de spectacole integrale, plus alte evenimente, jucate de 58 de companii de teatru, din care am reușit să evidențiez doar câteva din cele văzute, firește, pe cele mai reușite. Dar savoarea adevărată a unui festival se poate simți numai în atmosfera pe care o răspândește în jurul lui, nu în consemnări ce se vor obiective. De aceea, invitația de a participa la ediția următoare rămâne valabilă pentru orice iubitor de teatru. Ediția FIT 2018 marchează nivelul profesional dobândit în timp de instituția turdeană ce urmează să sărbătorească 70 de ani de la înființare.

Adela

Ioan-Pavel Azap

Mircea Veroiu (1941-1997) a fost, alături de Dan Pița, lider al Generației '70, „pe care o găsim și în *Dicționarul de cinema Larousse*, este generația anilor '70, nu este numai generația Pița-Veroiu... Dar ce reprezintă formularea asta? Reprezintă și un adevăr: faptul că, fără îndoială, am rămas pentru o vreme liderii acestei generații. Lideri sub aspect creativ, evident. Întâmplarea face că deosebirea aproape antinomică dintre Dan și mine presupune că între noi doi pot să mai încapă, în «rafurile» respective, diverse alte personalități”¹. Veroiu și Pița debutează împreună², în 1973, într-un fericit tandem, cu *Nunta de piatră*, urmat în 1974 de *Duhul aurului*; cele două filme, în fapt patru scurtmetraje legate ideatic între ele, ecranizări ale unor schițe de Ion Agârbiceanu, au fost turnate împreună, la Roșia Montană, cu câteva completări ulterioare la Oravița, acestea din urmă realizate de Florin Mihăilescu, nu de Iosif Demian, operatorul principal al filmelor, urmând să constituie un singur film, dar din motive ideologice și de cenzură au apărut separat la interval de un an. Opere de profundă originalitate, unicate ale cinematografului românesc, *Nunta de piatră* și *Duhul aurului* fac parte din acea categorie de creații artistice esențiale – de limpezimea și structura cristalului – care pot defini, și chiar o fac, în și prin sine, spiritualitatea ancestrală a unui popor. Filmografia lui Mircea Veroiu³ este marcată de ecranizări, vădind o reală pasiune pentru incursiunea în universul literar, dar și o anume „constrângere” datorată insatisfacției provocate de nemulțumirile scenarii originale cu care s-a întâlnit.

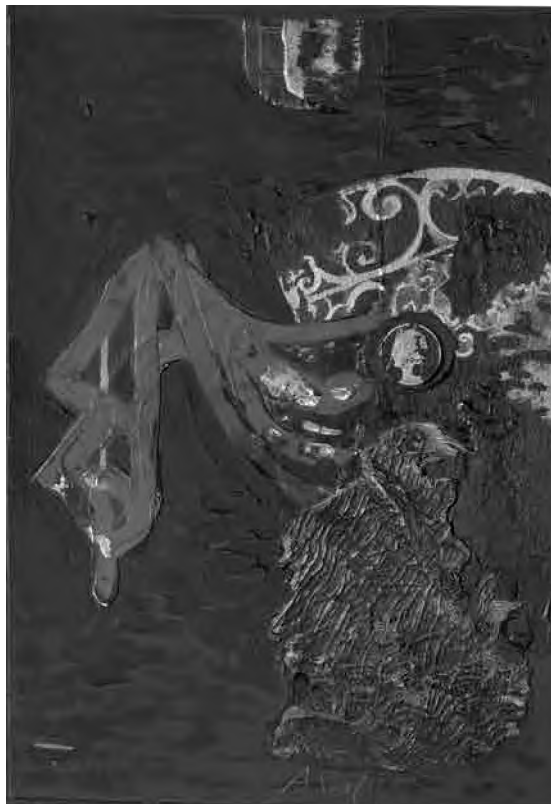
Inspirat de romanul omonim al lui Garabet Ibrăileanu, *Adela* (premierea: 4 februarie 1985) face parte din șirul ecranizărilor semnate de Mircea Veroiu, reprezentând totodată și un moment de vârf al filmografiei sale. Așa cum a procedat de fiecare dată, regizorul-scenarist „n-a respectat în *Adela* lui Garabet Ibrăileanu litera ci sensul, spiritul operei. Pentru Veroiu, *Adela* nu este un roman de dragoste ci unul din puținele romane de analiză de la noi despre o imposibilă dragoste iar tot conflictul dramatic este o lungă căutare a cauzelor acestei imposibilități care nu este ivită dinafară ci dinăuntrul unei conștiințe”⁴.

Doctorul Emil Codrescu (George Motoi) trăiește o criză a vârstei de mijloc, sfârșitul tinereții, printr-o dragoste pe care o crede imposibilă pentru Adela, fiica văduvei doamne Mureșanu (în carte: doamna M***). Mai mult sau mai puțin inocenta Adela, deja divorțată la o vârstă fragedă, este idealizată de Emil Codrescu care pare a-și accepta vârsta cu o disimulată voluptate refuzându-și o posibilă toamnă iubi-re. Candoarea Adelei implică în mare măsură și o cochetărie feminină, nu chiar nevinovată (Marina Procopie, printr-un joc ce păstrează constant o ambiguitate de mare rafinament, creează unul dintre cele mai vii personaje feminine din cinematografia română), care aproape îl invită pe cvadragenarul Emil la mai mult decât un nevinovat flirt, văzut de acesta din urmă mai degrabă ca un rafinat joc de societate. Dar

Emil Codrescu, „acest Werther român în vârstă de patruzeci de ani”, după cum l-a numit, ușor sarcastic, Vladimir Streinu⁵, nu-și poate depăși în același timp un sentiment patern, dat fiind că, prieten de familie, o cunoaște pe Adela de când era copilă, între cei doi existând o legătură mai degrabă camaraderească, transformată pe nesimțite într-o dragoste platonice – cel puțin din partea adultului. Există o melancolie solară în acest film de o sensibilitate suavă, fără mari cutremure de suprafață, dar frământată, tulburătoare fără a fi impură, în adânc.

Mircea Veroiu își asumă o libertate marcată față de textul romanului inspirator. Dacă romanul este plasat la Bălățești, vagă stațiune balneară moldavă, la Veroiu acțiunea se desfășoară la moșia doamnei Mureșanu (Valeria Seciu), mama Adelei; dacă în roman văduva îi apare naratorului, în prezentul acțiunii cărții, „anemică și reumatică, a îmbătrânit mult în anii din urmă... Doamna M*** are ochii căprui, acum uscați și decolorați”⁶, în film ea este încă plină de viață, având farmecul discret, dar voluptuos al femeii mature care încă mai poate stârni pasiuni. Și chiar o va face, fermecându-l într-atât pe Tului (Ștefan Sileanu), vecin de moșie și fost camarad de arme al lui Emil Codrescu în Războiul de Independență (personaj creat de Mircea Veroiu), încât cei doi vor „fugi în lume”, lăsându-i pe cei apropiați, pe Adela și pe Emil Codrescu în primul rând, într-o uimire, s-ar putea înțelege chiar ușor invidioasă. Dacă Tului și Doamna Mureșanu se dovedesc a fi mai puțin convenționali, Emil Codrescu se resemnează cu vetustețe în a se despărți de vârsta tinereții⁷, în ciuda „împotrivirii” Adelei, care se păstrează totuși, în film ca și în carte, în limitele convenienței de a nu face ea pasul hotărâtor⁸.

În *Adela*, dincolo de abordarea curajoasă a unei cărți aparent neofertante cinematografic,

Anca Seel-Constantin
Darul iubirii, carte-obiect,
tehnică mixtă, 30 x 25 cm

calofilul Mircea Veroiu s-a răsfațat cu asupra de măsură, „huzurind” cu grație în faldurile prozei lui Garabet Ibrăileanu, dar și, mai ales, în cele ale celuloizului, cu un rafinament elevat pe alocuri, dar și cu gratuitate formală, oferindu-și un film ce se dorea impecabil, fapt ce rămâne de discutat, în orice caz o operă suficientă sieși și autorului ei și destinată unui public selectiv, ceea ce, în contextul anilor '80, era mai mult decât o sfidare la adresa oficialității.

Note

1 Vezi Ioan-Pavel Azap, *Ciné-verité* (interviuri cu regizori de film români), Cluj-Napoca, Ed. Tribuna, 2016, p. 190; interviu realizat în 1994.

2 După debutul colectiv cu *Apa ca un bivol negru*, documentar despre dramaticele inundații din România anulului 1970, alături de alți regizori, operatori și scenariști ai Generației '70 (Andrei Cătălin Băleanu, Peter Bokor, Stere Gulea, Iosif Demian, Ion Marinescu, Nicolae Mărgineanu, Dinu Tănase, Roxana Pană, Bogdan Cavadia ș.a.).

3 Dincolo de statutul de lider șaptezecist, „opera sa, unitară prin sobrietatea și eleganța soluțiilor de limbaj, precum și prin folosirea consonanței literare ca suport pentru imagini de o căutată frumusețe plastică, își menține interesul și azi, chiar dacă definirea sa așa cum au făcut-o unii ca «un Visconti român» nu are totală acoperire” (Bujor T. Ripeanu, *Cinematograful românesc și personalități care au avut de-a face cu cinematograful din România sau care sunt originare de pe aceste meleaguri*, București, Ed. Meronia, 2013, p. 595).

4 Mircea Alexandrescu, rev. „Cinema” nr. 2 (februarie) / 1985, p. 9.

5 Vladimir Streinu, „Adela, romanul unui critic”, în „Revista tineretului”, nr. 5 / 1943, *apud* Garabet Ibrăileanu, *Privind viața, Adela, Amintiri*, București, Ed. Minerva, 1987, p. 220.

6 Garabet Ibrăileanu, *Adela*, Iași, Ed. Junimea, 1983, p. 56.

7 „Cu mâna pe mînerul de la portița landaului, a șovăit un moment, apoi s-a urcat repede. // Birjarul a închis portița în urma ei și, în clinchet de zurgălăi, Adela s-a dus. De pe canapeaua de dinainte, și-a mai scos capul de câteva ori din landau, cu fluturări de voal – voal care-mi dezmiardase buzele pe drumul spre Varatic și pe care de atunci nu și-l mai pusese niciodată – și, la o cotitură a drumului, după o dugheană dărăpănată, dispăru într-o singură clipă cea din urmă fluturare a voalului roz. // În acest moment, începu trecutul” (*idem*, p. 158).

8 „Cînd trebuia să plece, după ce și-au luat adio cu toții, s-a întors și – crezînd momentul potrivit, căci ceilalți erau ocupați cu ultima aranjare a lucrurilor mărunte și a persoanei lor în landau – mi-a pus încheietura mîinii pe gură (mîna și brațul!), mi-a dat mînușa pe care i-am scos-o aseară din mîna și apoi, fulgerător, s-a aplecat cu buzele pe mîna mea, cu primejdia de a se da în spectacol întregii ogrăzi și, fără nici un cuvînt, s-a întors la trăsura... Mi-a sărutat mîna din prisosul inimii, în emoția despărțirii de prietenul copilăriei și adolescenței ei și de omul înnebunit de tinerețea ei? A pus în gest o intenție de reciprocitate, dar l-a făcut tardiv ca să nu-i dea o semnificație disproporționată cu sentimentele ei, ori fiindcă știe că nu vreau să-i cer ceea ce doresc cu sălbăticie?” (*ibidem*, p. 157-158).

(Din volumul
100 de ani de cinematografie românească,
în curs de apariție la Ed. Ecou Transilvan)

Victor Mature

Ioan Meghea

A fost primul star masculin de film care avea să fie etichetat drept „bine făcut”. Sigur, au existat o mulțime de actori care au avut dreptul la acest statut, însă el a fost primul...

L-am văzut cu mulți ani în urmă în câteva pelicule cinematografice. Era extrem de carismatic cu zâmbetul său cuceritor, avea o privire atât de caldă acest actor specializat în filme western, noir și... biblice! Încerc să-mi aduc aminte de titlul primului film văzut cu Victor Mature. Cred că a fost *My Darling Clementine*, un film făcut de un monstrul sacru al regiei, John Ford, în 1946. Pelicula a fost inspirată din epopeea Vestului sălbatic și faimoasa întâlnire care a avut loc în 1880, în apropiere de Tombstone, oraș de mineri din Arizona, o întâlnire între șeriful Wyatt Earp și frații săi și banda lui Old Man Clanton, hoți de vite. Ford conferă acestui film o dimensiune mai mare decât viața, o povestire cinematografică extraordinară cu o mare distribuție. În rolul lui Doc Holliday, un vestit jucător de cărți și un mare shooter, am descoperit actorul și omul despre care vreau să vă povestesc. Victor Mature...

Fiul unor imigranți – tatăl, Marcellus George Mature, era de origine italiană, iar mama era americano-elvețiancă, pe nume Clara Ackley –, Victor Mature s-a născut în 29 ianuarie 1913, în Louisville, Kentucky. În tinerețe a avut o serie de locuri de muncă ciudate pentru a se întreține, inclusiv vânzător de bomboane. Am convingerea că tânărul Victor era conștient de ceea ce primise de la mama natură: un corp extrem de bine făcut și o carismă deosebită, așa că și-a dorit să fie actor încă de la început. A plecat în California să studieze actorie la Casa de Teatru din Pasadena și norocul i-a surâs: în 1938, la doar 25 de ani, fusese deja contactat de producatorul Hal Roach. Primul rol de film a fost Tumack, omul peșterilor, în filmul lui Roach *One Million BC* (1940), lucru care i-a permis tânărului actor să își pună în evidență fizicul. Cu siguranță, încă

nu era prea mare nevoie de dialog sau de monolog din partea sa... Apoi a urmat ceva inedit: Victor Mature și-a făcut debutul pe Broadway în muzicalul lui Moss Hart și Kurt Weill intitulat *Lady in the Dark*, interpretând rolul unui model masculin bine făcut. Fire luptătoare și dornic de acțiune, Victor Mature s-a alăturat Gărzii de Coastă a SUA în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. După război, s-a întors la Hollywood. În 1941, Mature a fost contractat de 20th Century-Fox alături de actrița Betty Grable. Cele două staruri au fost frecvent distribuite împreună în musicalurile Fox. Mature a jucat într-o serie de filme cu Betty Grable, printre care *I Wake Up Screaming* (1941) și *Footlight Serenade* (1942). Trăsăturilor lui mult prea atractive i-au adus la un moment dat și o serie de neajunsuri. Presa și revistele de specialitate au exagerat vorbind despre acesta, făcându-l pe Mature să arate nu o dată ridicol și netaalentat. Nu acesta era adevărul, Victor Mature a avut multe roluri de film bune: a fost excelent în rolul Doc Holliday din amintitul film al lui John Ford *My Darling Clementine*, de asemenea a avut o bună prestație în *Kiss of the Death* (1947), *Cry of the City* (1948), *Egipteanul* (1954), *Trădat* (1954) sau *Chief Crazy Horse* (1955). A candidat și pentru un rol în filmul *Pe aripile vântului*, dar nu l-a obținut.

A avut parte și de câteva întâmplări ciudate. În rolul sclavului Demetrius din filmul *The Robe* (1953), Mature a părut a fi mai credibil decât Richard Burton! Cu toate acestea, și mulțumită filmului *Samson and Delilah* (1949), Mature era încă privit ca un actor care a supraviețuit datorită fizicului său.

La vârsta de 46 de ani Mature s-a retras de la Hollywood. S-a mutat la Rancho Santa Fe, California, și și-a petrecut timpul jucând golf și urmărindu-și hobby-urile. Parțial pensionat din actorie, în ultima perioadă a anilor 1970 Victor Mature a fost patronul unui magazin de retail de succes din Hollywood. A mai fost atras de

Victor Mature

actorie de câteva ori de-a lungul anilor, apărând în filme ca *After the Fox* (1966), alături de Peter Sellers și *Every Little Crook si Nanny* (1972), cu Lynn Redgrave. Și-a făcut debutul în televiziune târziu, în 1984, în *Samson și Delilah*, ca tată al lui Samson. Acesta a fost și ultimul său rol.

Viața sa intimă? Merită amintit faptul că a fost căsătorit de cinci ori, primele două căsnicii fiind foarte scurte. Victor Mature s-a căsătorit pentru a treia oară în 1948, dar a divorțat în 1955. A patra căsătorie, cu Adrienne Joy Urwick, din 1959, a durat un deceniu. În 1974, s-a căsătorit cu Lorey Sabena cu care a avut avut o fiică pe nume Victoria. Complicată viață... Actorul a fost recompensat cu o stea pentru filmele sale, situată în partea de sud, aria 6700, pe Bulevardul Walk of Fame din Hollywood.

Victor Mature a murit după o luptă îndelungată împotriva cancerului, la 4 august 1999 în Rancho Santa Fe, California, locul unde a trăit o bună parte din viața sa, departe de lumea dezlănțuită...

Urmare din pagina 36

Cu Anca Seel-Constantin, prin Grădinile Estului

bizantine, de noblețea voievozilor din Carpați, de strălucirea veșmintelor aristocrației valahe, croite în tipare balcanice și orientale), albastrul (culoarea rafinementului intelectual, a speranței și optimismului).

Acum doi ani, Anca Seel a expus la Galeriile Fundației Regale din Iași un proiect intitulat *Exodus*, centrat pe figura lui Benjamin Fondane, expoziție itinerată ulterior la Paris. De când a revenit în capitala Moldovei, tema evenimentului de la Muzeul de Artă al Palatului Culturii fiind circumscrisă *Memoriei*. Ca și în alte ocazii, mesajul artistei elvețiene este vădit nostalgic. Termenul „nostalgic” reunește înțelesurile lui *nostos* (întoarcere) și *algos* (durere, suferință). S-ar obține, prin combinare, sensul de

„întoarcere dureroasă” spre un „centru” afectiv - pierdut sau îndepărtat. Dispoziția nostalgică se ivește în condițiile unei crize a „locuirii”; ea apare când sinele se dislocă fără voie, tânjind la recuperarea „paradisului pierdut”. Într-un fel, nostalgia este forma metafizică a alienării. Ea se recunoaște în forma tendinței de „eternă întoarcere” spre un Acasă idealizat, spre instanțele originare ale fiecăruia (familie, copilărie, prieteni, țara natală). Poate de aceea, multe din lucrările expuse invită la plimbări nostalgice prin Grădinile Estului, refăcute din cioburile risipite ale propriei memorii subiective.

Cel mai recent proiect al Ancăi Seel Constantin de la Palatul ieșean al Culturii are certe valențe identitare. Artista simte nevoia unei constante replieri afective, evocând în imagini nostalgia „rădăcinilor” de care s-a înstrăinat, dar care o definesc, indiferent de spațiile și timpurile până acum traversate. Pânzele sale refac în mod sugestiv traseele propriei biografii sentimentale, într-un exercițiu plastic de lucidă introspecție și

Anca Seel-Constantin
foiță de aur pe pânză, 80 x 80 cm

Grădina Estului

de laudabilă sinceritate, care ne învață că nu poți deveni decât ceea ce ești.

sumar

editorial

Mircea Arman

Scurt istoric asupra noțiunii de fenomen – ce este fenomenologia? (II)

3

cărți în actualitate

Irina Lazăr

„Pălăriei în orice caz nu i se putea reproșa nimic”

4

Tudor Voicu

Discursul unui copil maturizat de devreme

4

Menuț Maximilian

Poezia, ca pâinea de toate zilele

5

Radu Ilarion Munteanu

Angajare prin contagiune osmotică

6

Ion Buzași

Reflexe poetice ale copilăriei

7

comentarii

Adrian Lesenciuc

Despre „mari oameni” într-o societate devoratoare de modele

8

Irina-Roxana Georgescu

Marginalii

9

aniversare

Vasile Gogea – 65

10

proza

Markovits Rodion

12

religia

ÎPS Mitropolit Andrei

Maica Vieții

15

eseu

Petru Solonaru

Spre simfonia brâncușiană... (IV)

16

Nicolae Mareș

Regina Maria - scriitor

18

diagnoze

Andrei Marga

Wittgenstein și Heidegger

22

opinii

Aurel Sasu

Etica mediocrității (II)

25

social

Ani Bradea

„Munca l-a făcut pe om, dar nici lenea n-a omorât pe nimeni!”

27

bloc-notes

Tudor Cățineanu

„Zilele comunei Teaca” – Retrospectivă și perspectivă

28

showmustgoon

Oana Pughineanu

Rezistența prin distracție (I)

29

traduceri

Doi poeți elvețieni

de expresie germană

30

însemnări din La Mancha

Mircea Moș

Eternul discipol

32

teatru

Adrian Țion

FIT 2018 – „o emblemă a Transilvaniei”

33

film

Ioan-Pavel Azap

Adela

34

remember cinematografic

Ioan Meghea

Victor Mature

35

plastica

Petru Bejan

Cu Anca Seel-Constantin, prin Grădinile Estului

36

plastica

Cu Anca Seel-Constantin, prin Grădinile Estului

Petru Bejan

Anca Seel-Constantin

Orient Express, ulei pe pânză, 100 x 100 cm

Născută la București, Anca Seel-Constantin a studiat pictura la Institutul de Arte Frumoase „N. Grigorescu”, stabilindu-se după căderea comunismului în Neuchâtel, pitorescul oraș elvețian de care își leagă numele, între alții, Jean-Jacques Rousseau, Friedrich Dürrenmatt și Denis de Rougemont.

Încă din 1992, anul primului contact cu lumea liberă, Anca Seel a reușit să câștige atenția publicului, expunând în galerii din marile orașe ale lumii (New York, Paris, Roma, Londra, Bruxelles, Tokio, Seul). Exersează îndeosebi pictura, colajul fotografic, compozițiile în tehnică mixtă și, mai nou, imprimeul textil. Este pasionată de filosofie și literatură, tatonând mai toate posibilitățile artistice de convertire a ideilor în suport vizual sau de fortificare a textului scris cu imagini menite să redimensioneze favorabil atât esteticitatea detaliilor, cât și expresivitatea de ansamblu. A participat la numeroase

expoziții de „carte-obiect”, inspirate de poeți (antica Sappho), de filosofi (Rousseau), de prozatori importanți (marocanul Abdelkêbir Khatibi). În același spirit, ilustrează cărți ale unor autori față de care și-a descoperit reale afinități: Kafka, Eugen Ionesco, Constantin Kavafis, Pier Paolo Pasolini, Agota Kristof. O bună confirmare a valorii a venit în 2005, când a fost selectată de către Fundația „Henri Clews”, dintre 300 de candidați, în vederea participării la un proiect ce reunea la Cannes, în sudul Franței, opt cei mai buni artiști europeni ai momentului respectiv.

Anca Seel este un pictor al opțiunilor tranșante. În „geografia” cromatică a tablourilor sale predomină roșul (culoarea entuziasmului, a emotivității debordante, a erosului și pasiunii), negrul (simbolizînd deopotrivă memoria, timpul, trecutul, penitența, disconfortul, regretul), auriul (amintind de fundalul icoanelor

Continuarea în pagina 35

ABONAMENTE

Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române sau Cu ridicare de la redacție: 30 lei – trimestru, 60 lei – semestru, 120 lei – un an Cu expediere la domiciliu: 39 lei – trimestru, 78 lei – semestru, 156 lei – un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură Tribuna, contravaloare revistă cont nr. RO57TREZ21621G335100xxxx și contravaloare taxe poștale cont nr. RO16TREZ24G670310200108x deschis la B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.